

Bulcsú László
Filozofski fakultet, Zagreb

Bilješka o književnome naglasku hrvatskome⁰

Dobro se poznate naglasbené činjenice prjetresaju te tumače str'ogim 'obviestnim pristu-
pom na uz'orcima 'imenci'oga priegiba. Naglasné su r'azlikovnice odtega i ovisak. Neobstoj-
ná odtega suobstojí s neobstojnim oviskom, a obstojná kratčin'a s obst'ojnime. Izhodní su
s'logovi ili 'visni ili bezvisni. Ako je u naglasnoj cjelin'i ovisak č'eoní, svi su s'logovi bezvisni,
'inače se ozbiljāvā prví izhodní vís. Općenito, vís v'išēga ili 'jednāka 'rēda 'imā 'prjednōst nad
id'ućima. Prjetresaju se odbirnā mjerila za književnú porabu. Dāje se obzor uobič'ajenih
vřst'ā, te popis naglasnih 'osnovā i dočētākā. Ustanovljāvaju se proizvodnē prjeoblake za
odtežnú i ovisnú smjenbu.

⁰ Od mālih me je nogū zaokūpljala gon'etka, kako je mogućē bezbrojnō množtvo zvukov'ā
nāravno'ga jezika kon'ačnima srjedstvima zabilježiti. Zvukoslovní nāuk na Mudros'lovnōme
uč'ilištu jošte ne b'ijāše ustoličen, ali se je meni srjeća nasmiešila, jer upravo b'ijāše st'igao iz
Englēzkē mlād učenj'ak, naš godovnj'ak, 'podkovān vrh'ūnskima zvukos'lovnima spozn'ajama.
Njegova su me uz'oritā prjedāv'ānja upūtila u tājne zorbē i porabē zvukos'lovlja na primjeri-
ma kraljevskōga englēzkōga. 'Na čāst s'avljeniku i daljn'jemu prijateljstvu i surādnji š njime
posvećujēm ovāj osud'obljení zvukoslovní i glasoslovní prilog.
Ovāj je članak onāglašen, zapravo ov'išen. Kada je vísak »!« na počētku 'rieči, naglasak je sila-
zan, 'inače je uzlazan na s'logu, koji vřsku prjedhodi. Vísak smješten prjed počētнім samogla-
som 'rieči (ili 'izgovornē cjelin'ē) upućujē na č'eonū ovisbu (priegibnú mjenljivōst dotično mo-
gūćnost prieskoka u obliku sil'azno'ga). Vísak je izostavljen ovim 'rēdom: nākon spōjkē »_«,
prjed prvima dvjema uzast'opnima duljinama »...-...«, među prvōm duljin'ōm i kratčin'ōm
»...-!...«, nākon kratčin'ē u dvos'lozici »!_#«, prjed prjedposljednjim s'logom višes'lozicē me-
đu dvjema kratčinama »...!_#«. (Tū dvostrukí križ »#« označujē izoćnost 'slova po dočētku
'rieči.)

1. ^l Općī pojmovi	18. Trī naglasnā ponāš ^l ānja	29. Osebujan ovisak u rodnīku množin ^l ē
2. Naglasnā srjedstva	19. Mj ^l estničnā mjenljivōst	30. Zovničnī ovisak
3. Razd ^l ioba obilježjā	20. Sukladnōst sklonben ^l ē i tvorben ^l ē ovisbē	31. Kr ^l ižničnī opis
4. Osm ^l islitba mj ^l ernih dātākā	21. Zātor osn ^l ovičnē vīsnosti	32. M ^l ateričnī pristup
5. Vrste naglaska	22. Ujednaka neživ ^l otničā u korist ^l čeonosti	33. Četiri ov ^l isnē vrste
6. Naglasnī sūstavi	23. Službovitā ujednaka neživ ^l otničā	34. O _književnōme jeziku
7. Stānje naglasbē	24. Sudbin ^l a životnih ^l osnōvā	35. Odbirnā mj ^l erila za _književnī sūstav
8. Naglasnē rāzlikovnice	25. Novotvoran dočētnī ovisak u množin ^l i	36. Obzor ^l imeničā s naosnovnīm oviskom u jednin ^l i
9. Prīkaz odtežnē smj ^l enē	26. Osnove s neobstōjnōm kratčin ^l ōm	37. Obzor ^l imeničā s raznomjestnīm oviskom u jednin ^l i
10. Opis odtežnē smj ^l enē	27. Poslj ^l edice mj ^l estničnē mjenljivosti	38. Obzor ^l imeničā sa zaosnovnīm oviskom u jednin ^l i
11. Odtežnā rāzglōba	28. Novotv ^l ōrna prjeocjena dočētnōga oviska	40. Razredba ^l osnōvā po naglasnoj vladbi
12. Vladba oviska		41. Razredba dočētākā po naglasnoj vladbi
13. Prjedkazba oviska		42. ^l Položāj naglaska u sūstavu
14. Obstojan ovisak na osnovi		
15. Č ^l eonī ovisak		
16. Sv ^l eza oviska i odtegē		
17. ^l Krātke bezvisnē osnove		

1. ^lOPĆĪ POJMOVI. Znāmo, da se po obl^ličju ^lljūdi v^liše ili m^lanje rāzlikujū. Kojī su ^lmeđu _sobōm sličnijī, tvorē po _tome jednu sk^lupinu rāzličnu od _drugīh takovīh sk^lupinā. ^lIsto se tako ^lljūdi i po jeziku rāzlikujū, unūtri jezika po nārječju, unūtri nārječja po govor^lu, unūtri ^lgovora po izgovor^lu, unūtri ^lizgovora po naglasku. Naglaskom se bes^ljednici nājviše i rāzlikujū i nālikujū. Naglasak je nāj č^leščā i _nāj uočljivijā pojava ^lgovora.

Što _je ^lgovōr? ^lGovōr je sūsljed zvučnīh p^lojāvā, koj^lime se jezičnī sūstav ozbiljāvā. Neprjekidnī vremen^li nīz g^lovornīh zvukōv^lā j^lest ozbiljak razlučnōga ^lnīza jezičnīh glasōv^lā. Tī su glasovn^li ozb^liljci, tī ozvucci, post^lavljeni ^lu _rēd tvorēci nizanicu postavu. I _svakā im je d^lionica postava. Postave su i orječja, i besjede, i rečenice, i _sveze rieči, i _izgovornē ^lcjeline iliti naglašenice, ^li _rieči, ^li _čēsti ^lrieči. Sve nīh prožimljē naglasak.

Čemu slūžī postava? Postava slūžī za _tō, da se njemu pridružī značba, da _budē nosiljōm značbē. Značba je porabnā vriednost postavē. Raznolikōst se

značab^lā prikazu^jē razno^likošću obli^lkā p^lostāvā, kojima su tē značbe pri-
dr^lūžene.

Čime se postave rāzlikujū? Postave se rāzlikujū glasovima i nag^lasnima
srjedstvima. Glās je nizotv^lorna jedinica. Njega tvorī sv^ležanj glasov^lih obili-
ežjā, kojā se ozbiljāvajū zvukov^lnima obilj^ležjima. Rāzlikov^lnā se služba glasov^lā
oč^litujē u glasov^lim oprj^lekama, izp. *lēt = léd = rēd = rād = ród, lúk = lúg,*
kūčica ‘malen^la k^luka ili k^lučka’ = *kūčica* ‘malen^la k^luča’. Glasov^lā obilježja
tvorē podstavu, na koju su name^ltnūta naglas^lnā srjedstva.

2. *NAGLASNĀ SRJEDSTVA*. Što^l su naglas^lnā srjedstva? Tō su obilježja
zvūka: jākost, tr^lajānje i učestalōst, kojima se ozbiljāvaju natisak, odtega i na-
pjevak. Sva obilježja mogū b^liti rāzlikov^lna ili popratna. Rāzlikov^lnā rāzlikujū
postave, a popratnā dopūnjajū rāzlikov^lnā, zaoštrāvajū rāzlike, ali sāma po sebi
ne rāzlikujū. Popratnā su prjedkažljiva na temelj^lu rāzlikov^lnih, a rāzlikov^lnā su
neprjedkažljiva. Prjedkažljivā su zālihostna, a neprjedkažljivā obviestna. Zāli-
hōst je op^letovnja obviesti. Obviest je os^lobina dātka, koj^lōme se smanjūjē neo-
dr^lēdenōst u sūstavu, kojega se tičē. A dātak je sv^lakī zamišlj^liv priedmet, kojī
m^lože nositi obviest.

Natisak se oč^litujē v^lēcōm jākošću glāsa iliti silin^lōm »^l«. Odtega se jāvljā u
spodobi tr^lajānja — d^luljēga iliti duljin^lē (d^lulji) »^l« ili krātkōga iliti kratčin^lē
»^l«. Napjevak je prjedstavljen v^lēcōm rāzml^liernōm učest^lalošću titraj^lā glāsa
iliti v^lisom »^l«. Promjenōm se učest^lalosti s m^lanjē na v^lecū oč^litujē uzlazni na-
pjevak. Ōn tvorī ok^lostnicu uz^laznōga naglaska. Uzlazni su kratki »^l«, i dvā
dugā — visokī »^l« dotično dubokī »^l«. Promjenōm v^lecē učest^lalosti na m^lanjū
nastajē silazni napjevak. Ōn tvorī ok^lostnicu sil^laznōga naglaska. Silazni su
kratki »^l« i dugī »^l«.

Tē naglas^lnē v^lrste prjedst^lavljajū sv^ležnjeve od svijū trijū naglas^lnih srjed-
stāv^lā. Sv^ležanj tvorē istodobne istomjestne jedinice, a n^liz sustopne susljedne.
U pojedinih se obilježjā rāzlikov^lnā vrhūnskā ozbiljba (v^lecā silin^lā, d^luljē
tr^lajānje, v^lišā učestalōst) obično označujē uz^ločnošću oznakē, a oprječnā (m^la-
njā silin^lā, kr^lacē tr^lajānje, n^ližā učestalōst) obilježāvā iz^ločnošću oznakē.

I naglas^lnā srjedstva slūžē za rāzlikovānje p^lostāvā. Tako se razlučujū

1. odtegōm: oprjeke
a) rieč ^l i	<i>lúk</i> i voda	<i>lúk</i> i striela
	<i>slāgati</i> u b ^l r ^l k	<i>slāgati</i> u r ^l ēd,
	<i>učēnički</i> ‘popūt učenīcā’	<i>učēnički</i> ‘popūt učenīk ^l ā’
	<i>učēnički</i> ‘odnosēci se na učenice’	<i>učēnički</i> ‘odnosēci se na učenike’
b) obli ^l kā	volī k <i>stārīm</i> dječ ^l kima	a ne volī k <i>stārīm</i> drugovima

	tā gòspā 'gospod ^l a'	tīh góspā 'gospōd ^l ā'
	tī se oborùža	neka se i_ōn oborùžā
c) tvorenīcā	žīva je kovina	nādoše ga žīva
	nòga me bolī	nóga te b ^l ubā (odm ^l ilica)
	učènički 'popūt učenīcā'	učèničkī 'odnosēci se na učenice'
	učènički 'popūt učenīk ^l ā'	učèničkī 'odnosēci se na učenīke'

2. nap^lievkom: oprjeke

a) rieč ^l ī	pāša st ^l očnā	pāša t ^l urskī
	Lūka blagovjestn ^l īk	lūka 'prīstan'
b) oblik ^l ā	žēne!	žēne
	strēse me strūja (otoll ^l ič)	p ^l azī, da_te ne strēse
c) tvorenīcā	svjětlo 'svjetlōst'	svjětlo 'svietlo'
	Nīemci	nīemci 'njemāci'

3. razd^liobōm natiska: sūmiti (raznomjestne protustave)

a) rieč ^l ī	svīnjetina se pečē	svīnjētina r ^l okcē,
b) oblik ^l ā	òdgovorī li mu tī?	neka ōn odgòvorī.
c) tvorenīcā	tō su òdgovori	dāj odgòvōri!,

Naglaskom obilj^ležene samodostatne cjelovite postave tvorē naglašēnice. One su samost^lojne nagl^lasnice prvotnice (*večēr*), priegibnī ob^llici njihovi (rodnik množinē: *večērī*), tvorenice (*večera*), složenice (*cjelovečernjī*), sraslice (*dobārvečēr*), priedložnice (*dō_večera*) i vēznīčnice (*ī_navečēr*).

3. RAZD^lIOBA OBILIEŽJĀ. Mj^lesta iliti položaji u postavi, na kojima se naglasnā obilježja mogū ozbiljiti jesu sl^logovi. Nos^lioci su sl^logovā samoglasī *i*, *e*, *a*, *o*, *u* i slogotvornō *r*. Naglasnā su obilježja sl^logovnā obilježja. Ona se pojavljū slobodno ili ogran^ličeno, zāvisno ili nezāvisno, jednokratno ili višekratno, istomjestno ili raznomjestno, jednoslogo ili dvoslogo.

Slobodnō se obilježje nahodī na kojeme god sl^logu. Zāvisnō b^ludē poprata koj^lemugod dr^lugōmu. Jednokratnō se u^listōj postavi ne ponāvljā. Istomjestnō p^ladā na^listī slog. Dvoslogō zahvačā po^ldvā sl^loga.

U naglašēnici je razd^lioba vīsa jednokr^latna, slobodn^la i nezāvisna. Ona proizvōdī izkonī visokī silaznī kratkī »`« ili dugī »^«, ili pāk visokī uzlaznī dugī »~« jednoslogī napjevak u svima trima nārječjima hrv^lātskima. Od^l njih u novoštōkavskōme sl^lovnīm promakom nastajē dubokī uzlaznī kratkī »`« ili dugī »^« dvoslogī napjevak. Dvoslog je d^lionica, kojā se sastoj^lī od dvijū sūsjednīh sl^logovā.

U novoštōkavskōme sūstavu nedostajē vis^lokōga dug^lōga uzlaznōga »~«. Tū je jednoslogī napjevak razd^liobōm podpunom^la ograničen. Ōn je istomjestan: oz-

biljāvā se samo ^lvīsom na počētku prv^lōga sl^loga. Tako dobīvāmo visokī silaznī napjevak kratkī »[˘]« ili dugī »[˘]«.

Visokī se uzlaznī dugī jednoslogī napjevak »[˘]« ozbiljāvā ^lvīsom na kōncu, na ^ldrugōj polovici, na ^ldrugōme hīpu, kojega god d^luga jednosloga. Nēmā razd^liobenē ograničbē, jer se jāvljā na kojeme god sl^logu u ^lizgovornōj cjelinī.

Dvoslogī se napjevak, kratkī »[˘]« ili dugī »[˘]«, ozbiljāvā ^lvīsom na dr^lugōme sl^logu kojega god dvosloga. Ograničba mu se oč^litujē upravo vėzānīm ^lsmještājem unūtri ^ltoga dvosloga. Na prv^lōme se sl^logu ov^lišenōga dvosloga nahodī dubin^la, te ^lzajedno s visin^lōm idūcēga sl^loga tvorī dubokī uzlaznī napjevak.

Natisak je »^l« jednokratān, te jednoslog ili dvoslog. Nīje ^lslobodān, nego zāvisī ^lod ^lvīsa. Na zvukovn^lōj je razinī popr^laćen prod^lūljenīm tr^lajānjem odtegē, krāt^lkē ili d^lugē. Istomjestān je s jednoslogīm ^lvīsom, a na ov^lišenu dvoslogu zakročāvā i u idūcī slog. Prvī po rēdu natiskom istaknūt slog u naglašenici obilježāvā m^ljesto naglaska.

Duljin^la se »[˘]« m^lože jāviti višekratno, na ^lnjekolikīm nezāvisnīm m^ljestima. ^lIsto nīje slobodn^la, ^listo zāvisī ^lod ^lvīsa. Pojavište joj sēžē od poslj^lednjēga do prjed^lvīsnōga sl^loga naglašenice. U vukovsk^lōme je sūstavu u prjednaglasnīm sl^logovima izočna. U gdjekojima je govorima tā ograničba novijōm uopćitbōm i prjekor^lačena. Tū se duljin^la jāvljā ^li ^lza ^ldvā sl^loga ^lprjed ^lvīsom *Fātīm^la*, *Ćōrić^li*, *Rādić^la*, *Mārin^lo*, *Mātin^la*, *trēsēm^lo*, *vūčem^lo*, *vřšēm^lo*, *izvūčen^lo*, *vėzen^lo* — dotično za jedan slog prjed ^lmjestom dub^lokōga uz^laznōga naglaska *Fātīma*,¹ *Ćōrić*,² *Rādića*, *Māri^lno*,³ *Mātin^la*,⁴ *trēsēm^lo*,⁵ *vūčem^lo*, *vřšēm^lo*,⁶ *izvūčēno* [č],⁷ *vėzēno*⁸.

4. *OSM^lISLITBA M^lJERNĪH DĀTĀKĀ*. Postupak kojīme se naglasnā obilježja ustanovljāvājū ^ljestē trojavan. Prvī mu je jāvak prīkup i mjerba izk^lustvenih dātākā.⁹ U ^ldrugōme se jāvku odm^lierci uprosječē, zaokrūžē i uomjerē. U ^ltrećēme se jāvku dobivenī sum^lierci umislovē (umisloslovē). U ^ldrugōme se jāvku ustanovljāvā krivulja razd^liobē odm^ljerākā sv^lakōga od trijū sl^logovnih obilježjā: jākosti (1. *v^lecē* te 2. *m^lanjē*), tr^lajānja (kr^lačēga i ^lduljēga) i učest^lalosti ^lglāsa (1. *v^lišē* pāk 2. *n^ližē*). Sv^lakā se krivulja tā uprizorāvā sum^liercima m^ljernih dātākā tih obilježjā. Medusobnī se odnosi dobivenih trojih veličin^la u poč^lētno nagl^lašenih tros^lložicā u četveronag^lasnōme sūstavu razpoređujū po ovōj prjeg^llednici:

- 1 Br^lōzović, F^lōjnica 149.
- 2 Br^lōzović, F^lōjnica 130.
- 3 ^lĪvšić, Posavskī 48.
- 4 Br^lōzović, F^lōjnica 165.
- 5 ^lĪvšić, Posavskī 48.
- 6 Br^lōzović, F^lōjnica 178.–179.
- 7 Br^lōzović, F^lōjnica 187.
- 8 ^lĪvšić, Posavskī 101.
- 9 Lehistē–Īvić, Accent in Serbocroātian.

Jākost	Sum'ierci		Trosložne uoblake s prvoslogim naglaskom						
	kr'ivuljā		krātk'īm				d'ugim		
1. v'ećā	98.87.76	987	987	986	986	976	976	976	976
2. m'anjā	88.87.76	887	887	887	887	887	887	887	887
Tr'ajānje									
kr'aćē 644	d'uljē 966	644	646	664	666	944	946	964	966
Učestalōst									
1. v'išā	65.54.44	654	654	654	654	654	654	654	654
2. n'ižā	56.65.54	565	565	565	565	565	565	565	565

Pod zagl'avljem »Sum'ierci kr'ivuljā« uočāvāmo u 1. rēdku trī dvozn'āmke 98.87.76. Tō su rednice p'adajūćē krivuljē 1. v'ećē jākosti. One prjedst'avljajū omjere među poč'etnima i doč'etnima mj'ernima vriednostima jākosti (9:8):(8:7):(7:6) prv'ōga, dr'ugōga i t'rećēga sl'oga naizredc'ē. Poč'etnē su zn'āmke (9, 8, 7), kojē mj'erē poč'etnū jākost, prjedočen'e u stūpcima nadesno sažeto troznāmkōm 987, a doč'etnē su (8, 7, 6), kojē mj'ere doč'etnū jākost, izost'avljene, jer imajū prjedkažljive, n'ižē vriednosti.

Tako su uprošten'i krivuljni prikazi i ostālīh obilježjā. Prīmjericē, v'ecū jākost prv'ōga sl'oga 9 (iz prv'ōga rēdka) pr'atī v'išā učestalōst 6 (u istōme stūpcu u prjedz'adnjēme rēdku) — m'anjū jākost 8 (iz drugōga rēdka) n'ižā učestalōst 5 (u zadnjēme rēdku).

Susmjenljivōst je tā među jākōšču i učest'alošču izt'aknūta tīme, što su v'išē vriednosti (pod br. 1) jednostruko podc'rtāne, a n'ižē (pod br. 2) dvostruko. Pri tome zn'āmka 6 na t'rećēme mj'estu, izp. 986 ili 976, odgovārā izravnatbi jākosti (6:6) u posljednjēme sl'ogu, jer tū v'išē krivulja ne padā.

Prjegliednica se dielī na dvie polovice po prvōj zn'āmci (6 dotično 9) dātākā u srjednjēme, nepodc'rtānōme rēdku. Tā zn'āmka pokazujē, da jākōšču i učest'alošču izt'aknūt slog m'ože očitovati dvie vīste tr'ajānja: kr'aćē ili d'uljē — u omjeru 6:9, taj je omjer u neizt'aknūtōme položāju 4:6.

Prīmjericē, omjer 6:6:4 u t'rećēme stūpcu srjednjēga rēdka naznačujē kr'aćē tr'ajānje 6 u izt'aknūtōme, prv'ōme sl'ogu. U idūćim, m'anje izt'aknūtīm položājima nah'odīmo p'rvō d'uljē tr'ajānje 6, u drugōme sl'ogu, potom kr'aćē tr'ajānje 4, u t'rećēme sl'ogu. Zaplaziti je da je omjer tr'ajānja u svakōme položāju obstojan $6 : 9 = 4 : 6 = 2 : 3 = 1 : 1,5$. Daklē, dug samogl'as tr'ajē 50% d'ulje od krātka u istōme položāju.

U t'rećēme jāvku postupka oznāčimo pribīće promātrānōga obilježja mislovnōm oznakom »istinito«, »da« dotično »1«, a izbīće oznakom »neistinito«, »ne« dotično »0«. Ondā se tr'ajānje, duljin'a ili kratčin'a, slogotvora na dotičnōme mj'estu m'ože prikāzati dvojčan'īm zāpisom odpovjednih mislovnīh istinitostnīh vriednostī, prīmjericē mj'ešte 664 b'udē (0, 1, 0) u smīslu (kratčin'a–duljin'a–kratčin'a).

Isto se tako priemetnā oprjeka iliti sūmit (65 ≠ 56) u vis¹otnōme vřhu medu trōjkōm 654 (u prjedz¹adnjēme rēdku) i trōjkōm 565 (u zadnjēme) dāde obilježiti mislovnīm sūmitom tr¹ōjkē 100, u smīslu visin¹a–dubin¹a–dubin¹a, i trōjkē 010, u smīslu dubin¹a–visin¹a–dubin¹a.

Třima prieznakama, s razin¹ē zvukosl¹ōvlja s neprjek¹idnima vriednostima prjel¹azīmo na razinu glasosl¹ōvlja s razl¹učnima dvovriednostima. One izražujū pribīće dotično izbīće promātrānōga obilježja.

Rāzliku ćemo medu zvukoslovnīm i glasoslovnīm prīstupom oprīmjeriti oprjekōm *vřdi!* ≠ neka *vřdī* ≠ ovī *vřdi* 'vidovi'. Izpor¹edivši odtežnē sum¹ierke 64 ≠ 66 ≠ 94 tih ¹opriekā, uočiti ćemo pojavu na prvī ¹poglēd prjesenetljivu. U srjednjēme prīmjeru — jednākōmu tr¹ajānju 66 obaj¹ū sl¹ogōvā [*vi:di*] poludugo–poludugo na razin¹i zvukosl¹ōvlja, na razin¹i glasosl¹ōvlja odgovārā ¹nejednāko osm¹išljeno tr¹ajānje odtežnē oprjekē krātko–d¹ugo *vřdī*. Jednōm ¹riečju — što u govor¹u zvūč¹i jednāko, u jeziku rābī ¹nejednāko. I obr¹nūto, što u jeziku b¹udē jednāko, *vřdi!* ¹krātko–krātko, u govor¹u bivā ¹nejednāko, [*vi:di*] poludugo–krātko. Stop¹rivicē u ¹trećeme prīmjeru *vřdi* [*vi:di*] — nejednākōmu tr¹ajānju zvukōv¹a d¹ugo–krātko odgovārā nejednākō tr¹ajānje glasōv¹a d¹ugo–krātko.

5. VRŠTE NAGLASKA. Pr¹ije dolazka vukovsk¹ē četveronaglasnē herc¹egōvštīnē na vlāst hrvātskī knj¹iževnī jezik rāzlikovāše pēt vřst¹ā naglaska:

1. stārī jākī břzī visokī kratkī silaznī obilježen dvostrukīm nads¹lōvkom »`«: *pāra* voden¹a

2. novī slabī sporī dubokī kratkī uzlaznī obilježen tupīm nads¹lōvkom »`«: *pāra* 'novčić', nastao prienosom silin¹ē naglaska s idūćēga sl¹oga na prjedhodnū, rāst¹ūće izgovārānu, ¹kratčinu: *parā*

3. stārī jākī visokī dugī silaznī obilježen zavīnūtīm nads¹lōvkom »^«: nēmā mu *pāra*, rāzglobnīm prīkazom *pā_{ra}ra*, — Litāvci ga zovū jakopočetnīm, ali ga bilježē ¹oštrīm nads¹lōvkom »^«

4. stārī jākī visokī dugī uzlaznī nevukovsk¹i obilježen valovitīm nads¹lōvkom »~« učest¹alostnē uoblikē 67.54.44 — u Poljicima izravnāt 66.54.44 *pārā* — kojū pr¹atī rāzm¹ierna jākostnā uoblika: *pārā* se, rāzglobicē *pa_{ra}ra* — Litāvci ga zovū jakodočetnom; č¹ūvši ga, slūž¹ēci vojākom u Krakovu, litavskī je valovitī nadslovak »~« usvojio Stj¹epān ¹Ivšić¹⁰

5. novī slabī dubokī dugī uzlaznī obilježen ¹oštrīm nads¹lōvkom »^«: *pāra* 'parotina', rāzglobicē *pa_{ra}ra*, nastao prienosom silin¹ē naglaska s idūćēga sl¹oga na prjedhodnū, rāst¹ūće izgovārānu, ¹duljinu: *pārā*

Kakovā je služba naglaska? Služba je naglaska vrhotv¹ōrna. Ōn je ¹stožēr oko kojega se sl¹ogovi naglašenicē okūpljajū. Služba naglaska m¹ože b¹iti i razmedna. Tō bivā ¹ondā, kada se n¹jīme obilježāvajū granice naglašenicā: u četveronaglasnōme sūstavu silaznī dojavljujē počētak, a novī uzlaznī nedočētak ¹izgovornē cjelinē¹.

10 ¹Ivšić, Prilog 133.

Ne idē se za tīm, da bi se naglasnā raznolikōst svela na jedan sūstav, iz kojega bi se ona mogla izvesti glēdom na sva trī nārječja. Onāj, tko bi i hotio, književnōga naglasaka naučiti ne može. U školnim čitānkama početkom stoljeća velika većina rieči bijāše onāglašena.¹³ Tomu zamierāhu oni, koji zborāhu inače, a mišljāhu, da je jedino njihov govornī jezik književnī. Tā je zābluda onemogućila ustanovbu književne naglasbē. Nije čudo, što hrvatski prapopisi naglasaka ne bilježe.

Ćirilicni slovenski jezici (Ruskī, Bjeloruskī, Ukr'ajinskī i Bugarskī) imaju samo jednu vrstu naglasaka, pāk ga i ne pišu. Za njima se povodeći, i Vukova ga ćirilica ne bilježi, niti vukovskā latinica. U njōj se naglasnā osebujnōst hrvatskōga jezika očitovati ne može. Rāzlika se među hrvatskim i srbijanskim književnim jezikom nebilježbōm naglasaka uklanjā, te se uvrježuē dojam i naglasnōga poklāpanja tih dvaju sūstavā.

Učilišta samohotno promiču ujednačenī naglasak, promaknūt na početak rieči. Raznomjesticnost se naglasaka zatirē, rāzlikovnicnost gubi, obviesticnost smanjuē. Istodobno, i u školnōme i u javnōme govoru, ūzorom postajē izgovor naobraženih ekavacā. U njih naglasak s početnōga silazno naglašena sloga rieči ne prjelazi na prjednaglasnicu, u skladu s načelom »čitāj, kao što je napisāno«. Kako i naglasak i duljinā nije naznačena, lako se širi kanovačkā duljba kratkōga uzlaznōga »`« u dugi uzlazni »^« (kako se, po Vuku, »гдјешто у биоградској нахији говори«),¹⁴ naglasak se u priegibu i u tvorbi ujednačujē, raznomjesticnost gubi, naglasnā raznolikōst zatirē, jezik pobalkanjuje.

Općenito uzēvši školnicni se naglasak hrvatski uvēlikē ravnā po općeme naglasku u iztočnōme govoru. Protiv usvajānja književne naglasbē djelujē i činjenica, što i novobeogradština i novozagrebstina ujednačuju raznolikōst, podjednako težēći k jednonaglasju: *pāra* dotično *pāra*.

Vuk je naglašivao po južnōme govoru, Daničić po iztočnōme, a hrvatski književnī jezik naglašujē po jugozāpadnōme. Sve je tō troje kao prihvatljivo za književnō, i rābi se svesebicē križ–nakriž bez sustavotvornih načela i usvojljivih pravilā.

Iztočnā naglasba težī k novotvornōj obstojnicnosti pri priegibu, a k neobstojnicnosti pri tvorbi. Jedno je i drugō posljedak novotvornē ujednakē. Nasuprot tomu, jugozāpadnā naglasba nastoji uzčuvati stārū nasliedenū neobstojnicnost u priegibu i obstojnicnost u tvorbi bez ujednakē. Južnā se naglasba koliebljē među tima dvjema skrajnicima.

8. *NAGLASNĒ RĀZLIKOVNICE*. Daklē, nāj je stariji naglasak u primjerima kao *grād* 'tuča, krūpa', *grād* 'veliko nāselje', *sūd* 'sudište', *snahā* i *plātno*, nāj je noviji u primjerima *snāha*, *plātno*. Kako u četveronaglasnōme sūstavu nedostajē visokōga uzlaznōga »^«, te se mjēšte njega rābi visoki silazni »`«, *sūd* 'sudište' zvūēī kao *sūd* 'posuda', *lūg* 'cied' zvūēī kao *lūg* 'gāj', daklē s listim naglaskom kao li rieč *grād*.

¹³ Izp. Divković, Čitānka za I. rāzred gimnazijski; listo i za III. rāzred.

¹⁴ Vukov rječnik, 3. str. prjedgovora.

Uobičajeni šestonadslovnī zāpis mōžemo razglobiti, zaslebicē naznāčivši mj'esto načētkā natiska iliti silin'ē dvoviskom »ll«, duljin'ē dūljkom »-« i visin'ē vīskom »l«, ovak'o:

gr^{ll}ad gr^{ll}ād s^{ll}ūd sn^{ll}ah'a pl^{ll}ātn'o

Služba se tih trijū os'obinā naglasnih 'zōrno oč'itujē u k'rižničnōj uoblici njihovōj. Označimo li 'silinu, kojā je na prv'ōme mj'estu, oznakōm 3, potom vīs oznakōm 2, 'duljinu oznakōm 1, 'a kračinu oznakōm 0 (podvlaka naznačujē slog), dobivāmo

320 321 312 3020 3120

U tīm uoblikama — onō što je prjedkažljivo, po čeme njih n'ikāko nīje mogućē rāzlikovati, j'este silin'a, 'udilj na prv'ōme sl'ogu. Ona tvori zālišak, te se m'ōže bez gubitka rāzlikovnosti izost'aviti. Pri svakōj izostavi zāliška valjā ustanoviti propis, po kojeme će se izost'avljenō zn'ati na mj'esto svoje vrātiti. Sv'rha je opisa upravo ustanoviti zālihōst i prjedkāzati ju. Prjema tome čemo izost'aviti prjedkažljivū tr'ōjku 3, uz propis, da dolazī na počētku. Dobivāmo, bez zāliška, sve rāzlično

20 21 12 020 120

Da bi se pr'avilom obuhv'atile i višes'ložice, potrj'ebite su nam dājbudi dvie tros'ložice nepočētnōga naglasaka, prīmjerice:

<i>vrjetēno</i>	<i>tetiva;</i>
<i>vrjet^{ll}en'o</i>	<i>tet^{ll}iv'a</i>
<i>03020</i>	<i>03120</i>

Za tē prīmjure v'īše ne vried'ī pr'avilo, da je naglasak, s oznakōm 3, na prv'ōme sl'ogu rieči. Pr'avilo, kojē za ovē tros'ložice vried'ī, j'este, da je naglasak na prv'ōme sl'ogu, kojī v'īsu prjedhodī, s oznakōm 2.

Pitāmo se, niesu li tīme prjein'āčenīm propisom obuhv'ācene i dvos'ložice. Z'adnjā trī prīmjera

s^{ll}ūd sn^{ll}ah'a pl^{ll}ātn'o
312 3020 3120

očivjestno jesu, a prvā dvā

gr^{ll}ad gr^{ll}ād
320 321

l'isto jesu — za nevolju. Naime, u nedostātku prjedh'odnōga sl'oga, naglasak je na nājbližēme njemu, reći čemo po sili sūstavnē ograničbē, a tō je l'istī taj slog (prvī slog), kojī prjedh'odnīka nēmā.

Spodobnīm nāčinom pr'avilo, da je naglasak (makedonskī, kharthvelskī) na doprjedposlj'ednjēme sl'ogu, podrazumievā s'ilōm sūstava, da je naglasak u dvos'ložicā i jednos'ložicā na prv'ōme sl'ogu, budūci da doprjedposlj'ednjī slog izbivā.

!Evo kr!žničnih uobl!kā svijū sedmijū prīm!erā bez zālihosti

20 21 12 020 120 0020 0120

U svima nj!ima znāmo, da trōjka 3 ima dōci prjed prvō podc!rtāno mj!esto, ako ga imā, kojē prjedhodi !v!su 2, a ako ga nēm!ā, !ondā dolaz! prjed sām v!s, tj. prjed prvō podc!rtāno mj!esto !za v!som. Dr!ugima riečima, !silinu 3 od idūčēga !v!sa 2 dieli podc!rtān! prjedvisn! slog, ako ga imā. Tako uzpost!avljamō

320 321 312 3020 3120 03020 03120

Nākon svega t!oga pr!avilo glās!:

U petonagl!asnōme se i četveronagl!asnōme sūstavu načētak natiska ozbiljāvā na prv!ōme obstojēčēme sl!ogu, koj! prjedhodi oznaci !v!sa, u prot!ivnōme se, kada prjedh!odn! slog izb!vāvā, očitujē na !istōme sl!ogu, prjed koj!ime je oznaka !v!sa.

Iz !oga pāk proiztječē, da !su rāzlikovnē sast!avnice iliti rāzlikovnice naglasaka odtega !i v!s, te !je dostatno nj!jū bilj!ēžiti, a zatō su nam potrj!ebita samo dvā nadsl!ōvka d!ljak »-« i v!sak »!«. Na temelj!u se nj!h prjedkazujū natisak i napjevak, a !njima i naglasak.

Prīm!ere n!āše daklē, izostaviv oznaku silin!ē, m!ožemo m!rnlē dūš!ē u uprošten!u obl!iku p!sati ovak!o:

gr!ad gr!ād sū!d snah!a plātn!o vrjeten!o tet!v!a

U dovukovsk!ōme se sūstavu t! prim!eri bilj!ēžāhu trima nadsl!ōvcima »` ^ ^« ovak!o:

gr!d gr!ād sū!d snah!à plātn!ò vrjeten!ò tet!v!à

Oč!vjestno je da !se i petonaglasn! sūstav, istovjestan s tronaglasn!m, m!ožē bilj!ēžiti šestima {` ` ^ ` ` ` }, čet!irima {` ` ^ ` ` }, trima {` ` ^ }, pāk i dvama {! ` } nadsl!ōvcima.

Zāpis *Dalmat!nācā* dotično *ruk!av!cā* !podjednāko prjedočāva lik *Dalmat!nācā* dotično **ruk!av!cā* i istovjestn! lik *Dalmat!nācā* dotično *ruk!āv!cā*, ujedinj!ujūci ih. B!udē li priekē potrj!ebē, ovāj se m!ožē razlūčiti usrjedišt!bōm v!ska nad samoglasom: *Dalmat!nācā* dotično *ruk!āv!cā*, mj!ēšte prjed samoglasom.

9. PR!IKAZ ODTEŽNĒ SMJENĒ. Idūcā nam je zadaāca op!sati miene naglasaka u !naglašen!icama. Nāj je prostijā — smj!ena odtegē. Prīm!ericē u pādežima, odtega je ili obst!ōjna ili smjenljiva. Obst!ōjnā je ili d!uga ili krātka, a smjenljivā č!asomicē d!uga, č!asomicē krātka.

Promotrimo ponāš!ānje odtegē jednos!ož!cā *sū!d* 'sudište', *gr!ād* 'veliko nāselje', *r!ōg*, *gr!ad* 't!uča, krūpa':

u nāzovnl!ku jednl!ē:	<i>sū!d, gr!ād, r!ōg, gr!d</i>
u rodn!ku jednl!ē:	<i>sū!da, gr!āda, r!ōga, gr!āda</i>
u nāzovnl!ku množ!nl!ē:	<i>sū!dovi, gr!ādovi, r!ōgovi, gr!ādovi</i>
u krātkomē rodn!ku množ!nl!ē:	<i>sū!dā, gr!ādā, r!ōgā, gr!ādā</i>

<i>sū'd</i>	<i>gr'ād</i>	<i>r'ōg</i>	<i>gr'ad</i>
<i>sū'da</i>	<i>gr'āda</i>	<i>r'oga</i>	<i>gr'ada</i>
<i>sū'dovi</i>	<i>gr'adovi</i>	<i>r'ogovi</i>	<i>gr'adovi</i>
<i>sū'dā</i>	<i>grād'ā</i>	<i>rōg'ā</i>	<i>grādā</i>

Odtežni odnosi tvorē ovū m'atericu, s ozn'akama jedinica 1 'duljin'a' i ništica 0 'kratčin'a':

<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
<i>10</i>	<i>10</i>	<i>00</i>	<i>00</i>
<i>100</i>	<i>000</i>	<i>000</i>	<i>000</i>
<i>11</i>	<i>11</i>	<i>11</i>	<i>11</i>

U svakome su rēdku po četiri pojavnice i po dvie rāzličice, osim u zadnjeme rēdku. Tāj je podpunom'a prjedkažljiv, sām'im 'sobōm. Tū je čestot'a rāzličicē 4/4, tj. 1/1, te velīmo, da je neizvj'estnōst n'ištična 0. U drugōme je rēdku čestot'a rāzličicā polovična 2/4, tj. 1/2, te velīmo, da je neodr'ēdenōst jedinīčna 1: prosječna količin'a 'obviesti iznosī jednu dvojčan'ū jedinicu iliti dvojnīcu. Tō je nājvečā mogūca količin'a pri dvjema rāzličicama, ako je čestot'a rāzličicā podjednāka.

U prvōme se i trećeme rēdku rāzličice pojavljū u omjeru 3:1, te je prosjechnā mj'era neodr'ēdenosti m'anjā. Jednōj je rāzličici čestot'a četvrtična 1/4, tj. 1/2 od 1/2, te prjedstavlja 2 jedinice 'obviesti iliti dvojnice. Takove rāzličice 'imāmo dvie: u prvōme rēdku podc'rtāna 0 jednoznačno obilježāvā četvrti stūpac, i u trećeme podc'rtāna 100 nedvojben'o izdvājā prvī stūpac između svih čet'irijū. Sv'akā od tih prjedkazujē sve ostāle dātke u svojem stūpcu. One prjedst'avlajū rāzlikōvne 'oblīke za tē stūpce: za prvī i četvrti.

Čime je odr'ēden dr'ugī stūpac? Zā nj nije dostatan jedan rāzlikovni dātak, jer se njīme, kako rekosmo, prjenosī samo jedna jedinica 'obviesti. Za odbir su jednog'a od raznol'ikosti čet'irijū pojavākā potrj'ebita dvā dātka, od kojih sv'akī prjedstavlja jednu jedinicu. Pūčki rečen'o: za razčetverbu su kolāča potrj'ebita nājmanje dvā 'rieza.

10 iz drugōga rēdka odredujē lievī dvostupac, izključ'ujūci desnū polovicu četverostupca, a 000 iz trećega rēdka odredujē desnū polovicu, desnī stūpac t'oga lievōga dvostupca, a tō je 'ondā tr'āženī dr'ugī stūpac.

Tr'ecī je stūpac odredljiv spodobnim nāčinom. Ōn je u lievōj polovici desnē polovicē kr'īžnicē: desnā je polovica odr'ēdena rāzlikovnikom 00, a lievā rāzlikovnikom 1. Izbor jednē polovicē prjedstavlja mj'eru od jednē dvojnice; izbor, u kojeme se primjenjū dvie susljedne raspolove, odgovārā mj'eri izr'āženōj dvjema dvojn'icama, a njōme se pokrīvā raznolikōst od čet'irijū pojavākā.

Kada se jedna različica pojavljuje ^lriedko, ^londā se ^{dr}ugā različica pojavljuje ^često, smanj^lujući neizvjestnōst, u ^{na}šeme slučāju, u prv^lome i ^{tre}ćeme rēdku, s ^čestot^lom $3/4$, tj. $1/1,3$, te ⁿos^li odprilikē $0,3 = 1/3$ jedinice ^lobviesti. U ^tim rēdcima, tri takove $3 \times 1/3 = 1$ i jedna, kojā ⁿos^li 2 jedinice, sk^lupa dāj^lu 3. Daklē na ^{sv}akū od čet^lirijū dōdē četvrtina od ^toga zbr^loja: $3/4 = 0,75$.

Prjema ^tome je količin^la ^lobviesti, kojū sve četiri pojavnice prjenosē sk^lupa, za ^{sv}akī rēdak ^laporēd 3 4 3 0, a prosječnā po jednōj pojavnici četvrtina ^toga 0,75 1 0,75 0. V^lidīmo, da ^{je} ^{dr}ugī rēdak zb^lilja nāj vjestnijī.

10. OPIS ODTEŽNĚ SMJ'ENĚ. Pok^lušājmo kr^ližnicu ⁿašu opisati, razglo^livši ju na sast^lavnice.

<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
<i>10</i>	<i>10</i>	<i>00</i>	<i>00</i>
<i>100</i>	<i>000</i>	<i>000</i>	<i>000</i>
<i>11</i>	<i>11</i>	<i>11</i>	<i>11</i>

Opis je svīh rēdākā proziran. Redčan^le su obst^lojnice, tj. onō, što ^{se} u poje^ldīnim rēdcima op^letujē, ϕ 'prāzno' u prv^lome rēdku, *0* u ^{dr}ugōme, *00* u ^{tre}ćeme, i *1* u četv^ltōme. Tō su dočētci. Kada dočētke odm^lislīmo, dobivāmo stup^lčan^le mjenl^ljivice *1* i *0*. To su ^likovi ^losnōvā.

Opis je prv^loga stūpca ^listo proziran. Stūpac se tāj sastōji od stup^lčan^le obst^lojnice, nemjenl^ljivice iliti osnovē *1* i od redčan^lih mjenl^ljivicā iliti dočētākā ϕ *0 00 1*. U ost^lālīma se trima stūpcima na ^mjestu nemjenl^ljivicā, na prv^lome m^ljestu, smjenj^lujū ^likovi osnovē: ⁿištice *0* i jedinice *1*. Pī^lānje je, što ^{je} od ^toga prjedka^lžljivo, a što nīje.

Posljedak je tē rāzglo^lbē ovāj:

<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	ϕ
<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>00</i>
<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>

Osnove u stūpcima jesu obst^lojnice, a u rēdcima tih stūpācā mjenl^ljivice. Dočētci su u rēdcima obst^lojnice, a u stūpcima tih rēdākā mjenl^ljivice.

U idūćeme je korāku pot^lrebīto pronāci propis, koj^līme će se načīn razd^liobē tih smjenl^ljivih osnovnih likōv^lā prjedkāzati. Raznolikōst je p^lostāvā u ^{sv}akōme rēdku 2, osim u ^zadnjēme. Tū je 1, a ^{tō} znači, da ^{je} sv^lakā smjenl^ljivica prjedka^lžljiva. Propis za ^{tāj}, ^zadnjī rēdak glāsī: ako je dočētak s desnē strān^le jedinica *1*, ^londā osnovnī lik s lievē mōrā ^listo b^liti jedinica *1*.

Pošto smo opisali prvi stupac s obstojećim jedinicom 1 i zadnji redak s ujednačenim jedinicom 1, ostaje nam opisati ovaj troredni trostupac:

1	1	0	φ
1	0	0	0
0	0	0	00

Proziran je sada treći stupac, s obstojećim osnovom 0 i s dočetcima φ 0 00, a ujednačen zadnji redak s daticima 0 0 0, te za nj propis glasi: osnovni je lik 0, ako je dočetak 00, kada osnova nije obstojećna jedinica 1, koj su otloič bili uklonili.

Sada nam odpoše zadnji stupac i zadnji redak, te dobivamo ovaj dvoredni dvostupac:

1	1	φ
1	0	0

Tu je izvjestan, tj. podpunoma prjedkažljiv, prvi redak s daticima 1 1. Propis za nj glasi: osnovni je lik jedinica 1, ako je dočetak prazan, i ako osnova nije obstojećna ništica 0, koj su otloič bili uklonili.

Tako spade križnica na dva datka. Upravo na onaj redak, za koj smo ustanovili, da je naj vjestniji.

1	0	0
---	---	---

11. *ODTEŽNĀ RĀZGLOBA*. Sada je očito, da je osnova drugoga stupca neobstojećna jedinica 1, označimo ju 1/0, a osnova trećega stupca neobstojećna ništica 0, označimo ju 0/1. Prjema tome imamo obstojećnu duljinu *sūd*, neobstojećnu duljinu *grād*, neobstojećnu kratčinu *rōg* i obstojećnu kratčinu *grād*. Sve, što je likako moguće smisliti.

Taj razglobi materičnoj odpovieda ova križnična:

<i>sūd</i>	<i>grād</i>	<i>rōg</i>	<i>grād</i>	φ
<i>sūd</i> <i>a</i>	<i>grād</i> <i>a</i>	<i>rōg</i> <i>a</i>	<i>grād</i> <i>a</i>	<i>a</i>
<i>sūd</i> <i>ovi</i>	<i>grād</i> <i>ovi</i>	<i>rōg</i> <i>ovi</i>	<i>grād</i> <i>ovi</i>	<i>ovi</i>
<i>sūd</i> <i>ā</i>	<i>grād</i> <i>ā</i>	<i>rōg</i> <i>ā</i>	<i>grād</i> <i>ā</i>	<i>ā</i>
<i>sūd</i>	<i>grād</i>	<i>rōg</i>	<i>grād</i>	

Proiztječe, da osnova *sūd* – ‘sudište’ ima obstojećnu duljinu. Obstojećnost se prjedkazuje po duljinu u nazovniku dugi množinē *sūd**ovi*. Prjemjestba je viska »*l*« izprjed praznoga dočетка φ, koj nije slogotvoran, na konačni hīp, prjed-

h'odnōga sloga osnovē sūd^l– u nāzovniku sūd^l prjedkažljiva po_sili sūstavnē ograničbē.

Osnova *grād*– ‘veliko nāselje’ 'imā smjenljivu 'duljinu, označili smo ju *grād*–Prjedkazujē se po neprjedkažljivōj duljin'i u rodniku jednin'ē *gr'ada* i po protutežnoj kratbi u nāzovniku dugē množin'ē *gr'adovi*.

Osnova *rog*– 'imā smjenljivu 'kratčinu, označili smo ju *rōg*. Prjedkazujē se po kratčin'i u rodniku jednin'ē *r'oga* i po naknadnoj duljbi prjed_ prāznīm dočētkom u nāzovniku jednin'ē *r'ōg*.

Osnova *grād* ‘ledop'ad’ 'imā obst'ojnu 'kratčinu. Ona se prjedkazujē po neprjedkažljivōj kratčin'i u nāzovniku jednin'ē *grād*.

Nije rāzlikōvna prjedkažljivā 'obličnā duljba objij'ū krātkih 'osnōvā u rodniku krātkē množin'ē prjed dočētkom –ā: *rōg'ā*, *gr'adā* ‘tūčā, krūp'ā’. Ona je obvezna poslj'edica sūstavnē 'obličnē ograničbē, kao v'išē s'ilē.

Četvrti je rēdak u_ našē m'atericē izvjestan, te_ se m'ože izost'aviti. Ukloniti ćemo jošte i zagl'avlja, kojā potječū od obradē kr'ižnicē, i pītati se, kakova se zagl'avlja mogū izvest'i iz_ matericē sām'ē.

1	1	1	0	1
1	1	0	0	2
1	0	0	0	3
3	2	1	0	

Jedinō je obilježje prv'oga stūpca, da_mu se us'ebina sastoj'i od_ sāmih jedinīcā, i_ tō 3–jū; tō je m'jera obstojnoj 'duljini. Dr'ugi stūpac 'imā 2 jedinice; tō odgovārā neobstojnoj 'duljini itd. Za protutežu, tr'eći rēdak us'ebujē 3 n'ištice; tō upućujē na nājdulji dočētak od dvajū ili v'išē s'logōvā. Dr'ugi rēdak ima 2 n'ištice; one uomjerāvajū odtegu jedos'ložnōga dočētkā prjema_ duljēme (dvos'ložnōme) i_ kračēme (ništos'ložnōme). Prvi rēdak s_ jednōm n'išticōm uomjerāvā odtegu nājkračēga, prāznōga dočētkā prjema ost'alima.

Ovako ozagl'avljena m'aterica prjedstavlja odnos v'ēčēga ili jednākōga (nem'anjēga) među zagl'avljima stūpācā i_ rēdākā, u_ skladu s opisānima m'jernima dotično omj'ernima brojevima. Jedinice 1 označujū valjanost t'oga odnosa.

12. VLADBA OVISKA. 'Rieči tvorē naglašenice. U_ njima se povrh odtegē jāvljā i napjevak, odrēden 'položajem 'vīsa. Popūt duljin'ē 'i_ vīs m'ože b'iti obstojan ili neobstojan.¹⁵ Obstojni vīs tvorī sastavnū čēst osnovē. Tō se zbīvā 'ondā, kada je jedan slog osnovē 'vīsan. U uobl'ikama je 'rieči *gr'ad* 't'uča, krūpa' u dvonadsl'ovnōme zāpisu

gr'ad, u_ *gr'ad*, i_ u_ *gr'ad*, mimo_ *gr'ad*, po_ *gr'adu*, *gr'adovi*, iz_ *gr'adōvā* u_ *gr'adove*, *gr'adovima*; *gr'adić*, *gr'adina*, *gr'aditi* ‘p'adati, h'arati kao grad’

15 Rječnik JAZU, nat'učice I, ISPOD, IZ. 'Ivšić, Posavski 157. Budm'ani, Gramm'atica 142.

očivjestno, da je vīs vēzān, nepomičan, nesmjenjliv, obstojan, kao što je i suobstojećā kratčin^a, u osnovi gr^lad-, samo što tā činjenica u dojaklošnoj bilježbi nije izričita:

grād, ù grad, i ù grad, mimò grad, ù gradu, grādovi, iz gradōvā ù gradove, grādovima; grādić, grādina, grāditi.

Nasuprot je t^omu položāj vīsa u rieči grād ‘veliko nāselje’ u odpojednim uobl^lkama

grād, u grad, i u grad, mimo grad, u grad^lu, gradovi, iz gradōvā u gradove, gradov^lima; grad^lić, grad^lina, grad^liti

nevēzān, slobodan i pomičan i u priegibu i u tvorbi, daklē, neobstojan, kao što je i duljin^a. Iz petonadslovnōga zāpisa tō nije uočljivo; ōn n^liti je zoran, n^liti gospod^laran:

grād, ù grad, i u grad, mimo grad, po grādu, grādovi, iz gradōvā ù gradove, gradōvima; grādić, grādina, grāditi.

Za rāzliku od osnovē rieči gr^lad ‘t^luča’, kojā glāsi gr^lad- s obstojnim vīsom, vīs za osnovu rieči grād ‘veliko nāselje’ nije vēzān. Ona je bezvisna, te glāsi grād-, s neobstojnōm duljin^lōm. Vīs joj je na počētku ili na dočētku.

13. PRJEDKAZBA OVISKA. Prīmjeri pokazuju, da vīs m^ože b^liti vēzān za kojī slog osnovē ili ne b^liti. Ako je vēzān, ondā je obstojan. Ako nije ondā je slobodan. Ako je slobodan, ondā se m^ože zb^liti d^lvoje. Dočētak m^ože biti vīsan ili bezvīsan.

Ako se na bezvisnu osnovu nadovēžē vīsan dočētak, u tome se slučāju ozbiljāvā vīs dočētkā, te velīmo, da se vīs povlāči nazad na dočētak, izp.

*u grad^lu, iz gradōvā, gradov^lima; grad^lić, grad^lina, ogrād^liti
u stvār^li, t^lih stvār^li, stvār^lima; stvār^lca, stvar^lina, ostvār^liti
tā jezer^la, t^lih jezēr^la, jezer^lima; jezēr^lce, jezer^lina, pojezer^liti
rūk^la, iz rūk^lē, u rūc^li, rūk^lōm, rūk^lā/rūk^lū, ruk^lama; ruč^lica, ruč^lina, uruč^liti*

*u grādu, iz gradōvā, gradōvima; grādić, grādina, ogrāditi
u stvāri, t^lih stvārī, stvārīma; stvārca, stvarina, ostvārīti
tā jezēra, t^lih jezērā, jezērīma; jezērce, jezērīna, pojezērīti
rūka, iz rūkē, u rūci, rūkōm, rūkā/rūkū, rūkama; ručica, ručina, uručiti*

Uočljivi su vīsnī dočētki oblīčnī -a, -ē, -u/-i, -ōm, -(ōv) ā/-ī/-ū, -(ov) īma/-āma i tvorbenī -ić/-c^le/-c^la/-ica, -ina, -iti. U umanjenici je jezēr^lce duljin^a položājnā. Kratba je u priegibu u ruk^lū, u ruk^lama i u tvorbi u grad^līcu, grad^lini, stvar^lini, u ruč^lici i ruč^lini protutežnā, a u gradōvā i u gradov^lima prjednaglasnā.

14. *OBSTOJAN OVISAK NA OSNOVI*. Kada se vīsnī dočētcī nadostavē na vīsnē osnove *j'am-* 'j'ama', *km'et-*, *ml'in-*, *bl'at-* 'bl'ato', njihov se vīs ne ozbiljāvā, nego mjēšte očekīvānih izhodnih dvov'isicā dobīvāmo s prietegōm prv'ōga vīsa jednov'isice:

$$\{j'am\} \{a, 'ē, 'i, 'ōm, 'ama\} \rightarrow$$

$$\{j'am'a, j'am'ē, j'am'i, j'am'ōm, j'am'ama\} \rightarrow$$

$$j'ama, j'amē, j'ami, j'amōm, j'amama$$

$$\{ml'in\} \{u, ōv'ā, ov'ima\} \rightarrow$$

$$\{ml'in'u, ml'inōv'ā, ml'inov'ima\} \rightarrow$$

$$ml'inu, ml'inōvā, ml'inovima$$

$$\{bl'at\} \{a, 'ima, c'e, 'ina, 'iti\} \rightarrow$$

$$\{bl'at'a, bl'at'ima, bl'atc'e, bl'at'ina, bl'at'iti\} \rightarrow$$

$$bl'ata, bl'atima, bl'atce, bl'atina, bl'atiti$$

$$\{j'am, km'et\} \{i'ć, 'ica, 'ina, 'iti\} \rightarrow$$

$$\{j'am'i'ć, j'am'ica, j'am'ina, j'am'iti, km'et'i'ć, km'et'ica, km'et'ina, km'et'iti\} \rightarrow$$

$$j'amīć, j'amica, j'amina, j'amiti, km'etić, km'etica, km'etina, km'etiti$$

Svuda ostajē kratkī silaznī »˘« na prv'ōme sl'ogu *jām-*, *kmèt-*, *mīn-*, *blāt-*.

15. *Č'EONĪ OVISAK*. Dr'ugī je slučāj, ako bezvisna osnova vīсна dočētkā nēm'ā. Ondā vīs idē u drugū skrajnōst. Ozbiljāvā se na prv'ōme sl'ogu naglasnē cjelin'ē, te velīmo, da skāčē napried na počētak — na čelo osnovē ili prjedmetnūtē bezglasicē. Tō je mogućē izr'ičito naznačiti prjekr'īženīm vīskom »˘« ili, bez uvodēnja nova znāka, smjēstbōm vīska na pročelje prjed sāmīm izrazom, pāk i prjed pūkōm osnovōm:¹⁶ *grād-*, *stvār-*, *jezer-*, *glāv-*. Izp.

$$'između _grāda, 'i_ka_grādu, 'mimo_grād, 'pod_grādom, 'ni_gradovi,$$

$$'među_gradove$$

$$'od_stvāri _t'ē, 'i_k_stvāri, 'na_stvār, 'sa_stvārju, 'za_stvāri$$

$$'jezero, 'iz_jezera, 'i_k_jezeru, 'na_jezero, 'pod_jezerom$$

$$'ka_glāvi,¹⁷ 'na_glāvu, 'na_glāve$$

Svuda je tū č'eonī kratkī silaznī naglasak »˘«.

Uočljivi su: bezvisnī (s izr'ičitōm oznakōm »˘«) prāznī dočētak $-x\#$ i nepr'āznī dočētcī $-x_o$, $-x_a/-x_i$, $-x_u/-x_i$, $-x_{om}/-x_{ju}$, $-x(ov) i$, $-x(ov) e$. Oni uč'inkujū č'eonī ovisak, a tāj se na prjednaglasnici očitujē u spodobi kratk'ōga sil'aznōga između *đu grāda*, *ī ka grādu* ... *nā glāve*. Ovamo idē i mjestnik jednin'ē srjednjēga roda *u polju*, *u mēsu*, *u jestīvu*, *na jezeru* (*ū polju*, *ū mēsu*, *ū jestīvu*,

16 Stankiewicz, Accentual Patterns 101.

17 Budm'ani, Grammatica 142.: *kā glāvi*.

nā_jezeru), dočim līk u_polj'u, u_mēs'u, u_jestīv'u, na_jezer'u (u_pòljju,¹⁸ u_mésu,¹⁹ u_jestīvu, na_jezèru²⁰) ukazuje na ujednaku s mj'estnim pādežem mužk'ōga 'roda, te m'ōže poslužiti u_pjesništvu, uztrjebā li.

Dvokrajnā vladba oviska: skāk'anje 'vīsa na početak dotično povlāč'ēnje na dočetak pri prjeoblici bezvisnē 'rieči zāvisi od bezv'isnosti dotično vīsnosti dočētkā.

16. SVĚZA OVISKA I ODTEGĚ. Spomēnusmo, da četveronaglasnī sūstav mj'ešte vis'okōga uzl'aznōga »~« 'imā visokī silaznī »^« te ne rāzlikujē po izgovor'u u nāzovnomē pādežu 'rieči sūd 'sudište' 'od_rieči sūd 'posuda', ali ih i_dalje rāzlikujē po ponāš'ānju 'glēdom na prjednagl'asnicu, izporedi posavskū uzr'ēčicu — u petonaglasju i u četveronaglasju, u šestonadsl'ōvlju i u dvonadsl'ōvlju

Bōljē pōd_sūd nègo pod_sūd. B'oljē 'pod_sūd neg'o pod_sū'd.
 Bōljē pōd_sūd nègo pōd_sūd. B'oljē 'pod_sūd neg'o pod_s'ūd.
 'B'olje je pod posudu nego pod sudište'

Tā se rāzlika u vladbi tih istozv'učnicā z'realī rāzličnošću u zāpisu likōv'ā nāzovnōga pādeža 'sūd 'posuda' i sū'd dotično s'ūd 'sudište'. U pādežima su s bezv'isnima dočētcima tē 'rieči raznozvučne.

Bōljē pōd_sūdom nègo pod_sūdom.
 B'oljē 'pod_sūdom neg'o pod_sūd'om.
 'B'olje je pod posudom nego pod sudištem'

Štogod se m'ōže prjemj'eštati iz_sudōv'ā 'u_sudove (iz_sudōvā ù_sudove) ili iz_sūd'ōvā u_sūd'ove (iz_sūdōvā u_sūdove), dakak'o s rāzlikom u znāč'ēnju.

Prvā osnova pojavljuje dvie odtežnē smj'enice sūd- /sud- i nīje vīsna. Dr'u-gā se jāvljā u jednom'e samo līku s obstojnōm duljin'ōm 'i_s_vīsom poslie sl'o-ga sūd'-, kao da_mu je nadostavljen 'prāzan 'vīsan dometak.

Neobstojnōst mj'esta 'vīsa (sudov'ima) u bezvisnē osnovē 'sūd- prjedkazujē i neobstojnōst odtegē ('sudovi) i obr'nūto. Obstojnōst zaosn'ovnōga 'vīsa (sūd'ovi-ma) u prjedvisnē osnovē sūd'- prjedkazujē obstojnōst odtegē (sūd'ovi) i obr'nūto.

Sv'lezu oviska i odtegē potvrđujē i rāzgloba odtežnē kr'īžnicē u pogl'āviju 11. T'amo smo ustanovili obstoj čet'irijū 'osnōvā

sūd'-	grād'-	rōg'-	gr'ād'-
-------	--------	-------	---------

Njīh je mogućē razlūčiti oviskom i odtegōm ovak'o:

18 Br'ozović, F'ljnica 155.

19 Rešet'ar, Betōnung 70. 'Ivšić, Posavskī 248. Br'ozović, F'ljnica 155.

20 Rječnik JAZU, nat'učica.

<i>sūd-</i>	<i>grād-</i>	<i>rog-</i>	<i>gr'ad-</i>
-------------	--------------	-------------	---------------

Prjema tome obstoje d'uge prjedvisice *sūd-* i d'uge bezvisice *grād-* iliti *'grād-*, te 'krātke bezvisice *rog-* iliti *'rog-* i 'krātke visnice *gr'ad-*.

Kosī pādeži rieči, što _joj je nāzovnik *s'ūd/sū'd* 'sudište', imajū (ne račun'a-jūci bezvisnē zovnike *'sūde!*, *'sūdi!*) lik *sūd-*, s 'visom vēzānim za prvī slog p'oslie osnovē, i u pādežima duljin'ē ne_krātē. Iz toga se 'lika nāzovnik, kojī zasos'ovnōga sl'oga nēmā *sūd'*, lako prjedkazujē, nāravnīm načinom, prjemjestbōm visin'ē na prjedhodnū, dr'ugū čēst (dr'ugī hīp) d'ugōga kr'ajnjēga sl'oga *sū'd* (*sūd*) u petonag'lasnōme sūstavu dotično na prjedhodnī slog (na prvī hīp njegov) *s'ūd* (*sūd*) u četveronag'lasnōme.

Bezvisnē se i prjedvisnē osnove u pādežima s vīsnima dočētcima poklāpajū u mjestniku jednin'ē i u kosīm pādežima kr'acē množin'ē. Prjedvisnā osnova *sūd-* s vīsnima dočētcima *-lu*, *-ā*, *-ima* dāje dvovisnē 'oblīke *na_sūd''u*, *sūd''ā* *sūd''ima*, a ti se izjednačujū s jednov'isnima *na_sūd'u*, *sūd'ā* *sūd'ima* (njekī besjednici činē rāzliku među *sud'ima* 'pos'udama' i *sūd'ima* 'sud'ištima' po odtezi).

17. **'KRĀTKE BEZVISNĒ OSNOVE.** 'Isto se tako vlādajū i_krātke osnove: bezvisica *'rog-* s neobstojnōm kratčin'ōm i prjedvisica *snop-* s obstojnōm kratčin'ōm. Izp.

'za_rōg, *'mimo_rōg*, *'od_rogā*, *na_rog'u*, *'za_rogove*, *rogov'ima*, *roz'ima*; *roz'ić*, *roz'ina*, *orož'iti* (*zā_rōg*, *mīmo_rōg*, *ōd_rogā*, *na_rōgu*, *zā_rogove*, *rogōvima*, *rōzima*,²¹ *rōžić*, *rōžina*, *orōžiti*)

za_sn'op (tj. *za_snop'*), *mimo_sn'op* (tj. *mimo_snop'*), *od_snop'a*, *na_snop'u*, *za_snop'ove*, *snop'ovima*, *snop'ima*; *snop'ić*, *snop'ina*, *snop'iti* 'vēzati snopove' (*zā_snop*, *mimō_snop*, *od_snōpa*, *na_snōpu*, *za_snōpove*, *snōpovima*, *snōpima*; *snōpić*, *snōpina*, *snōpiti*).

Tko *'doma* (*dōma*) nēmā, želī *'dōm* (*dōm*) imati, a kada se *dom'a* (*dōma*) nēmā, valjā *d'om* (*dōm*) sazīdati. Nas'liedena je osnova *'dom-* 'domāja' bezvisna, a novotv'orna *dom'-* 'odgojnī zāvod' prjedvisna. Kada nēm'ā *zbor'a* (*zborā*), nēm'ā *nī_zb'ora* (*nī_zborā*), a kada b'udē *zb'or* (*zbōr*), č'uti će se *i_zb'or* (*ī_zbor*) Nas'liedena je osnova *zb'or-* 'govōr' vīsna, a novotvornā *zbor'-* 'skup' prjedvisna. Spodobna se rāzlika č'ujē u_njekih s_kr'ajja (*krājja*) njlekōga *krāj'a* (*krājja*).

Za naglasnim se ūzorom osnovē *'rog-* povodē sve 'imenice sa samog'lasima *o*, *e*, *a* u posljednjēme sl'ogu *s* naknadnōm duljbōm u nāzovniku, a znāčē što 'nežīvo, kao što_su *'brōd*, *'mēd*, *'māh* 'mah'ovina', *'(raz)govōr*, s rodnikom *'bro-da*, *'meda*, *'maha*, *'(raz)govora* (*brōd*, *brōda*; *mēd*, *mēda*; *māh*, *māha*; (*rāz)gōvōr*, (*rāz)gōvora*). Osnove su njihove *'brod-*, *'med-*, *'mah-* (\neq *'māh-* 'zāmah, tren'), *'(raz)govor-*, neobst'ojno 'krātke.

Za_njima se povodē i_ženskē 'imenice, kao što_su *'nōc*, *'bolēst*, *'književnōst*, s rodnikom *'noći*, *'bolesti*, *'i_književnosti*, dotično u množin'i *noć'i*, *bolest'i*,

21 Budm'ani, Gramm'atica 29, 38.

i književnost'i (nôc, nôci, nôci; bôlêst, bôlesti, bolêsti; književnôst, književnosti, književnôsti) s osn'ovama *'noć-*, *'bolest-*, *'književnost-*.

Už njih u mjestniku priānjā vīsni dočetak *-l'u* dotično *-i*: *na_brod'l'u*, *u_mêd'l'u*, *u_mah'l'u*, *u_(raz)govor'l'u* (*na_brôdu*, *u_mêdu*, *u_māhu*, *u_(raz)govôru*) dotično *po_noć'i*, *u_bolest'i*, *u_književnost'i* (*po_nôci*, *u_bolêsti*, *u_književnôsti*).

Rieči *kr'āj*, *r'āj*, s rodnikom *kr'aja*, *r'aja* (*krāj*, *krāja*; *rāj*, *rāja*) imaju p'oložājnū duljbu prjed dočētnim *-j*, te ovamo ne idū. Njihova je osnova *kr'aj-*, *r'aj-* vīsna, izp. *na_kr'āj*, *u_r'āj* (*nā_krāj*, *ù_rāj*).

18. TRĪ NAGLASNĀ PONĀŠ'ĀNJA. Dvonnadslovnā bilježba omogućujē oznaku trijū naglasnih ponāš'ānjā trojāk'om razmjestbōm oznakē *'vīsa*:

1. prjed naglašenicōm na sāmome počētku uz neobstojnū odtegu: *'brieg*, *'brôd*, *'polje*, *'sieno*, *'olovo* (*brêg*, *brôd*, *sieno*, *òlovo*, izp. *òd_olova*, *ì_olovo*²²); *'nogu*, *'glāvu*, *'grdobi*, *'grdobu*, *'grdobe*, *'veliçini*, *'veliçinu*, *'veliçine* (*nògu*, *glāvu*, *gr̄dobi*, *gr̄dobu*, *gr̄dobe*,²³ *vèliçini*, *vèliçinu*, *vèliçine*).²⁴

2. prjed sāmim slogotvorom za koji je vīs vèzān uz obstojnū, neprjedkažljivū *'kratçinu* ili p'oložājnū *'duljinu*: *r'at*, *mr'az*, *kr'āj* (s osnovom *kr'aj-*), ili

3. za posljednjim slogom osnovē uz obstojnū (prjedvisnū) odtegu: *krāj'l'*, *snop'l'*.

Odpovjednē su vladbe naglaska ovē:

1. Počētni, (pro)çleonī slobodni ovisak znaçi *'opçū* promjenljivōst, i odtegē *i_vīsnoğa* *mj'esta*.

a) Osnovnā duljin'a jednin'ē *'strielu*, *'briega* protutežno kraçā u množin'i u datniku *ūz'ōrā* *strjel'ama* i u nāzovniku *'brjegovi* (*strièlu*, *strjèlama*²⁵; *brêga*, *brjègovi*²⁶).

b) Osnovnā kratçin'a kosih pād'èžā *'broda* naknadno duljā u nāzovniku ūzora *'brôd* neobst'ojno krātkē osnovē *'brod-*. Vīs se povlāçi *'na_vīsan* dočētak, u prot'ivnōme skāçē na počētak: *po_brjegov'ima*, *s brjegov'ā* *'na_brjegove*; *po_brodov'ima*, *s brodov'ā* *'na_brodove* (*po_brjegov'ima*,²⁷ *s brjegov'ā*²⁸ *nā_brjegove*; *po_brodov'ima*, *s brodov'ā* *nā_brodove*²⁹).

Šk'olnī je p'rimjer: *'iztōk* *'i_zapād*, *'od_iztoka* *'do_zapāda*, *na_iztok'u* *i_na_zapād'u* (*iztōk*³⁰ *ì_zapād*, *òd_iztoka* *dò_zapāda*, *na_iztōku* *i_na_zapādu*)

22 Budm'āni, Gramm'atica 142, 177.

23 Rječnik JAZU, nat'uçica.

24 Budm'āni, Gramm'atica 41.

25 Budm'āni, Gramm'atica 41.: *strèlama*.

26 Budm'āni, Dubr'ovačkī 157.: *brjegovi*.

27 **L'ti bú- P'fgl'ij, j'çyçr'ti** 221.

28 **L'ti bú- P'fgl'ij, j'çyçr'ti** 116.

29 Budm'āni, Gramm'atica 40.

30 **D'ërj'çbú- G'bu'** 211. Vr'ānçić, Dictionarium 72.: *Iztook*.

2. Nemjenljivost višnoga mjesta i suobstojećē kratčīn^lē obilježāvā obstojnī, stavnī ovisak, pr^laćen neprjedkažljivom obstojnōm kratčīn^lōm. Izp. *izt^lok i zāp^lad, od izt^loka do zāp^lada, na izt^loku i na zāp^ladu* (iztok³¹ i západ, od iztoka do západa, na iztoku i na západu).

3. Zaosnovnī je ovisak uobstojen slobodnī privězān na nes^logovan ili ^lprāzan dometak uz obstojnū prjedvisnū odtegu, b^ludi ^lduljinu, b^ludi ^lkratčīnu, u posljednjēm sl^logu osnovē. Izp. *dubr^lovački: iztok^l, od iztok^la, na iztok^lu; učenīk^l, od učenīk^la* (iztok, od iztoka, na iztoku; učēnīk, od učēnīk³²).

19. *MJESTNĪČNĀ MJENLJIVŌST*. Dvie su protutēžnje u jeziku: mjenljivost i obstojnost. Nj^lima se ōn izgrađujē i razgrađujē. Obstojnī naglasak postajē smjenljivīm, smjenljivī naglasak postajē obstojnīm. Za prjedkazbu oviska znā b^liti potrjebitōm dodatna ^lobviest s dr^lugē kojē razin^lē, prīmjericē životnōst osnovē, osebujan priegīb ili dočētak, brōj sl^logōvā, polug^las (neobstojnī samoglas), odtega u osnovē i ^lsl.

Vīsnī dočētak ^lu u mjestniku podkrjeplujē neživotnōst, kojā se ^lināče oč^litujē u sklonbi — jednākošću nāzovnika i tvornika. Životnē se osnove u mjestniku slūžē dr^lugīm dočētkom, rāzlična post^lanka, dodūšē istozv^lučnīme, ali bezv^lisnīme ^lu, kakov je i u datniku. Tāj je ^llikom smienio prvotnī jat ^lē (^ludīlj r^lābljen u primorskīh čakavācā), zadrž^lāvši mimogr^ledicē bezv^lisnōst njegovu.

St^loga ^limenice, koje znāčē što ^lžīvo, u mjestniku jednin^lē (za rāzliku od kosīh pād^lēžā množin^lē) naglaska ne mienjajū, izp. mjenljivo krātkē bezvisnē osnove ^lbog^l-, ^ltast^l-:

^lni ^lbōg, ^lni ^lza ^lboga, ^lpo ^lbogu; ^li ^ltāst, ^lza ^ltasta, ^lpri ^ltastu
(*nī ^lbōg, nī ^lza ^lboga, pō ^lbogu; ĭ ^ltāst, zā ^ltasta, prī ^ltastu*)

Isto vried^li i za mjenljivo dugē bezvisnē osnove.

Prjema ^ltome mjestnični ovisak u bezvisnīh ^losnōvā ^limā ^ldvojāku službu:

1. rāzlikujē ^lmjestnik ^lod ^ldatnika, pr. krātkē bezv^lisicē ^lblagoslov^l- ^luz ^lblagoslov^l, ^lbez ^lblagoslova, ^lk ^lblagoslovu, ^lu ^lblagoslovu^l (^luz ^lblagoslov^l, ^lbēz ^lblagoslova, ^lk ^lblāgoslovu, ^lu ^lblagoslovu³³), i

2. podkrjeplujē neživotnōst osnovē, pr. dugīh bezv^lisicā ^lbies^l-, ^lčlān^l-,³⁴ ^ldūh^l-,³⁵ ^lpjesmār^l-, ^lVitēz^l-, ^loblāk^l-, ^lMišār^l-. Govorēci o ^lbies^lu, o ^lčlān^lu, o ^ldūh^lu, o ^lpjesmār^lu, na ^lMišār^lu, u ^lVitēz^lu, u ^loblāk^lu (o ^lbiēs^lu, o ^lčlānu, o ^ldūhu, o ^lpjesmāru, na ^lMišāru,³⁶ u ^lVitēzu,³⁷ u ^loblāku³⁸), zb^lorīmo o čemegod ^lnežī-

31 Īvšić, Posavskī 234.

32 Budm^lāni, Gramm^latica 193.

33 Īvšić, Posavskī 222.: u ^lblagoslovu. Pored bezv^lisnosti u crkven^loj porabi, ovā bi se rieč mogla ozb^liljiti i po ūzoru na složenice kao *bogōslov* s obstojnīm oviskom na ^ldrugōj sast^lavnici, daklē kao *blagoslov* (*blagoslov*), jer je mogućē č^luti bogor^ladnicu, kako pr^losī ^lBoga mol^lēci: »Bōg te *blagoslovio*.«

34 Novosadskī pravop^lis, nat^lučice.

35 Īvšić, Ortoep^lski rječnik.

vu; a besj^ledēci *l*o₁biesu, *l*o₁člānu, *l*o₁dūhu, o₁pj^lesmāru, o₁m^lišāru, *l*o₁vitēzu ili o₁v^litēzu, *l*o₁Oblāku ili o₁Oblāku (ò₁biesu, ò₁člānu, ò₁dūhu, ò₁pjesmāru, ò₁mišāru, ò₁vitēzu/ò₁vitēzu, ò₁Oblāku/ò₁Oblāku), pripoviedāmo o čemegod ^lžīvu. T^lomu se pr^lavilu samo ^lvrāg, ^lđavao ^li₁đavō opirū, kada sve odlazī po₁vrāg^lu, po₁đavl^lu i po₁đavol^lu (vrāg, đavao ì₁đavō, po₁vrāgu, po₁đavlu i po₁đavòlu).

O₁kčeri^li, o₁kokoši^li, o₁čeljād^li i o₁siročād^li (o₁kčeri,³⁹ o₁kokoši, o₁čeljádi, o₁siročádi)⁴⁰ m^ložemo ustanoviti, da₁im je vīsnī dočetak i ovisak nas^liedenis. U njihovoj sklonbi tvornik nīje ^ljednāk rodniku. Živ^lotnōst se u₁njih ne oč^litujē, već ako se poved^lū za mužkīm ^lrodom. U₁tome je slučāju po₁sriedi novotvornī bezvisnī dočetak *-i* ^ljednāk ^ldatniku, izp. *svāsti, kà₁kčeri ili kòkoši, ò₁svasti,*⁴¹ ò₁kčeri ili kòkoši.⁴²

20. SUKLADNŌST SKLONBEN^lĒ I TVORBEN^lĒ OVISBĒ. Četiri su mogućea odnosa među sklonbenōm i tvorbenōm ovisbōm. Ovisba je

1. mjenljiva i u sklonbi i u tvorbi,
2. obst^lojna na objem^la razinama,
3. mjenljiva u sklonbi, a obst^lojna u tvorbi, ili
4. obst^lojna u sklonbi, a mjenljiva u tvorbi.

S prvima smo se dvama slučājima upoznali, ustanov^livši, da₁je ovisnā vladba pri sklonbi zāvisna od visnosti osnovē i dočētkā, a pri tvorbi od visnosti tvorben^lih sast^lavnica. K^ltomu nam jošte nedostajē nj^lekolikih tančīn^lā.

Da₁se pods^ljetimo, oprjeku ćemo među mjenlj^livōšću i obst^lojnošću op^letōvno oprīmjeriti, pomotr^livši vladbu bezvisnē osnovē *koz-* i *vīsnē r^lib-*:

koz^la, bez₁koz^lē, ^lka₁kozi, ^lza₁kozu, ^lkozo!, na₁koz^li, za₁kozō^lm, ^lza₁koze, bez₁kōzā^l, za₁koz^lama; koz^lica, koz^lovina, kozār^l, kozār^lnica, kozār^lrskī, kozār^lstv^lo, kozar^lica, kozar^lina, kozar^lište, koz^liti se, kozj^lī (izp. ovčj^lī, božj^lī)

kòza, bez₁kòzē/bez₁kozē, kà₁kozi,⁴³ zà₁kozu, kòzo!, na₁kòzi, za₁kòzōm /za₁kozōm, zà₁koze, bez₁kózā/bez₁kōzā, za₁kòzama; kòzica, kòzovina, kòzār /kozār, kòzār^lnica/kozār^lica, kòzār^lrskī/kozār^lrskī, kozār^lstvo, kozār^lica, kozār^lina, kozār^lište, kòziti se, kòzj^lī (izp. ^lovc- ^lovca, ^lovcu,⁴⁴ òvčj^lī; ^lbog- ^lbōg, ^lbōga, ^lbōžj^lī⁴⁵)

36 Pavić, Akcenat 59.

37 Br^lozović, F^lojnica 150.

38 Budm^lāni, Gramm^latica 38., 154.

39 Īvšić, Otroepskī rjenik.

40 Pavić, Akcenat 93_94.

41 **D'ěrj dū- G'bd** 243.

42 Budm^lāni, Gramm^latica 38.

43 Rječnik JAZU, nat^lučica i Budm^lāni, Gramm^latica 41: dat. *kòzi*, acc. *kòzu*, pl. *kòze*.

44 Budm^lāni, Gramm^latica 41.

45 Rešet^lār, Betōnung 130.

r^liba, bez r^libē, k r^libi, za r^libu, r^libo!, na r^libi, za r^libōm, za r^libe, bez r^libā, za r^libama; r^libica, r^libovina, r^libār, r^libārnica, r^libārskī, r^libārstvo, r^libarica, r^libarina, r^libarište, r^libiti se, r^libljī

rība, bēz rībē, k rībi, zà rību, rībo!, nà rībi, zà rībōm, zà rībe, bēz rībā, zà rībama; rībica, rībovina, rībār, rībārnica, rībārskī, rībārstvo, rībarica, rībarina, rībarište, rībiti se, rībljī

Dočēti su ^ldatnika, ^ltvornika i ^lzovnika jedin^lē -i, -u, -o, te ^lnāzovnika i ^ltvornika množin^lē -e u navedenē sklonbē bezvisni, pāk uz bezvisnū osnovu proizvodē čeonī ovisak. Ostālī su dočēti i ^lsvi gore prim^lienjeni dometci ^lvīsni, te ^lsu uz bezvisnū osnovu ov^lišeni:

-a, -ē/ē', -i, -ōm/ō'm, -ā/ā', -ama; -ica, -ār', -ārnica/ā'rnica, -ārskī/ā'rskī, -ārstvo, -ar^lica, -ar^lina, -iti, -j^li

21. ZĀTOR OSN^lOVIČNĒ VĪSNOSTI. Nāj je jednostavnijī između navedenīh čet^lirijū slučaj^lā posljednjī. Pri ^lnjem se oprjeka među ^lvīsima i bez^lvīsima osn^lovama u tvorbi zatirē, te ^lje ov^lišenō m^ljesto prjedkažljivo na temelj^lu sāmoga vīsnoġa prjedmetka ili vrhuv^lisnoġa dočētkā ^lneglēde na vīsnost osn^lovicē.

Vīs pr^laprijedmetākā p^la- i pr^la- prjedhodī vīsnosti osnovē, te ^lće v^lazda prjetēci, proizvedavši tvorenice obst^lojna oviska na prv^lome sl^logu: p^lakoza, p^lariba; p^lakoza, p^lariba (pākoza, pāriba; prākoza, prāriba).

Pr^lastara je i tvorba složenicā s oviskom na ^ldrug^loj čēsti ^lneglēde na vīsnost prvē sast^lavnice:

kozotr^litelj, ribotr^litelj, bez^lozan, bez^liban, bez^lozica, bez^libica; kozol^lik, ribol^lik; kozom^lor,⁴⁶ ribom^lor; kozol^lov, ribol^lov,⁴⁷ kozol^lovac, ribol^lovac; kozolj^lub, ribolj^lub (...-mōtritelj, bēz-..., kozō-..., ribō-...).

Pri novijōj se tvorbi, pos^lebicē pri čuvstven^lo obilj^leženōj, sva ^lobviest o naglasku nalazī u sāmome dočētku ^lneglēde na osn^lovičnū vīsnost:

kozār^liti, ribār^liti, koz^lara, rib^lara, kozar^luša, ribar^luša, kozov^lit, ribov^lit, kozet^lina, ribet^lina, kozur^lina, ribur^lina, kozušt^lina, ribušt^lina (kozār^liti, ribār^liti, kōzara, rībara, ...-āruša, ...-ōvit, ...-ētina, ...-ūrina, ...-ūština).

U nagl^lasnōme su smīslu tō vrhudočēti s oviskom v^lišēġa ^lrēda, kojī dobivā ^lprjednōst nada svima ost^lālīma, te ^lga mōrāmo odpovjednīm načīnom i obilj^ležiti, prīmjerice udvojbōm vīska »^l«. Prjema ^ltome će n^laši vrhuvīsni dočēti blīti: -ār^liti, -^lara, -^luša, -ov^lit, -et^lina, -ur^lina, -ušt^lina.

46 ^lVūkov rječnik, natučica.

47 ^lVūkov rječnik, str. XXXI.

Protuteža su njihova mlādē osnove s vrhubezvisnīm dočētkom $-f^{xx}aj$ obilježenim udvojbōm bezviska » xx «. Ōn ujednačujē vīsnost osn'ovicā činēci ih bezvisnima: $položāj$, $položāj$, $na_položāj'u$, $na_položāj'u$ (pō-..., -āju...)⁴⁸ prjema neobst'ojnōme $položiti$ i obst'ojnōme $pol'aziti$ ($polōžiti$, $pōlaziti$.)

22. UJEDNAKA NEŽIV'OTNĪCĀ U KORIST'ČEONOSTI. Neživotnīh višes'ložicā s prvosl'ogīm oviskom na kratčin'i i s konačnōm duljin'ōm (bez poluglasa p'oslie nje) imā prvotno dvie vrste. Objem'a se svi pādeži u jednin'i osim mjestnika prjeklāpajū: prīmjerice u bezvisnīh losnōvā $čeljād-$ $čēljād$, $junād-$ $jūnād$ (izp. $čeljād'e$, $jūn'e$; $čeljāde$, $jūne$) i u prvotno vīsnih $m'ačād-$ $māčād$ (izp. $māče$), $p'aprāt-$ $pāprāt$ (izp. $p'aprātnīk$, $pāprātnīk$,⁴⁹ r'uski obstojnī **gājijnybr** i dočētnī **j**, **kf cnybr** 'oblastnik', oblastnik' ← ó, **kf cm** 'oblāst, òblāst', rod-nīk množin'ē **j**, **kf cnēq** 'oblāstī, oblāstī'. St'oga je očekivati, da će im se prvotnā rāzlika u mjestniku s v'rjemenom zatrti.

Znāmo — što je pojavnica rjedā, to većū obviest nosī. Bezvisnē su osnove $u_čeljād$, $za_junād$ ($ü_čeljād$ ⁵⁰, $zā_junād$) bilježite tīme, što im se mjestnik odl'ikujē dočētnīm oviskom u $čeljād'i$, u $junād'i$ ($u_čeljādi$, $u_junādi$). Tā se sklonben'ā mjenljivōst potom uopčāvā, te mjestnik svīh spodobnīh losnova obajū rodōv'ā b'udē ov'īšen u $mačād'i$, u $paprāt'i$, ($u_mačādi$, $u_paprāti$)⁵¹. Posljedica je t'oga, da vīs'nā osnova promieni vīsnost u sklonbi u korist bezvisnosti $m'ačād-$ → $mačād-$, $p'aprāt-$ → $paprāt-$, i suobstojī s nas'l'iedenōm obst'ojnošću u tvorbi.

Tako se *mjesečina* i *oblačina* (*mjesečina* i *oblačina*, tvornīk *òblāčinu*)⁵² protust'avljajū, dojavljujūci, da se u *mjesēc'u* (*u_mjesecu*)⁵³ unātoč sklonben'oj bezvisnosti skrīvā tvorben'ā vīsnost, a u *oblāk'u* (*u_oblaku*) tōj dvolikōj vladbi ni trāga nēm'ā.

Spodobno odnos vīs'nōga *pjenēznika* i bezvisnōga *poslušnik'a* (*pjenēznika* i *poslušnika*)⁵⁴ postajē jednāko bezvisan u sklonbi na *pjenēz'u* i na *poslūh'u* (*na_pjenēzu* i *na_poslūhu*).

Tako ćemo proturječno *pametovati* i *oblikovati* (*pāmetovati*⁵⁵ i *oblikovati*) postūpajūci jednāko *po pamēt'i* i *po oblīk'u* (*po pamēti*⁵⁶ i *po oblīku*⁵⁷).

Isto imāmo *jablanić* i *obruč'ić* (*jāblanić* i *obrūč'ić*)⁵⁸ zborēci jednāko o *jablān'u* i o *obrūč'u* (*o_jablānu* i *o_obrūču*).

48 D'erj dū- G'hd' 223.

49 Benešić, Rječnik: *pāprād*, *pāpradnik*.

50 Budm'āni, Gramm'atica 215.

51 Ctvbū- J, f1 b 91.

52 Rječnik JAZU: *òblāčina*; slov. *oblačina*.

53 Pavić, Akcenat 59.

54 Rječnik JAZU, nat'učica.

55 Rječnik JAZU, nat'učica.

56 ñer'f yj dū- Wf gf hl't 230.: e ğf v ēn' b.

57 Pavić, Akcenat 59.

58 Rječnik JAZU, nat'učice.

Zaplaziti je, da naše navedene bezvisne osnove imaju u prvome slogu samoglas »o« ili »e«. Takovih je većina (osim podcrtanih): *po korāk'u, na oprēz'u, u pogléd'u, o pojās'u, po razūm'u; u požār'u, u skorūp'u, u nerād'u, po ma-ūk'u, po mirīs'u, u sumrāk'u; na povrāz'u, po uglēd'u, po zviždūk'u; u prjegšt'i; u kolūt'u, u osvīt'u, u spomēn'u, u nemīr'u* (... *po razūmu*;⁵⁹ ... *u sumrāku*;⁶⁰ ... *po zviždūku*;⁶¹ *u prjegšti*;⁶² ... *u nemīru*) itd.

23. **SLUŽBOVITĀ UJEDNAKA NEŽIVOTNĪCĀ.** Idūci je korāk, kada skrlovitō dvōjstvo postanē izričitō, kada se prozīrna vīsna tvorenica počinjē vlādati kao bezvisna prvotnica: *u bukvār'u* (*bukvāri, bukvār'ā, bukvār'ima*), *u lješnjāk'u* (*lješnjāci, lješnjāk'ā, lješnjāc'ima*), i *na žrtvenīk'u* (*žrtvenīci, žrtvenīk'ā, žrtvenīc'ima*); *u bukvāru*⁶³ (*būkvāri, bukvārā, bukvārima*), *u lješnjāku*⁶⁴ (*ljēš-njāci, lješnjākā*;⁶⁵ *lješnjācima*), i *na žrtvenīku* (*žrtvenīci, žrtvenīkā, žrtvenīc-ima*).⁶⁶

Da su tē osn'ovice tih osnōvā prvotno bezvisne, s t'ima bi dočētcima dobile dočētni ovisak, kao što imāmo *lugār'e, parnjāk'e, i dužnik'e* (*lugāre, parnjāke, i dužnike*) od bezv'isicā *lūg, pār, i dūg* (*lūg, pār, i dūg*). Osn'ovice su *bukva, žrtva* (*būkva, žrtva*) doista i sāme odiskona vīsne, dočim je *liesk'a* (*lieska*) vīsnost promienila, izp. inačicu *lješnjāc'i* (*lješnjāci*).⁶⁷

Tā je ujednaka u korist dvokrajnosti oviska službovita. Služba joj je, zaoštrība oprjekē među živ'otnicama i neživ'otnicama.

Likovi

na dimnjāk'u, na Žabljāk'u, u Lipnīk'u
(*na dimnjāku, na Žabljāku, u Lipnīku*)⁶⁸

z'rcalē mlādū bezvisnōst takovih tvorenicā, a

na d'imnjāku, na Ž'abljāku, u Lipnīku
(*nā dimnjāku, nā Ž'abljāku, u Lipnīku*)⁶⁹

čūvajū starijē stānje s obstojnīm oviskom, te se poklāpajū s obst'ojnima živ'otnicama.

59 Pavić, Akcenat 59.

60 **D'ěr j dū - G'bd'** 214.

61 Šimić, O akc'entu 23.

62 **ñer'f yj dū - W'gf hl' t** 230 e *gh'tūh' i p'b*.

63 Pavić, Akcenat 59.

64 Īvšić, Posavski 221.

65 Rječnik JAZU, *lješnjākā*.

66 Īvšić, Ortoepski rječnik.

67 **D'ěr j dū - G'bd'** 215.

68 Pavić, Akcenat 59.

69 **D'ěr j dū - G'bd'** 214.

24. *SUDBIN'A ŽIVOTNĪH 'OSNŌVĀ*. Kako se naglasak u mjestniku ne_mienjā, obstojnost se oviska 'udilj uzdržāvā pri prozirnoj tvorbi životnih

m'linārā, j'užnjākā, i_r'atnīkā
 (m'linārā, j'ūžnjākā, i_r'atnīkā)
prjema_m'linu, prjema_j'ugu, i_prjema_r'atu
 (prjemā_mlinu, prjemā_jugu, i_prjemā_ratu),

koji su 'i_sāmi obst'ojni. Obstojnost u slučaju životnih *p'amrākā i_pr'aljūdī* (*pām'rākā i_praljūdī*) potječe od_visnih prjedm'etākā, izp.

več'era → p'avečera, un'uk → pr'aunuk
 (vèčera → pàvečera, ùnuk → pràunuk).

Životnih višes'ložicā s prvoslogim oviskom na kratčin'i i s neprjedkažljivom dočētnom duljin'om 'isto imā 'prvotno dvie vrste. Bezvisnē povlāčē ovisak na dočētak pri tvorbi:

golub'ica, labud'ica, galeb'ica, jareb'ica, tetrjeb'ica, i obad'ica
 (golùbica, labùdica, galèbica, jarèbica, tetrjèbica,⁷⁰ i obàdica),

a_isto tako i pri sklonbi, u kosim pādežima množin'ē:

golūb'ima, labūd'ima, galēb'ima, jarēb'ima, tetrieb'ima i obād'ima
 (golúbima, labúdima,⁷¹ galébima, jarébima, tetriebima, i obádima).

Po ūzoru se na_njih stārā obstojnost gubī pri sklonbi i

u_paūk'ā, u_gavrān'ā, u_vitēz'ā, i_u_jastrēb'ā
 (u_paúkā, u_gavrānā,⁷² u_vitēzā, i_u_jastrébā),

dočim se pri tvorbi čūvā:

p'aučić, g'avranić, v'itezić, i_J'astrebārskō
 (pàučić, gāvranić, vītezić, i_Jastrebārskō)⁷³.

Za potomnjē izporedi *'golūb (gòlūb) → golubār' (golùbār)*⁷⁴. Ujednaka je u korist mjenljivosti očita u_mladōj, dugōj množin'i:

70 Rječnik JAZU, nat'učice: ...*Tetrèbica*.

71 Rječnik JAZU, nat'učice.

72 Popović: Žumberak 356.: zapravo *gavrānī* poput *mjeseci*.

73 Rječnik JAZU, nat'učice.

74 Rječnik JAZU, nat'učica.

u _paukōv'ā, gauranōv'ā, jastrebōv'ā, i _vitezōv'ā
(*u _paukōvā, gauranōvā, jastrebōvā, i _vitezōvā*).

Imāmo i *Brođān'ā (Brođānā)*⁷⁵ prjema očekivānōme mjenljivōme *Brođānin*, *Brōđāni*, izp. *Rćānin*⁷⁶, *Řćāni*, te prjema imenima miestā: iz *Vrbļjān'ā, Brježān'ā* ili *Doljān'ā, u Doljān'ima (iz Vrbļjānā, Brježānā, ili Doljānā, u Doljānima)*⁷⁷ Pr'astar je ovisak *u _Građānima*⁷⁸ (jošte k t'omu i s pokratōm) prjema očekivānōme *građān'in, 'građāni (građānin, grāđāni)* — r'uski crkvenoslavjenski **uđi; lfyby, uđā; lfyb**, u protivbi s p'učkīm **uj hji; áyby**, izp. žumb'erački *grāđānin (grāđānin)*.⁷⁹ Prvoslogi je ovisak 'u Vūka u jednin'i *gr'āđānin (grāđānin)* zavučēn iz množin'ē, pāk ust'aljen. Gdješto se stārī naglasak jednin'ē uopćāvā.⁸⁰

Prjelazak je na prjednagl'asnicu 'dvojāko ujedn'āčen. Naglasak dotično ovisak po očekiv'ānju skāčē

'od _golūba, 'od _jastrēba, 'u _soldāte, 'kod _gavrāna
(*òd _golūba, òd _jastrēba,*⁸¹ *ù _soldāte,*⁸² *kòd _gavrāna*⁸³)

ili se naglasak pomičē dotično ovisak ne prjelazī

od _g'olūba, od _j'astrēba, u _s'oldāte, kod _g'avrāna, na _v'itēza, na _'ujāka
(*òd _golūba,*⁸⁴ *òd _jastrēba, ù _soldāte,*⁸⁵ *kòd _gavrāna, nà _vitēza, nà _ujāka*⁸⁶).

Nēm'ā rāzlikovānja živ'otnosti 'za _sirotu (zā _sirotu),⁸⁷ 'za _gospōđu (zā _gospōđu), prjema *sirot'a (siròta), gospōđ'a (gospòđ'a)*⁸⁸ s neobstojnīm 'vīsom, 'ni _za _kokoši (nī _za _kokoši), ako gov'orīmo o _kokoš'i (o _kokòši).

Neprjelazkom se oviska narušāvā sklad među skāk'ānjem oviska na čelo 'izgovornē cjelin'ē i povlāč'ēnjem na dočētak. Ali se mjēšte t'oga zaoštrāvā oprjeka među živ'otnicama i neživ'otnicama.

75 Īvšić, Posavskī 229.: *Brođān'i*.

76 Milas, Ispr'āvci 244.

77 **L'ti bú- P'f g' l' yj, j c' y c' r' t** 219.: **bp Dh, ° áy b̄. Cbvbú- 'j, fl b** 70.: **bp < ht; áy b̄. Y f h' f y x b̄- L j ° f y b** 107.: **L ð ° f y b, u y = L j ° áy b̄- 136.: e L j ° áy b v f.**

78 Br'ōzović, F'ljnīca 151.: *u _Građānima*.

79 Popović, Žumberak 353.: *grādan*.

80 **ñer' f y j d b̄- W' g' h' l' t** 269.–270.: **< h f n̄ e y x ā y b y- < h t p b x ā y b y- < e k f n̄ j d x ā y b y- D b k x t d ° ā y b y- D k f c t y b x ā y b y- L h b ā f x ā y b y- L b d b x ā y b y- R h b; t d ° ā y b y- V f n̄ r j d ° ā y b y- C f l n̄ j d ° ā y b y- N f ð b ū ā y b y- W b r j ū ā y b y; N j v' f y j d b̄- K t g t n' f y t = 76.: E, ° f y ū y- H b i ā f y ū y- U h, ° f y ū y + 62.: H ū i ā f y b- U ŋ, ° f y b =**

81 **D'er j d b̄- G' b d̄** 216. ... **ð ð _l' f c n̄ h b' t, f.**

82 Br'ōzović, F'ljnīca 120.

83 Pāvić, Akcenat 102.

84 Rešet'ār, Betōnung 204.

85 Īvšić, Posavskī 158.

86 Budm'āni, Gramm'atica 209.–210.

87 Īvšić, Posavskī 158.

88 Rječnik JAZU, nat'učica.

25. *NOVOTVORAN DOČĚTNĪ OVISAK U MNOŽINĪ*. Oprjeka je među vladbôm 'vīsa u prjednaglasju i u sklonbi supojlāvna s oprjekôm među obstojnĭm prvoslogĭm oviskom u jedninĭ i mjenljivošću u množinĭ.

I u srjednjēme su se rodu sve obstojnē osnove s prvoslogĭm oviskom, kao što su

*na 'ime, na 'rame, na 'brjeme, na 'vime (nà ime, nà rame, nà brjeme,
nà vime)*

u množinĭ

imen'a, ramen'a, brjemen'a, vimen'a (imèna, ramèna, brjemèna)

povel'e za neobst'ojnima

vrjemen'ima i plemen'ima (vrjemènima,⁸⁹ plemènima).

Tē dvie imajū neprjedkažljiv vīsni lik osnovē u nāzovniku jedninĭē

uriem'e i plem'e (vrième i plème)

nasupr'ot bezvisnĭm kosĭm pādežima

'od vrjemena, 'od plemena (òd vrjemena,⁹⁰ òd plemena).

K tĭma pristajū za 'čudo (zà čudo) i čudes'a (čudèsa) ugoden'a prjema nebes'ima (nebèsima).

Osebujan je 'slučāj

mač'ića, m'ač'ića, 'mačādī, m'ač'ićā, mač'ī'ā i mačād'ī,

tj. *māč'ića* 'malen'a mača', *māč'ića* 'dūš'ē nekršten'a djeteta', *māčādī* 'mladunčādī m'ačjē', *māč'ićā*⁹¹ '1. malen'ih m'ačēvā, 2. 'dūš'ā nekršten'ē djec'ē', *mač'īcā* 'mladunčīcā m'ačjīh', *mačādī* 'mladunčād'ī m'ačjīh'.

Po bezv'isnōme ūzoru 'na momčād'ī na 'čeljād (nà momčād'ī na 'čeljād) prjema likovima *momč'e* i *čeljād'e* (*mòmčē* i *čeljāde*) 'imāmo u množinĭ (po potrebi)

*'momčādī, momčād'ī, momčād'ima; 'čeljādī, čeljād'ī, čeljād'ima
(mòmčādī, momčādī, momčādima; čeljādī, čeljādī, čeljādīma⁹²).*

89 N'ti bú-° ti n'ycrb 189.

90 Budm'āni, Gramm'atica 142.

91 Rječnik JAZU, nat'učica.

92 Čtvbū-Ÿ, f1b 74.

Tako *l'imāmo* ^l*i* _{mačād} (*î* _{mačād}) mjenljivu u oprjeci prjema obstojno-
liku *m'ače* (*māče*) ^l*i* množinu

^l*mačādi*, *mačād'ī*, *mačād'ima* (*māčādi*, *mačādī*, *mačādima*).

Tā mjenljivost u kosim padežima množin^le prjelazi ^l*i* na množinu tvoren^lu
dometkom ^l*i*ci

^l*mačići*, *mačić'ā*, *mačić'ima* (*māčići*, *mačićā*, *mačićima*).

Tako *i* _{grliči}, *i* _{guščići}, *i* _{purīci} (*î* _{grliči}, *î* _{guščići}, *î* _{purīci}) postaju mjen-
ljivi, te *l'imāmo*

grlič'ā, *guščić'ā*, *i* _{purīč'ā}; *grlič'ima*, *guščić'ima*, *i* _{purīč'ima} (...*īčā*,
...*īcima*).⁹³

26. OSNOVE S NEOBSTOJNĀM KRATČINĀM. Istim se je načinom i pri
neobstojno kratkim osnovama prvotna obstojnost izgubila u *starost'ī* i u *sta-
rost'ī*, povodeći se za mjenljivošću u *mladost'ī* i u *mladost'ī*⁹⁴ (*u* *staròsti*,
u *mladòsti*; rodnik množin^le *staròstī*, *mladòstī*).⁹⁵ To jest *st'ar* → *st'arost* →
staròst po ūzoru *mlād* → *mladòst*. U izvodnih se pridj^levā vīsnost i kratčin^la
st'ar oprječuj^le bezvīsnosti ^l*i* duljini *mlād*. Izp. obstojnū tvorbu *st'arac* (*stār*)
← *st'ar* (*stār*) u oprjeci s neobstojnošću tyorbē *mlādac'* (*mlād*) *mlād* (*mlād*).

U izvedenicā se njihovih dometkom *-ost-* zatirē ovisnost kratkē izv^lodnicē
stār i duljin^la bezvisnē *mlād*. Tako u objem^la slučajima dobivāmo bezvīsice s
obstojnōm kratčin^lom ā na izv^lodnici i s neobstojnōm kratčin^lom *ost/osti* na do-
četku: izp.

ù *mladòst* vojāk — *ù* *staròst*⁹⁶ prosjāk
u *mladòsti* vojāk — *u* *staròsti* prosjāk.

Smjenljiva je kratčin^la u krajnjēme sl^logu osnovē ^lznākom smjenljiva oviska.
Ōn je tū čestimicē izt^liskao prvotnū obstojnost. Tako srj^lecēmo osnove mjen-
ljive u sklonbi

^l*kamen-* *l**kamēn*, *l**kamena*, ^l*u* *l**kamēn*, ^l*iza* *l**kamena*, *na* *l**kamen*^l*u*
(*kāmēn*, *kāmena*, *ù* *kamēn*, *iza* *kamena*,⁹⁷ *na* *kamēnu*)⁹⁸
^l*sjever-* *l**sjevēr*, *l**sjevera*, *na* *l**sjever*^l*u* (*sjèvēr*, *sjèvera*, *na* *l**sjevèru*)⁹⁹

93 Ben'ešić: Rječnik, natučice.

94 **ñer f yj dhù - Vñ gf hl t** 230.-231.

95 **ñer f yj dhù - Vñ gf hl t** 230.-231.

96 ĩvšić, Posavskī 144.

97 ĩvšić, Posavskī 157.

98 ĩvšić, Posavskī 222.

99 **D'ēr j dhù - G'buñ** 211. *Y f -čt dēh e.*

prjema obstojnīm osn^ovicama u tvorbi

k'amen- *Slank'amen* (bez duljbē), *k'ameniti se*, *k'amenīk* (*Slānkamen*,
kāmeniti se, *kāmenīk*)
sj'ever- *sj'everiti* (*sjēveriti*).

Ūzorom su za *tū* vladbu mjenljⁱvice s dočētkom *-ēn* neobstōjnē kratčⁱnē,
kao što *_je* osnova *'plamen-*

'plamēn, *'plamena*, *na _plamen'u*, *plamenj'eti*, *plamenīk'*
(*plāmēn*, *plāmena*, *na _plamēnu*, *plamēnjeti*, *plamēnīk*),

ili osnova *'pepel-*

'pepeo (s p^oložajⁿōm kratbōm), *'pepela*, *u _pepel'u*,¹⁰⁰ *pepel'iti*, *pepeonīk'*
(*pēpeo*, *pēpela*, *u _pepēlu*, *pepēliti*, *pepeōnīk*).

K njⁱma se je napok^on pridružⁱo *'i_đavō(l)*, *'do_đavola*, *sto_đavōl'ā* (*'i_đavō(l)*,
dō_đavola,¹⁰¹ *sto_đavōl'ā*). Ōn se, ravn^oajūⁱci se *po_vrāg'u* (*po_vrāgu*) *'glē-*
dom na_naglasak, ponāšā neživotno *po_đavol'u* (*po_đavōlu*).¹⁰²

Sukladno s rečenōm zāvisnošću odtegē i oviska vīsⁿā životnā osnova

g'ušter- *g'ušter*, *od_g'uštera* (*gūšter*, *ōd_guštera*)

bez duljbē, uz naknadnū duljbu postajē bezvisnōm

'gušter- *'guštēr*, *'od_guštera* (*gūštēr*, *ōd_guštera*)¹⁰³

s mjenljⁱvīm oviskom

guštēr'ā, *gušter'ima* (*guštērā*,¹⁰⁴ *guštērⁱma*).

Prjeključba se ovisbē temeljⁱ na činjenici:

1. što *_je* u ostālīm pādežima

gūštera, *gūšteru*, *gūštere!*, *gūšterom*, *gūšteri*, *gūštere*

oprjeka me^ou obst^ojnošću i mjenljⁱivošću zatrta, i

100 Īvšić, Posavskī 212.

101 Pravopⁱs novosadskī, natučica.

102 **D'ērj dū- G'bd** 211.

103 **D'ērj dū- G'bd** 243.

104 Rječnik JAZU, natučica.

2. što pri dvoumbi obladāvā obvjestnijē obilježje — mjenljivost.
Nasliedene su stārē bezv'isice kao (sinjskī)

'sprovōd 'ukop', *'sprovoda*, *na_sprovod'u*, *na_sprovod'ima*,
(*sprōvōd*, *sprōvoda*, *na_sprovōdu*, *na_sprovōdima*),

'i_poklōn 'dār; hodočašće', *'poklona* (i *'poklōn*, *pōklona*) u oprjeci prjema no-
vīm visn'icama *sprov'od* 'razonoda', *pokl'on* 'nāklon' (*sprōvod*, *pōklon*).

Nasliedena je i životnā bezv'isica

'djevēr, *'kod_djevera*, *kod_djevēr'ā*, *djever'ima*
(*djevēr*, *kōd_djevera*,¹⁰⁵ *kod_djevērā*,¹⁰⁶ *djevèrima*¹⁰⁷).

Vis pot'omnjē skāčē na prjednagl'asnicu, i to vried'ī općenito za_sve raz-
pr'avljāne prīmjerne, ali se i tū živ'otnice mogū rāzlikovati neprjelazkom 'vīsa
na prjednagl'asnicu: *ka_g'ospodu* (*kā_gospodu*),¹⁰⁸ izp. *gōspōd*, *gōspoda*. Tōm se
novotvorbōm mužkē višesložnē osnove s konačnōm duljbom, što znāčē što
'živo, mogū rāzlikovati od neživotnīh.

Pos'ebicē valjā dodati: *pr'ijatelj* (bez duljbē po uzoru *prij'atelj*,
uč'itelj), *u_pr'ijatelja*, *u_prijatelj'ā* — *pr'ijatelj* (kao i *prijatelj*,¹⁰⁹ *učitelj*),
ù_prijatelja,¹¹⁰ *u_prijateljā*. Isto i *n'eprijatelj* — *ì_neprijatelj* (bez duljbē, kao
i *neprijatelj* — *nèprijatelj*).¹¹¹

27. *POSLJ'EDICE MJ'ESTNĪČNĒ MJENLJ'IVOSTI*. Daničić po izt'očnōme
govor'u, suprotiva Budm'āniu, povlāči ovisak u mjestniku gdjekoj'ih visnīh
jednosložicā prjema_kraju, ujednač'ujūči ih s bezv'isnima, poput *na_kra-
j'u* (*na_krāju*) mj'ešte *na_kraj'u* → *na_kraj'u* (*nā_kraju*),¹¹² po uzoru *na_loj'u*
(*na_lòju*). Sām je vīsni dočētak -'u, a po_njem naknadno i dočētak -'i, uz jed-
nosložnōst osnovē dostatno prjedkazalo za_tū osebujnū vladbu, ako izn'imākā
nēm'ā. U prot'ivnōme valjā taj dočētak posebicē obilj'ežiti 'znākom v'išēga 'rēda,
metnimo -'u, dotično -'i, kojī pri ovisbi dobivā 'prjednōst, ukl'anjajūči jednos-
trukī ovisak »'« 'prjed_sobōm, te sām postajē njīme:

na_kraj'u → *na_kraj'u* → *na_kraj'u* (*na_krāju*),
na_smrt'i → *na_smrt'i* → *na_smrt'i* (*na_smrti*).¹¹³

105 Budm'āni, Gramm'atica 190.

106 Pāvić, Akcenat 33.

107 Br'ozović, F'oljnica 151.

108 Budm'āni, Gramm'atica 197.

109 'Ivšić, Otroepski rječnik.

110 Budm'āni, Gramm'atica 196.

111 Novosadski pravopis, nat'učice.

112 Rječnik JAZU, nat'učica.

113 **V j c r j ō' t ō ũ, H t x y ō r =**

U *nās* je nemjenljivost oviska vísnih jednosložićā u *tome* mjestniku *čvrsto* ustāljenja, izp.

u hlj'ebu, na kr'uhu, na sm'rti, na pr'agu, na pr'stu, u č'asu, na d'imu, na dl'anu, na n'itu, na n'iti, (u hlj'ebu, na kruhu;¹¹⁴ na smrti, na pragu, na pr'stu, u č'asu;¹¹⁵ na dimu;¹¹⁶ na dlanu, na nitu, na niti¹¹⁷).

Zaosnovni ovisak pri dočētku *-u* imā mnogostruke odjeke:

Jednosložice poprīmajū novotvornī neknjiževnī zaosnovi ovisak u dugōj množinī. Tā miena zahvaća rēdom:

1. bezvisnē neživ'otnice

'bok- 'bōk, 'boka, na bok'u, bok'ovi; 'stān- 'stān, 'stāna, u stān'u, stān'ovi
(*bōk, bōka, na bōku, bōkovi; stān, stāna, u stānu, stānovi*)

2. bezvisnē živ'otnice

'bog- 'bōg, 'boga, bog'ovi; 'ždrāl- 'ždrāla, ždrāl'ovi
(*bōg, bōga, bōgovi; ždrāl, ždrāla, ždrālovi¹¹⁸*)

3. vísne neživ'otnice *sk'up-*, *sk'upa*, *skup'ovi*, (*skūpa, skūpovi*)

4. vísne živ'otnice *m'iš-* *m'iša*, *miš'evi* (*miša, miševi*)¹¹⁹

Napok'on krātkē osnove ujednačujū novotvornī ovisak množinē, te postajū prjedvisne i u jedninī

bok'-, b'ok, bok'a; skup'- skup'a, miš'- miš'a
(*bōk, bōka; skūpa, miša*).

Dr'ugē je nāravi posljēdica, da višesložnē neživotnē bezvisice s duljin'om, kao što *su*

'oblīk, 'bez_oblīka; 'Osiek, 'iz_Osieka; 'Zemūn, 'iz_Zemūna
(*bēz_oblīka, iz_Osieka, iz_Zemūna*),

op'irūci se *na_mjestnik*

u_oblīk'u, u_Osiek'u, u_Zemūn'u (*u_oblīku, u_Osièku, u_Zemūnu*)

114 B'erlić, A.T. Grammātik 22.

115 Rešet'ar, Betōnung 63.

116 Īvšić, Posavskī 220.

117 Īvšić, Ortoepškī rječnik.

118 Pravop'is novosadskī, nat'učica.

119 **V j c r j ō t ō ũ, H t x y ō r** = nat'učice , ò r j db - c ŋ á y j db - , ò ũ j db - cr è ŋ j db - v i ũ u e u.

postajū novotvornē neknjiževnē prjedv^lisice *oblīk^l–, Osiek^l–, Zemūn^l–*:

bez^l oblīk^la, iz^l Osiek^la, iz^l Zemūn^la (bez^l oblīka, iz^l Osieka, iz^l Zemūna).

28. *NOVOTVŔORNA PRJEOCJENA DOČĚTNŔGA OVISKA*. Č^lešćā je obrnūtā pojava. Prjedv^lisice postajū bezv^lisice na temelju prjeklāp^lānja doč^lětno ov^liše-nŔga ^lmjestnika i kosih pād^lěžā množin^lě. Prīmjeriĉē, izvornī

manastīr^l– manastīr^l, u^l manastīr^lu; okolīš^l– okolīš^l, u^l okolīš^lu
(sīnjskī: *manàstīr, u^l manastīru*;¹²⁰ or^lahoviĉkī: *okòliš, u^l okolīšu*)

postajū ^lu^l Vūka podml^lādenī

^lmanastīr, ^lokolīš– ^lokolīš (mānastīr, ðkolīš),

ali izkonī naglasak u njega jošte potvrđujū prīdjevi *okòlišnī* i *manàstīrskī* (sa^l skrāćenīm ī mj^lešte *manàstīrskī*).

^lIstā tā sudbin^la prjemj^lestbē oviska s doč^lětka na poĉ^lětak ^lzadesī i domāĉē

kostūr^le, kotūr^le i mjehūr^le, peĉnjāk^le i šestār^le
(*kostúre*,¹²¹ *kotúre, mjehúre*,¹²² *peĉnjáke, i šestáre*),

i tuđē

bunār^le, dinār^le, duvār^le, komād^le, limūn^le, ĉardāk^le, sokāk^le i salāš^le
(*bunáre, dináre, duváre, limúne, ĉardáke, sokáke i saláše*).

Tīm nāĉinom prjedv^lisice gubē naglasnū rāznolikŔost post^lajūĉī prvov^lisicama, s kratkīm silaznīm »`« na prv^lŔome sl^logu i s duljin^lŔom na kŔncu.

Prvotnē prjedvisnē žīv^lŔtnice ^listo postajū prvov^lisice s kratkīm silaznīm ob-
stojnīm naglaskom na prv^lŔome sl^logu na temelju prjeklāp^lānja doč^lětno ov^liše-
nih kosih pād^lěžā množin^lě:

*bezjāk^lā, božjāk^lā, kurjāk^lā,¹²³ neĉāk^lā, rođāk^lā,¹²⁴ vojāk^lā,¹²⁵ prosjāk^lā,
leptīr^lā, bogāl^ljā, luđāk^lā,¹²⁶ mužjāk^lā,¹²⁷ šurjāk^lā, težāk^lā, vuĉjāk^lā
(...-ākā, leptīrā, bogāl^ljā¹²⁸...-ākā).*

120 **Čnt d'ryj d'bu- Čf d'rtvtyb' chgr b** 219.

121 Rječnik JAZU, nat^luĉica.

122 **Čtvbū- J , f1 b** 108.

123 Īvšić, Posavskī 229. **Čtvbū- J , f1 b** 24. **ĉer'fyj d'bu- W'g'hl't** 226.: *re h'ár f*

124 **D'erj d'bu- G'bd'** 207. *yèŔr*, 215. *hj Náwb*.

125 Rječnik JAZU, nat^luĉica.

126 U Ben^lešića *lūđāk*.

127 Pravop^lis novosadskī: *mūžjāk, vuĉjāk*.

128 Sve tŔ s prvoslogīm oviskom u Moskovlj^leviĉa.

Š njima su se izmiešali stari obstojni *ujāci*, sūdēci po obstojnōj *ūjni*, dočim su *ujāc*¹²⁹ novotvōrni.

Težnja je, da se dočētno naglašene dugē osnove zamienē neknjiževnima prvovisicama, osobito jāka na istok^u, te se tū uklanjaju krajnje ovišeni:

*glasnič*i*, rječnič*i*, vjestnič*i* i vlastnič*i**
(*glasnici, rječnici, vjestnici i vlastnici*),

s dometkom *-nik*^l, te

*cvjetnjāc*i*, hladnjāc*i*, mračnjāc*i* i očnjāc*i**
(*cvjetnjāci, hladnjāci, mračnjāci i očnjāci*),

s dometkom *-njāk*^l, da bi se prjetvorili u počētno ovīšene.¹³⁰

K njima se napokon pridružuju i dojakošnji

*župān*i*, zapovjedn*i*, i zagovorn*i**
(*župāni, zapovjednici, i zagovornici*)

prjetvoreni u prvovisice.

Ujednačuju se i imen^a miestā. Sve ih je m^anje, kojⁱ bi bⁱli

*iz Omīš*a*, iz Ogulīn*a*, iz Varaždīn*a*, iz Vukovār*a*, iz Daruvār*a*,*
*iz Bjelovār*a*, ili iz Đakovār*a**
(*iz Omīša, iz Ogulīna, iz Varaždīna, iz Vukovāra, Daruvāra, Bjelovāra, ili Đakovāra*).

Za mjestnima se imenima povodē potom i osobnā. Sve se prorjeđuju

*Antūn*i*, Bogdān*i*, Kovāc*i*, Težāci, Rešetār*i*, Kaštelān*i**
(*Antūni, Bogdāni, Kovāci, Težāci, Rešetāri, Kaštelāni*).

U svima se tⁱma p^rimjerima u op^oj porabi sr^ječē neknjiževni novotvorni ujedn^ačēni prvoslogⁱ silazni naglasak.

29. *OSEBUJAN OVISAK U RODNĪKU MNOŽINĒ*. Pos^ebicē se vlādā vīs na kraju ^losnōvā u rodniku množin^e, kada se slog prjed dočētkom *-ā* obvezno d^lūljⁱ. S t^loga se sl^loga vīs prjemještā za jedan hīp prjema počētku ^lrieči u dvama slučājima:

1. u riečⁱ s dvosložnim krātk^lim ^llīkom osnovē u množinⁱ *mač*ev-*, jez*ik-*, bes*jed-*, kor*it-**, te mj^ešte novotvōrnōga *mač*ēvā* (māčēvā)*,¹³¹ *jez*ikā*, bes*iedā*, kor*itā** b^ludē

129 *D'erj dū - G'bd* 215.: *e' áwb*.

130 *V jcrj d' tūb Hxybr*.: *ūkàcybr - hèxybr - dècybr - dkàcybr - wdēmAṬr - [kàl AṬr - òxAṬr*. Pravo-
pis novosadski: *v hâxAṬr, v hâxAṬr*.

131 Pravo^lpis novosadski.

m'lačēvā, j'lezīkā, b'esiedā, k'oritā
(*māčēvā*,¹³² *jèzīkā, bèsiedā*,¹³³ *kòritā*¹³⁴).

2. u riečī s prjedvisnōm osnovōm s neobstojnīm samoglasom #, prjed kojīme je dug slog *vrāb#c'–, ostāt#k'–, Dalmatīn#c'–, Novopazār#c'–, neprijat'ēljst#v'–*, te mješte oblik'ā s dočētnīm oviskom b'udē

vrābācā, ostātākā, Dalmatīnācā, Novopazārācā, (ne)prijat'ēljstāvā
(*vrābācā, ostātākā, Dalmatīnācā, Novopazārācā, (ne)prijat'ēljstāvā*)

dotično

vrābācā, ostātāka, Dalmatīnācā, Novopazārācā, (ne)prijat'ēljstāvā
(*vrābācā, ostātākā, Dalmatīnācā, Novopazārācā, (ne)prijat'ēljstāvā*).

Tīme se načīnom zaobilazī prjednaglasnā kratba.

U prjedvisnīh je 'osnōvā s kratčīn'ōm — u svima pādežīma, osim zovnik'ā, vīs dočētnī

or#l'–, udov#c'–, greben#c'–, dohodač#c'–, zvon#c'–, dobar#c'–,
svjedočanst#v'–, ov#c'–, svjedoč#b'–:
orāl'ā, udovāc'ā, grebenāc'ā, dohodačāc'ā, zvonāc'ā, dobarāc'ā, svjedočanstāv'ā,
ovāc'ā, svjedočāb'ā
(*orālā*,¹³⁵ *udovācā*,¹³⁶ *grebenācā, dohodačācā*,¹³⁷ *zvonācā*,¹³⁸ *dobarācā*,¹³⁹
svjedočanstāvā, ovācā,¹⁴⁰ *svjedočābā*)

(Oblici *ōr'i, udōv'ci, grebēnc'i, zvōnc'e, ov'ca* imajū p'oložājnū 'duljinu.)

Prjed naizmjenīčnīm dočētkom (stārē dvojin'ē) dugō *-l'ū* u rodnīku množīn'ē, jednosložnē krātkē osnove *'nog–, 'rog–* mogū imati očekīvānī dočētnī ovisak, 'krātak *nog'l'ū, rog'l'ū* (*nògū, rògū*) ili dug *nōg'l'ū, rōg'l'ū* (*nógū, rógū*) prjema rodnīku množīn'ē, ili pāk, kao da₂su dvosložne (izp. 'likove *nògūvā, rògūvā*¹⁴¹), prjemīčū ovisak na osnovu: *n'ogū, r'ogū* (*nògū, rògū*). U dugīh 'osnōvā *rūk–, slūg–* prjemjestbē 'vīsa nēm'ā, samo se jāvljā kratba *ruk'l'ū, slug'l'ū* (*rùkū, slùgū*),

132 Budm'āni, Gramm'atica 28. Īvšīc, Posavskī 226.

133 Pāvīc, Akcenat 18.

134 Budm'āni, Gramm'atica 40.

135 Pāvīc, Akcenat 77.

136 **D'ěrj dū- G'bu** 204.

137 Rječnīk JAZU, nat'učīce.

138 Pāvīc, Akcenat 78.

139 Rječnīk JAZU, nat'učīca.

140 Pāvīc, Akcenat 78.

141 Īvšīc, Posavskī 27.

značajna za trosložne oblike *ruk'ama*, *slug'ama*, *ovc'ama* (*rùkama*, *slùgama*, *òvcama*)¹⁴² ili duljin'a prjema rodniku: *rùk'ũ*, *slũg'ũ* (*rúkũ*, *slúgũ*).

30. **ZOVNIČNĀ OVISAK.** I zovničnī je dočetak osebujan, ukidā zaosnovnī vīs, zāhvatom v'išē s'ilē, te_{se} bezvisnā osnova, i prjedvisnā u zovniku jednin'ē *l'sūde!* i *l'kračē* množin'ē *l'sūdi!* poklāpajū. Tū mu os'lobinu m'ožemo izr'ičito oznāčiti kružićem (kao n'lišticōm) pri dočētku *-^oe* / *-^ou* / *-^oi* / *-^oo* / *-^oa*. Ōn uč'inkujē obezvisbu 'oblika i pojavu 'vīsa na sāmome počētku naglašenicē, izp. nāzovnik *i_{car}* *i_{krāl}'lj* (*i_{car}* *i_{krāl}'lj*) dotično *i_{car}* *i_{krāl}'ālj* (*i_{car}* *i_{krāl}'lj*), 'datnik *i_{caru}* *i_{krāl}'ju* (*i_{caru}* *i_{krāl}'ju*), zovnik *i_{caru}* *i_{krāl}'ju!* (*i_{caru}* *i_{krāl}'ju!*).

Spodobnim načinom *i_{pop}* (*i_{pop}*) 'imā tvornik kratkē množin'ē *i_{pop}'e* (*i_{pope}*), a zovnik *i_{pope}* (*i_{pope}!*). 'Isto su u nāzovniku množin'ē *i_{vitēzi}* *i_{junāci}'i* (*i_{vitēzi}* *i_{junāci}'i*), a u zovniku množin'ē *i_{vitēzi}* *i_{junāci}'i* (*i_{vitēzi}* *i_{junāci}'i!*).¹⁴³

Zovnik se u srjednjih 'osnovā oprječujē nāzovniku dočētnoġa 'vīsa 'neglēde na_{tō}, je_{li} dočetak pun ili 'prāzan, izp.

'vrjemenā!, *'nebesā!* (*vrjēmena!*¹⁴⁴, *nēbesā!*) i
vrjemen'a, *nebes'a* (*vrjemēna*, *nebēsa*)

s p'unīm dočētcima *-^oa!* ≠ *-^oa*, te

'pasče!, *'diete!*, *'siroče!*, *'čeljāde!* (*pàsče!*, *dìete!*, *sìroče!*, *čèljāde!*) i
pasč'e, *diet'e*, *siroč'e*, *čeljād'e* (*pàsče*, *dìete*, *siròče*, *čèljāde*)

s osn'ovama *pasč'et-*, *děť'et-* (*ę* 'jat'), *siroč'et-*, *čeljād'et-* i s pr'āznima, krnj'ēcima dočētcima *-^o@!* *-@*, prjed kojima se sūglas gubī.

31. **KR'ĪŽNICNĀ OPIS.** Ovisbōm priegiba i tvorbē vlādajū dvā prjeobličnā pr'āvila:

1. osnovnī vīs, 'bio ōn naosnovnī ili zaosnovnī, 'imā 'prjednōst prjed dočēt-nīm 'vīsom,

2. č'eonā ovisba prjedpostavlja bezvisan 'oblik.

Tr'ecī je i četvrtī 'slučāj, kada prjeoblikē nēm'ā, kada se uz bezvisan dočetak ozbiljavā osnovnī vīs ili kada se uz bezvisnu osnovu ozbiljavā dočēt'nī vīs.

Sva se tā četiri 'slučāja oprimjerāvajū i izvodē iz ovih križnicā:

1		u	2		u
<i>pl'ugu</i>	<i>'brodu</i>		<i>pl'ugu</i>	<i>brodu</i>	
<i>pl'ugu</i>	<i>brod'u</i>	'u	<i>pl'ug'u</i>	<i>brod'u</i>	'u
<i>pl'ug</i>	<i>brod</i>		<i>pl'ug</i>	<i>brod</i>	

142 Pavić, Akcenat 18., 78.

143 Rječnik JAZU, nat'učica.

144 Īvšić, Ortoepiski rječnik: *vrēmena!*

Prva četvorina usustavlja polazne datke: datnik *plugu*, *brødu* i mjestnik *plugu*, *brødu*. Zadaća je, da se zadana kržnica prikáže kao prjeoblčnica. To znači, valja ustanoviti zaglavlja i stüpacä i rëdäkä, te prjeoblke, kojima od ukržbë njihovë nastajü ukržničëni dätci.

Kada bismo obradu počëli izdväjlanjem nemjenljivicë u stüpcima, kako nas učë, dobili bismo, da su osnove nemjenljive postave *plugu-*, *brodu-*, a dočëti da su isto nemjenljivi, i podjednako prāzni. Viske gdjegod izgubismo, te nëmälä nädë, da bismo ih ovime načinom mogli doküčiti. Iz toga proiztječë, da obradu valja počëti s obratnë stränë.

Postupnik nam naläžë prvo obräditi podstavljenu nizanicu slövä, počinjüci od dočëtäkä, a potom nadstavljëni ovisak, ravnajüci se po bezvisici:

1. Iz rëdäkä proizlazi, da oba dočëtka gläsë *-u*.
2. Odbivši dočëtke dobivämo podstavljene mjenljivice — osnove *plug-*, *brod-*.
3. Porëdëci nakon toga stupčanë datke glëde na ovisbu, ustanovljävamo, da je prvä osnova visna, a drugä bezvisna: *plug-*, *brod-*.
4. Odbivši bezvisnü osnovu, spoznajëmo, da je prvï dočëtak bezvisno *-u*, a drugi visno *-u*.
5. Razglobivši prvü kržnicu na sastavnice-zaglavlja, izponova ih sklöpämo, te dobivämo drugü kržnicu.
6. Za dätak, koji u novöj kržnici nije istovjetan s odgovjèdnikom u stäroj, ustanovljävamo prjeinake, kojë su nuodne, da se dobijë izpravnï konačni dätak. To su već nama dobro poznätë prjeoblke:

1. Visni dočëtak *-u* gubi visak p'oslie visnë osnovë *plug-*, te od izhodnoga lika *plugu* dobivämo konačni lik *plugu*.
2. Bezvisnä osnova *brod-* zdrüžena s bezvisnim dočëtkom *-u* zahtievä čëonï ovisak, te izhodno bezvisni lik *brodu* postajë ovïšenï lik *brodu*.

32. **MATERIČNĀ PRĪSTUP.** K obradi se ovisbë može pristüpiti i materičnim prikazom.

1	2	3	4	5																				
<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"><tr><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>10</td><td>01</td></tr></table>	10	10	10	01	<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"><tr><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>0</td><td>1</td></tr></table> 0 1	0	0	0	1	<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"><tr><td>1</td><td>1</td></tr><tr><td>1</td><td>0</td></tr></table> 1 0	1	1	1	0	<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"><tr><td>10</td><td>01</td></tr><tr><td>11</td><td>01</td></tr></table> 0 1 1 0	10	01	11	01	s: <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"><tr><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>1</td><td>0</td></tr></table> d: 0 1	1	0	1	0
10	10																							
10	01																							
0	0																							
0	1																							
1	1																							
1	0																							
10	01																							
11	01																							
1	0																							
1	0																							

Prva materica umislovljävä visnë suodnose. U njöj je pribice visä obilježeno jedinicom 1, a izbice ništicom 0. Lievä dvojanä znämka prjeoblčujë osnovni vis, desnä dočëtni vis.

M¹ateria 2. prjedstavlja dočētnē dvojčanice. Rāzlika se među rēdcima njēnima oč¹itujē u drugōme stūpcu, te se njegove dvojčanice 0 i 1 mōrajū uzēti za desnē rāzlikovnice, za desnā zag¹avlja.

M¹ateria 3. prjedstavlja sprj¹ednjē dvojčanice. Rāzlika se među stūpcima njēnima oč¹itujē u dolnjēme rēdku, te se njegove dvojčanice 1 i 0 mōrajū uzēti za stupčan¹ā zag¹avlja.

M¹ateria je četvrtā p¹rvo upodp¹unjena i osn¹ovnima i doč¹ētnima zag¹avlji¹ma. Potom su joj polja izp¹unjena združbōm njihovōm. Vidljivo je, da je u tōj izhodnoj m¹aterici potrj¹ebito dātke prjeoblīčiti, da bismo l¹dobili prvotnū m¹atericu 1.: u drugōme polju 00 → 10 i u tr¹ecēme polju 11 → 10.

Pētā je m¹ateria ozag¹avljena tr¹ecā. Tō je liskāna prjeoblīčnica. Ona određujē prjeoblīke za osnovnī ovisak. Iž njega se prjedkazujē dočētnī po supr¹otnosti, jer je iz m¹atericē 1. očito, da zbrōj objij¹ū dv¹ojnicā mōrā d¹ati 1.

Za daljnū smo porabu uveli pokrate za zag¹avlja.

s 'stupčan¹ā iliti sprj¹ednjā g¹astavnica, o¹nova, lat. g¹stirps, eng. g¹stem, lat. g¹inister'

d 'dočētak, lat. d¹esinentia, eng. d¹esinence, lat. d¹exter, d¹esnī d¹atak'

Kao što se rečenica m¹ože prjevesti na rāzličite jezike, tako se prjeoblīčnica m¹ože razumjeti iliti tum¹ačiti rāzličitima nač¹inima. »Jedan se l¹isti sūstav m¹ože razumjeti na onolik¹o nač¹inā, na kolik¹o se nač¹inā m¹ože povēzati s drugima sūstavima.«¹⁴⁵ Razumjeti znāči moći prjevesti l¹sadržāj zā se, na vlastitī jezik rāzličitima nač¹inima. Tum¹ačiti znāči prjevoditi sadržāj za drugōga, na njegov jezik rāzličitima nač¹inima. U oblīčnomē smīslu, prjevoditi znāči nāstojati prjeočiti i izraz l¹sadržāj samo jednim nač¹inom.

M¹ateria se tr¹ecā m¹ože shv¹atiti, recimo trima nač¹inima, kao l¹istinitostnā kr¹ižnica, kao dvomjestna dj¹elatba, ili kao odnosnā m¹ateria. Ako l¹uzmēmo, da prikazujē l¹istinitostnē odnose, l¹ondā nam oznaka n¹ištica 0 znāči 'ne¹istinito', a oznaka jedinica 1 'l¹istinito'. Ako se tīčē račūnstva, l¹ondā su tē oznake dvojčan¹ē zn¹āmke, te prjedst¹avljajū brojnē vriednosti 0 i 1. Ako pāk slūži za opis odnosa, l¹onda n¹ištica 0 znāči, da odnos ne stojī, a jedinica 1, da stojī.

Mislovnā obr¹azica sūda $i \equiv s \Leftarrow d$ označujē protupogodbu: izraz je i l¹istinit, l¹ondā i samo l¹ondā, kadā vriedl¹i, da tvrdnja s stojī, ako stojī tvrdnja d; l¹ināče nīje. Tō je nerazumlj¹iva umjetnojezičnā orječba. Odpovjedna bi naravnojezičnā mogla b¹iti ovā, kojōm se iznimljē četvrtō polje 0 u m¹aterici:

Sūd je samo l¹ondā ne¹istinit 0, kada mu je prvā sast¹avnica ne¹istinita 0, a drugā l¹istinita 1; l¹ināče je sūd l¹istinit 1.

Prim¹ienjeno na ovisak, tō znāči ovō:

Osnova je samo l¹ondā neov¹išena, kada je bezvisna, a dočētak je l¹vīsan; l¹ināče je ov¹išena.

Za rednik se — kojī b¹olje račun¹ā, nego što razumijē rečenice — prvā orječba prjevodī u obrazicu $i = 1 - (1 - s) d$. U njōj izrazi l¹ika 1 — x, proizvodē suprotnē (niečnē) vriednosti: jedan 1 dotično n¹išta 0, ako su vriednosti mjenl¹jivice x n¹išta 0 dotično jedan 1.

145 László, Razumijevanje 29.

Čovjeku će naj razumljivijim biti pristup prjeko pojma odnosa. Tada su zaglavljiva brojevi ništa 0 i jedan 1.

Prvo je polje m'atericē na prjesj'ecištu zaglavljiva s vrijednošću lievōm $s = 1$ i desnōm $d = 0$. Jedinica 1 u tome polju veli, da je odnos među lievōm i desnōm vrijednošću 'istinit. A mi znāmo, da je tō odnos v'lećega $1 > 0$.

Dr'ugō je polje prjesj'ecište zaglavljiva $s = 1$ i $d = 1$. Jedinica 1 u tome dr'ugōme polju naznačujē, da i tāj odnos vried'i. A mi znāmo, da je tō odnos jednākosti $1 = 1$.

Tr'leće je polje na prjesj'ecištu zaglavljiva $s = 0$ i $d = 0$. Jedinica 1 u tome polju priopćāvā, da je i tāj odnos valjān. A tō je odnos jednākosti $0 = 0$.

Daklē, cjelokupni je odnos lievē i desnē strān'ē odnos v'lećega ili jednākoga $s \geq d$.

Dobismo doduš'le 'odgovōr, ali pješāčkīm nāčinom. Naj je gospodarniji obviestni pristup. Pitāmo se, što je u kr'ižnici naj objestnijē. Onō, što je najrjedē. Četvrtō polje. Izključbōm t'oga polja uključujēmo sva tri preostālā, rekāvši: Sva polja dolazē u obzir kao 'istinita osim četvrtōga. A četvrtō je polje na prjesj'ecištu među lievīm zaglavljem $s = 0$ i desnīm $d = 1$. I tāj se odnos n'iečē. A tō je odnos m'anjēga $0 < 1$. Prjema tome, cjelokupni odnos gl'āsī »ne stoji da među izhodnima v'isnima oznakama prikāzānima prjeobličnōm m'atericōm pētōm vried'i odnos m'anjēga $s < d$, nego vried'i suprotni odnos nem'anjēga iliti v'lećega ili jednākoga $s \geq d$.

29. ČETIRI OVISNE VRSTE. Ostade nam nespomēnūtōm četvrtā vrsta 'ime-nićā mužkih i srjednjih, s podmlādenōm ovisbōm u množin'i. Množin'a se oviskom oprječujē 'jednini. U jednin'i je vīs zaosnovni *bez_nōvc'a, za_novac'* (*bez_nōvca, za_nōvac*) dotično *sel'o, u_sel'a* (*sēlo, u_sēla*), a u množin'i naosnovni *za_n'ōvce* (*zā_nōvce*) dotično *u_s'ela, u_s'elā, u_s'elima* (*ù_sela, ù_selā, ù_selima*). (Nj'lekī 'govori takovih primierā i ne poznāj'ū, a drugī imajū i primjer za ženskī rōd *pri_par'i, pri_p'arama* — *pri_pàri, pri_parama.*)

Među oglēdnīm će daklē primjerima biti

i_p'rsti, 'i_zūbi, i_n'ōvci, i_konj'i (*i_p'rsti, 'i_zūbi, i_nōvci, i_kònji*).

'Evo odgovjednē kr'ižnicē i prjeobličnē m'atericē:

<i>p'rstu</i>	<i>'zūbu</i>	<i>nōvc'u</i>	<i>konj'u</i>	<i>u</i>	<i>s:</i>	<i>1</i>	<i>1/2</i>	<i>0</i>	<i>d:</i>
<i>p'rstu</i>	<i>zūb'u</i>	<i>nōvc'u</i>	<i>konj'u</i>	<i>'u</i>		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>1/2</i>
<i>p'rsti</i>	<i>'zūbi</i>	<i>n'ōvci</i>	<i>konj'i</i>	<i>'i</i>		<i>1</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	
<i>p'rstima</i>	<i>zūb'ima</i>	<i>n'ōvcima</i>	<i>konj'ima</i>	<i>'ima</i>		<i>1</i>	<i>1/2</i>	<i>0</i>	
<i>p'rst</i>	<i>zūb</i>	<i>n'ōvc'</i>	<i>konj'</i>						

Dr^lugī je stūpac bezvisan. Iz toga proizjtječe, da su dočēti u prv^lōme i treć^eme rēdku ^lvīsni. Prvī je stūpac ^lvīsan. Četvrtī se rāzlikujē od prv^lōga samo ^lpoložājem vīska »^l«. Njegov opis ne zahtievā prjemjestbē ovīska, osim u zovⁿīku *konj^lo^lu!* → *konj^ou!* → *konju!* → *^lkonju!* (i u nāzovⁿīku *konj^l#* → *konj^l* → *k^lonj* po ^lsili sūstavnē ograničbē). Trećī je stūpac ^lna ^lpola pūta me^lđu četvrtīm i prvīm. U jednin^li se vlādā kao četvrtī, u množin^li kao prvī.

St^loga tā osnova m^lorā imati dvā vīska: jedan na osnovi, a ^ldrugī p^loslie osnovē. U množin^li se ozbiljāvā prvī, po očekiv^lānju. Ali u jednin^li prjevlādāvā dr^lugī, protiv očekiv^lānja. Tō znači, da je prvī slabiji. Dakle, potrjebito je primieniti tegov^lānje. Valjā prv^lōmu vīsku pridružiti ^lakšī teg, primjericē 1/2, dotično prjeinakōm ^lznāka obilj^ležiti, da je prvī vīsak ^lnīžēga ^lrēda, primjericē tupīm ^lznākom »^l«, tako da d^latnik *n^lōvc^lu* postanē *nōvc^lu*.

Da bismo tū podpovršnū oznaku »^l« mogli u množin^li promač^li u površni nadvisak »^l«, valjā nam dotičnē dočētkē suoznāčiti ^listīm nāčinom. Idūci ^lslieva ^lnadesno, podvisak ēe se (»^l«) ^lpoduprt^l jošte jednim ^listo takovīm u produžētku ^listōga ^lnīza ozbiljiti u obliku nadviska »^l«: *n^lōvc^li* postajū *n^lōvc^li* i napok^lon po uklonu podvisākā *n^lōvci*.

Podvisak ēe se bez podporē — ukloniti, dj^lelovati ēe kao izočnōst oznakē: *zūb^li* → *zūbi* → *^lzūbi*. Podviskom se smātrā sv^lakī vīsak, kojī nije prv^lōga ^lrēda, ali i ^lsvakī vīsak prv^lōga ^lrēda, kojī nije prvī po rēdu, idūci ^lslieva ^lnadesno.

Prjeoblīchnā m^laterica bilježi trī vrste ^loznākā: n^lištica 0 prjeznačujē prāznī vīsak, jedinica 1 vīsak prv^lōga ^lrēda, a polovina 1/2 vīsak dr^lugōga ^lrēda. I ovā je prjeoblīchnica istovjetna s m^latericōm odnosa v^lēcēga ili jednākōga $s \geq d$. Jednā je rāzlika, što dr^lugī stūpac i prvī rēdak imajū ^lpo ^ldvā zag^llāv^llja, naznač^lujūci, da se oznake 0 i 1/2 vlādajū ^ljednāko.

Poredak je prjeoblīkā ovāj:

1. lievī promak, unaprjedba jednākōga (˘) prjed jednākīm (˘) u površni vīsak (nadvisak) »^l«

$$n^lōvc^li^lma \rightarrow n^lōvc^li^lma$$

2. pročist podvisākā, uklon svīh oznaka osīm prv^lōga ili jedīnōga uz^lpr^lavnōga vīska »^l«

$$zūb^li \rightarrow zūbi; n^lōvc^lu \rightarrow nōvc^lu; n^lōvc^li^lma \rightarrow n^lōvc^li^lma$$

3. čleonā ovisba, označba počētnē ovisbē u bezv^lisicē

$$zūbu \rightarrow ^lzūbu; ^lzūbi \rightarrow zūbi$$

Tō je nāj gospodarniji opis. Raznolikōst je od čet^lirijū mogūce obilj^ležiti čet^lirima ozn^lakama, nājviše. Trima, ako jedna oznaka može b^liti prāzna. A nājmanji je mogūci brōj ^loznākā dvā. Naš popis ^limā upravo tū nājmanjū raznolikōst od dvijū ^loznākā {^l}. Propis naš ^limā ^listo nājmanji brōj prjeoblīkā: pro-

mak, pročist i popunu nenāvoda. Sv'akī bi dr'ugī opis zahtievao kojī člān u popisu ili kojū prjeobliku u propisu v'īše.

U prīmjerima smo *o_dūhu*,¹⁴⁶ kada je osoba, i *o_dūh'u*, kada nīje, uzimali, da_su osnove bezvisne, a da_su dočētdi doduše istozvučni, ali se rāzlikujū vīsnošću. Da_smo smātrali, da_je po sriedi samo jedan dočēttak, kojī se čas ponāšā v'isno, a čas bezvisno, onda bi ga b'ilo valjalo obilj'ežiti jošte jednōm dodatnōm oznakōm, a i životnē bismo osnove, kojē se vlādaju, kao da su v'isne, mōrali b'ili suobilj'ežiti tōm dodatnōm oznakōm. Ali od_toga smo odustali, rek'āvši, da_su po sriedi dvā dočēttka: jedan v'isan i jedan bezvisan.

Spodobno bismo mogli postūpati i s *n'ōvcima*, te s *lōvc'ima* dotično s *gost'ima*. Mogli bismo smātrati, da su i_tū po sriedi dvie v'rste dočēttakā, te jedna priānjā uz *n'ōvce*, druga uz *lōv'ce* dotično *uz_goste*. U_tome bi slučāju jedan nīz imao samo jednu oznaku, onū kojā uz dotičnu osnovu pristajē: -`i, -`#̄, -`ima, -`e za *n'ōvce*, a za *lōvc'e* i *za_goste* -i, -`#̄, -`ima, -e. Tō bi se moglo primieniti i na dočēttak nāzovnika i tvornika množin'ē srjednjēga r'oda -`a za *s'ela* (*s`el`a*), ako se uzimljē, da za *čel'a* i za *zvon'a* slūžī -`a.

34. O_KNJIŽEVNŌME JEZIKU. Književnī je jezik jezik manjin'ē, kojī slūžī za uzobrazbu većin'ē. Sv'rha mu je opismenba *pismenjāk'ā*. Ōn se obvezno učī, ali se samo djel'omicē naučī. Pojedīnac jedva rābi jednu desetinu književnōga rječnika i onolik'o slovnice, kolik'o mu je potrjebito za pismen'ū općitbu. U_općoj su porabi samo približci ka_književnōmu jeziku.

Književnī je jezik umjetna tvor'evina nam'ienjena pr'ije svega t'ihōmu čit'ānju, potom p'is'ānju, pāk jāvnomu čit'ānju, a nājmanje govor'ēnju. Nāravnī jezik slūžī za_govornū općitbu, a ne zapisujē se već ako jezičnē obradē rādi. Jedna v'rsta takovih zāp'isā slūžī temeljem za ustanovbu književnōga jez'ičnōga sūstava. Sv'akī pojedīni besjednik 'imā svōj jezičnī sūstav višemanje rāzličan od_inōga besjednika. Sūstavi članōvā 'istē govornē zajednice oč'itujū nājviše sličnost'ī u susūstavlju, kojē je tōj zajednici svojstven'o.

Nāravnī su jezičnī sūstavi raznoliki st'oga, što se neprjestan'cē mienjajū. A mienjajū se zatō, što sv'akī člān nov'ōga 'naraštāja samo veom'a malen'u čest jezika prīmā gotovu, a nājvećī d'io 'izponova tvorī, slūž'ēci se rāzličitīm nač'nima. Jezik je izr'azito novotvoran sūstav, kojemu je mjenljivōst posljedak nas'umičnosti pri izboru nas'l'iedenih i novotvornih tvorben'ih srjedstav'ā, što_ih besjednīci na_svīm razinama jezičnim upor'avljajū.

Zadaća je književnōga jezika, da razmimoil'azēce se jezičnē sūst'āve uskladi i ujednoliči, da svrhovitu mjenljivōst usmjerī, a nesvrvovitu ob'uzbijē, da podupirē i razvījā rāzlikovnā srjedstva, da općejezičnū tvorbenōst omogūci i promičē, te da tīme granice zajednice književnojezičnē, kolik'o je god mogūce, proširī.

35. ODBIRNĀ MJ'ERILA ZA_KNJIŽEVNĪ SŪSTAV. Književnī se jezičnī sūstav stv'arā prikupom grādē, odbirom prikladnih obilježja i opisom njihovim.

146 'Ivšić, Ortoepški rječnik: *o_dūhu*, *o_dūhu*.

Da bi opis bio usvojljiv, valja broj jedinica u popisu i broj pravlila u propisu svesti na najmanju mjeru.

Sustav, koji razlikuje *klen*, *jablan*, *jagnjed*, *jasiku*, *javor* i *topolu*, ima veću raznolikost i veću razlikovnost od sustava, koji ih ne razlikuje, nego se služi samo riječju *drvo*. Raznolikiji je i razlikovniji sustav prikladniji, da bude odabran za široku književnu, znanstvenu i umjetničku potrebu, nego sustav ograničen na uzku svakodnevnju porabu. Potrebe su zajednicu mnogu veću od potreba jednog člana njezina.

Sustav, u kojemu rieči *sabōl*, *šnajder*, *šartūr*, *terzija*, *šavac*, *krojāč* upućuju na istoga obrtnika, razpolaze dodušle istom raznolikošću (kao prjedhodni primjer s drvećem), ali mu nedostaje razlikovnosti. Prve se četiri ne uklapaju u obstojeći sustav. Posudene su iz mađarskoga, njemačkoga, talianskoga dotično turskoga, te stoga za nas nerazumljive, teško ucljive. Ne razabire se, da su to tvorenice od glagola *szab* 'krojiti', *schneiden* 'rjezati', latinskoga *sarcire* 'krpati' dotično od iranske imenice *darz* 'šav'. Pri daljnjoj tvorbi povlače *zasobom* tuđe obrazce (gdje ih imaju) *šnajderaj*, *šarturija*, *terziluk*. U književni se tvorbeni sustav uklapa samo obična tvorenica *krojāč* i stara obilježnica *šavac*, protuteža *švalji*. Ostale ostaju na razini pokrainingštinu i narječštinu. One i ne pripadaju jednomu sustavu, a ne bi im bilo ni svrhe.

Drugō je, kada su po sriedi suznacnice. Primjerice, njeki ce u nas opcenito *govoriti*, a to po izkonu znači 'grakati'. Koji obitavaju uz more, ti ce *besjediti*, kao 'zasjedati'. Koji su na domak Crne Gore, ti ce *zboriti* 'zborovati'. Na domak ce Slovenije *praviti* 'razpravljati'. Na domak ce Bosne *divaniti*, a ta iztočnjačka tudica znači zapravo 'viecati', jošte pravije 'zapisničariti'. Koj je zahvatila srbijanska, ti ce *pricati*, tj. 'prisporabljati', po crkvenoj porabi, izpartal. *parlare* od crkv. lat. *parabolare* 'porediti' i sp. *hablar* 'govoriti' od lat. *fābulari* 'razgovarati se', zapravo 'blajati'. Tu prve tri suznacnice sustava književnoga ne narušavaju, a posljednje tri nemaju uvjeta za prihvat.

Spodobnim načinom prosudujemo i pri izboru naglasnih i obličnih inačica za književnu porabu. Turska se rieč *torba* srjece u raznolikosti četiriju inačica *t'orba* *t'ōrba* *torba* *tōrba*¹⁴⁷. Tu se istodobno pojavljuju oba prjedhodno razmātrana odnosa. Na razini se naglasna očituju podpuna raznlikovnost četiriju postava u oprjeci s podpunom jednolikošću u govoru opce porabe. U drugu ruku, na značbenoj razini imamo podpunu nerazlikovnost. Pitamo se, koji lik valja odabrati književnim.

Osim raznlikosti članova u popisu, obstoje i raznlikost razliobe njihove u postavi. U školnikome se i opceporabnome govoru javlja težnja ograničbe mjesta naglasna dotično oviska na prvi slog. Kao protuteža tomu za biranu porabu dobivaju prjednost *torba* i *tōrba*.

Svaki zapis ustaljuje stanje sustava, koji je u času zabiljebe bio primljen. Svaha je književnoga zapisa ustaliti i čuvati zatečenō stanje. Književni je jezik svjedocanstvo prošlosti. Bio on i utemeljen na govoru jedne osobe, opet ce se s vrjemenom od njega udaljivati onoliko, koliko se bude naravni govōr

147 **He; bxbū - G° tđ° crū=139.**: *ṅōh, f, ṅōh, f, ṅōh, f, ṅōh, f.*

tē 'istē osobē nezaustavljivo mienjao. Uvr'ieženōst u prošlost'i povlāčī 'za_sobōm i nāstojbu izkonū 'obviest pri tvorbi ili posudbi što_bolje uzčūvati.

T'urskī je naglasak *torbā* (*torbā*). Tō je nav'edbenī naglasak. Pril'agodenī b'u-dē *torb'a* (*tōrba*). Tāj se lik u_nās osmišljāvā kao gl'agolnā 'imenica 'tor'enje'. Budūci da promātrānā 'riech nīje gl'agolnā izvedenica, podliežē dāljnjōj pril'agod-bi. P'oložājnōm duljbōm dobīvāmo književnī lik *tōrb'a*, izp. tudicu *kōrp'a* 'košara' s duljbōm prjema kratčīn'i u_njemačkōme *Korb*.

'Za_lik, koji se rābi u_svezi 'dvie tōrbe', razpolāžēmo osmima inač'icama: *t'orbe t'ōrbe torb'e tōrb'e t'ōrbē t'ōrbē torb'ē tōrb'ē*. Prvē četiri predst'avljajū 'likove nāzovnika množīn'ē, a_druge četiri lik rodnika jednin'ē, kako Benešić propi-suje.¹⁴⁸ Potomnjā poraba velī, da 'imenica u malin'i (uz brojnikē 2–4) bez rāz-likē u rodu stojī sv'agda u rodniku jednin'ē. Tāj se 'slučāj nēce bīrati za_knji-ževnī, jer se tū raznolikōst pādežne porabē zatirē u poredbi s dr'ugīm 'slučā-jem, kada je malin'a mužk'ōga i_srjednjēga 'roda jednāka rodniku jednin'ē, a malin'a ž'enskōga 'roda nāzovniku množīn'ē.

Za rodnik množīn'ē razpolāžēmo trīdesetima inač'icama: osmima iztočnima uvezen'icama *t'orbī t'ōrbī torb'ī tōrb'ī t'orbi t'ōrbi torb'i tōrb'i*, koje 'odmāh odpi-s'ujēmo, i dvādeset i dvjema ostālīma; od_toga devetīma s nepokr'āćenima du-ljin'ama: petīma trosložīcama su dvjema kon'āčnima duljinama *t'orābā t'ōrābā tor'ābā tōr'ābā, torābā, tōrābā*, čet'irīma dvosložīcama s kr'ajnjōm duljinōm *t'orbā t'ōr-bā torb'ā tōrb'ā*. U_tīma se devetīma m'ōže neknjiževno pokrātīti kr'ajnjī slog *t'orāba t'ōrāba tor'āba tōr'āba torāba t'orba t'ōrba torb'a tōrb'a*, a u čet'irīma i_srjednjī slog *t'oraba t'ōraba tor'aba tōr'aba*.

Gubītkom se duljin'ā ne smanjūje samo raznolikōst naglasaka nego i rāzlik-ovānje riečī (1), rāzlikovānje pād'ēžā (2) i rāzlikovānje jednin'ē i množīn'ē (3):

- (1) *Ako se ne_slažē, 'ondā se ne_slāžē. (Ako se nē_slāžē, òndā se nē_slā-žē.)*
- (2) *'Eno tōrbe. 'Eno tōrb'ē. (Ěno tōrbe. Ěno tōrbē.)*
- (3) *Nēmā krīla. Nēmā krīl'ā. (Nēmā krīla. Nēmā krīlā.)*

Gubītnē pojave ne_idū u književnī sūstav, te ostajē 'devēt likōv'ā za izbor: pēt trosložīcā i četiri dvosložīce. Književnī izbor dāje 'prjednōst podpunijīm likovīma prjed nepodp'unīma. Ostajē daklē za dāljnjū obradu pēt trosložīcā. Iz-među_njih se bīrā onā, kojōj je ovisak blīže kōncu, a tō je lik *torāb'ā*. Tāj pris-tajē 'uz_oba kr'ajnje ov'īšenā 'līka jednin'ē *torb'a* i *tōrb'a*. Prvoslogī ovisak os-tālīh dvajū likōv'ā *t'orba* i *t'ōrba* upučūje na obstojnōst oviska, te už_njih pris-tajē samo lik *t'orābā*. 'Līk bi *t'ōrābā* 'bio zamišlj'iv, da nastajē, gubītkom visokē uzl'aznosti, 'od_līka *tōrābā* (*tōrābā*) 'uz_līk nāzovnika jednin'ē *tōrba* (*tōrba*) s n'epoložājnōm duljbōm.

Utvrđ'ujēmo, da_je raznolikōst naglasnīh likōv'ā u množīni u odnosu prjema jednin'i gdjekad sm'ānjena. Tō je u_skladu s 'opčōm spoznajōm o ograničbi raz-

148 Benešić, Gramatyka 182: *dvīje sēstrē, trī žēnē, četiri rúžē.*

nolikosti u množini, budūci da se u množin*i* i raznolikost rodov*ā* (1), brojev*ā* (2) i pād*ē*žā (3) zatirē, izp.

(1) *Imā unuke, kojī su poodrāsli. Imā unuke, kojē su poodrāsle.*

(2) *Vrāta su samo jedna. Vrāta su samo dvoja.*

(3) *Onima m'ožeš, a ovomu ne možeš. Onima m'ožeš, a ov'ime ne možeš.*

Općenito govorēci, u književn*i* se sūstav ne bīrajū ujedn*ā*čena obilježja. Na naglasn*o*j su razin*i* tō ujednaka po duljin*i*, po nagl*ā*snōme mjestu i po prvosl*o*gosti. Književn*i* jezik dāje 'prjednost odtežn*o*j smjenljivosti, gibljivosti nagl*ā*snōga mjesta i položāju njegovu bliže kr*ā*ju postavē.

Tri su nāčina, kako štōk*ā*vci ps*l*ujū 'bogove (zapravo šēst, jer se dva lika rābē za stotinu, starij*i* *sto* i mlad*i* *stō*):

*Stō mu bogov*ā*!* (*Stō mu bogov*ā*!*) po jugozāpadnōme govor*u* i po Budm*ā*niu¹⁴⁹

*Stō mu bog'ov*ā*!* (*Stō mu bōgōv*ā*!*) po istočnōme govor*u* i po M*ā*retiću¹⁵⁰

*Stō mu b'ogōv*ā*!* (*Stō mu bōgōv*ā*!*) po južnōme govor*u* i po Dan*ā*čiću¹⁵¹

Prv*i* prīmjer čūvā stārū raznomjestrnost naglaska književnōga nāsljeda hrvatskōga, podupirē oprjeku među izr*ā*vnicima i kosima pādežima množin*ē* 'bogovi ≠ bogov*ā*!, te oprječujē kosē pādeže jednin*ē* kosim pādežima množin*ē* 'bogu ≠ bogov*ā*!

Dr*u*g*i* obilježāvā ml*ā*dū, srbijānskū porabu, uklanjā raznomjestrnost naglasaka, ujednāčujē naglasnē vrste i uklanjā oprjeku među pādežima u množin*i* uzlaznim nap*ā*lievkom bog'ovi, bog'ov*ā*!, ali uvod*i* 'novu oprjeku, u našeme prīmjeru, među silaznōm jednin*ō*m i uzlaznōm množin*ō*m u svima pādežima.

Tr*e*ć*i* ujednāčujē naglasnē vrste, ukidā naglasnū raznomjestrnost i oprjeku među pādežima u množin*i* silaznim nap*ā*lievkom, te podpunoma uklanjā napjevnū oprjeku među jednin*ō*m i množin*ō*m 'boga, b'ogovi, b'ogov*ā*!

Prv*i* je nāj raznolikij*i* i nāj razlikovnij*i*, a tr*e*ć*i* nājmanje.

36. *OBJASNITBA UZ PRJEGL'EDNICU OVISNĒ VLADBĒ.* Da bi se dātci mogli počēti razglābati, valjā ih površimicē razrēditi. I u jednin*i* su i u množin*i* mogućē tr*i* naglasnē vladbe:

1. ovisak je na osnovi, stupčast popūt znāmkē »1«

2. ovisak je čas na osnovi čas na dočētku, vijug*ā*v popūt znāmkē »2«

3. ovisak je na dočētku ili na kraj*u* osnovē, kada je dočētak 'prāzan, a u zovniku skāčē na čelo 'izgovornē cjelin*ē*, te ovisbenā krivulja podsjećā na znāmk*u* »3«

U popis ne uvršć*ā*jujēmo prīm*ā*erā zovnika, kada mu se u iztočnim govor*ā*ima u množin*i* svih rodov*ā* i u jednin*i* srj*ā*dnjēga 'roda ovisak ne mienjā. Uz tū

149 Budm*ā*ni u Rječniku JAZU: izp. *léd, lēda, lēdovi, ledov*ā*.*

150 M*ā*retić u prievodu Iliad*ē* Homērove: *bōgōv*ā** 1:544, 4:68, 5:426, 8:49 ...

151 Daničić u Rječniku JAZU: *bōgōv*ā*.*

iztočnu porabu djelomicē pristajē i slovnica Florschützčeva, izričito tvrdēci: »O_{svim} imenicama srednjega roda valjā znati, da im je N. A. V. jedninē ljednāk i N. A. V. množinē.«¹⁵² Eto primjera, kada se za književni sustav birā mlanjā raznolikost padležā, u množinī samo triju mjēšte dovukovskih šestiju.

U prjeglēdnici su pojedine vrste oznāčene dvjema znāmkama, prvā se tičē ovisnē vladbē u jedninī, a drugā ovisnē vladbē u množinī: 11, 12, ..., 32, 33.

Nēćemo navoditi oblikā u imenīcā s obstojnim istomjesticim oviskom u jedninī i u množinī, kakovi su primjerice:

*kr^huh kr^hušac kr^huščić kr^huhār; kruhožd^{er} kruhob^{orac} bezkr^hušica
bl^{ato} bl^{atce} bl^{atište} bl^{atašce} bl^{atance}; blatov^{itost}
sl^{ama} sl^{amka} sl^{amnjača} sl^{amčica} sl^{amarica}; slamur^{ina};*

Prjema tome ćemo pod oznakom 11 nalaziti primjere, u kojih je ovisak na osnovi, ali nije u svim oblicima na istome mjestu.

U uglatim su zāgradama navedeni podcrtani oblici, koji sukladno s općima mjerilima čuvānja razlikovnosti i raznolikosti ne pristaju u sustav književnoga jezika. Među njima će se, a gdje gdje i izvan njih naći gdjekoji, koji se stjecajem prilika jesu uzimali u hrvatskoj porabi književnima, te bi za nevolju u opravdanim slučajima mogli gdjekad biti i unapriedak rābljeni. Ti su mletnūti u okruglē zāgrade, ali su upozorbē rādi i oni podcrtani. U vitlicastim su zāgradama navedeni izkonī hrvatski raznomjesticni petonaglasni oblici s time, da je u orudniku vlecē razlikovnosti rādi uzēt dočetak s duljinom i s pomakom oviska. Podcrtani su i posvemā novotvornī oblici u mjestniku bezvinnoga srednjega roda obilježeni udvojenima okruglima zāgradama.

Valjā pri sveme tome imati na ūmu, da svakā jedinica u jeziku ne predstavljā samo sebe sāmū, nego je ujedno prjedstavnica iliti oglēdni primjerak cjelokupnē vrstē svih takovih, njoj spodobnih jedinica.

37. OBZOR IMENICĀ S NAOSNOVNĪM OVISKOM U JEDNINI

11

*l^{bōg} l^{boga} l^{o bogu}; l^{bozi} [l^{bōgā}¹⁵³ l^{bozima} // (l^{bogovi}¹⁵⁴ l^{bogovā} l^{bogovima})]
l^{brāv} l^{brāva} l^{o brāvu}; [l^{brāvovi}¹⁵⁵ l^{brāvovā} l^{brāvovima}]
l^{mīš} l^{mīša} l^{o mīšu}; [l^{mīševi}¹⁵⁶ l^{mīševā} l^{mīševima}]
l^{medvjed} l^{medvjeda}; l^{medvjedi} l^{medviedā} l^{medvjedima}*

152 Florschütz, Gramatika 43.

153 Daničić u Rječniku JAZU: bōgā.

154 **V j c r j d' t dū - H t x y ō r =**, oūj db.

155 **ñ b c f k j dū - H t x y ō r =**, h á d j db.

156 **V j c r j d' t dū - H t x y ō r =** v ù i t db.

<i>Rćan'in Rćan'ina; ('Rćāni 'Rćānā 'Rćānima)¹⁵⁷</i>
<i>koljeno koljena; koljena k'olienā koljenima</i>
<i>poluvriem/e poluvrj'emena¹⁵⁸ 'poluvrieme!; poluvrj'emena poluvrj'emēnā poluvrj'emenima</i>
<i>nedjelja nedjelju; nedjelje n'edieljā nedjeljama</i>

12

<i>'tāst 'tasta 'o_tastu; 'tasti tās'tā tast'ima // 'tastovi tastōv'ā tastov'ima</i>
<i>'brāv 'brāva 'o_brāvu; 'brāvi brāv'ā¹⁵⁹ brāv'ima // 'bravovi bravōv'ā bravov'ima</i>
<i>'mūž 'mūža 'o_mūžu; 'mūži mūž'ā [m'ūžima // m'uževi] mužēv'ā [m'uževima]¹⁶⁰</i>
<i>'djevēr 'djevera 'o_djeveru; 'djevéri djevēr'ā djevēr'ima // 'djevetrovi djevetrov'ā djevetrov'ima</i>
<i>'golūb 'golūba 'o_golūbu; 'golūbi golūb'ā golūb'ima // 'golubovi golubōv'ā golubov'ima</i>
<i>(g'olūb g'olūba o_g'olūbu; g'olūbi) golūb'ā golūb'ima // (g'olubovi) golubōv'ā golubov'ima</i>
<i>pr'ijatelj pr'ijatelja o_pr'ijateljju; pr'ijatelji prijatēlj'ā prijatelj'ima</i>
<i>n'eprijatelj n'eprijatelja o_n'eprijateljju; n'eprijatelji neprijatēlj'ā neprijatelj'ima [neprijatelj neprijatelja; neprijatelji neprijatēlj'ā neprijatelj'ima]¹⁶¹</i>
<i>vin'ogrād vin'ogrāda; vin'ogrādi [vinogrād'ā vinogrād'ima]¹⁶²</i>
<i>doljan'in¹⁶³ doljan'ina; 'doljāni (d'oljāni) doljān'ā doljān'ima</i>
<i>gospod'in gospod'ina; gospod'a 'gospodi 'gospodu 'gospodo!</i>
<i>'oko 'oka 'u_oku; 'oči oč'ijū/oč'ī oč'ima</i>
<i>tele tel'eta 'tele!¹⁶⁴; 'telād 'telādi o_telād'i // 'telādi telād'ī telād'ima</i>
<i>m'ače m'ačeta m'ače!; 'mačād 'mačādi o_mačād'i // 'mačādi mačād'ī mačād'ima // m'ačīci mačīc'ā mačīc'ima</i>

157 Milas, Izprāvci 144.: Rćāni, Rćānā, Rćānima.

158 Ht xybr V f nbw e hgcr (po obradi hrvátskōj): polūvremena.

159 Daničić u Rječniku JAZU: brāvā, brāvovi, bravová.

160 L f yxbŭ - F r w'cynb, 22.: v ē; t dbvf =

161 L f yxbŭ - F r w'cynb, 49.

162 L f yxbŭ - F r w'cynb, 46.: dbyj ihāl ā, dbyj uhāl bvf =

163 Izp. podčrticu 80.

164 Cn't d'ij d'ū - Cī d'itvtyb' it'pbr 227: ōj r=r é, t=V j crj d' t d'ū - Ht xybr=942.

siroč'e siroč'eta 'siroč'e!; 'siročād 'siročādi o _siročād'i // 'siročādi siročād'ī
siročād'ima
čeljād'e čeljād'eta [čeljād'eta]¹⁶⁵ 'čeljāde!¹⁶⁶; 'čeljād 'čeljādi o _čeljād'i // 'čeljādi
čeljād'ī čeljād'ima
poletārč'e poletarč'eta [poletārč'eta] 'poletārče!¹⁶⁷; 'poletarčād 'poletarčādi
o _poletarčād'i // 'poletarčādi poletarčād'ī poletarčād'ima
diet'e djet'eta 'diet'e!; djec'a 'djeci 'djecu 'djeco!
'svāst 'svasti (o _svasti); 'svasti svast'ī svast'ima
'kokōš 'kokoši (o _kokoši); 'kokoši kokoš'ī kokoš'ima
(~~k~~okōš ~~k~~okoši o _~~k~~okoši; ~~k~~okoši) kokoš'ī kokoš'ima

13

'polje 'polja 'u _polju; polja pōlj'ā polj'ima 'polja!¹⁶⁸
'sieno 'siena 'u _sienu; sien'a sien'ā sien'ima 'siena!
'jezero 'jezera 'na _jezeru; jezer'a jezēr'ā jezer'ima 'jezera!
'jestivo 'jestīva 'u _jestīvu; jestiv'a jestīv'ā jestīv'ima 'jestīva!
r'ame r'amena na _r'amenu; ramen'a ramēn'ā ramen'ima 'ramena!
plem'e 'plemena 'pleme! 'u _plemenu; plemen'a plemēn'ā plemen'ima 'plemena!
prjez'ime prjez'imena; [prjezimen'a prjezimēn'ā prjezimen'ima]¹⁶⁹
vriem'e 'vrjemena 'vrieme! 'u _vrjemenu; vrjemen'a vrjemēn'ā vrjemen'ima
'vrjemena!¹⁷⁰
nevriem'e/['nevrieme] 'nevrijemena/[nevrij'emena] 'nevrieme!
'u _nevrijemenu/[u _nevrij'emenu]; nevrijemen'a nevrijemēn'ā nevrijemen'ima
'nevrijemena!
poluvriem'e poluvrijemena 'poluvrieme!; [poluvrijemen'a]¹⁷¹ poluvrijemēn'ā
poluvrijemen'ima]

165 Daničić u Rječniku JAZU: čeljādeta.

166 Milas, Izpr'āvci 248.: čeljāde, čeljādeta, vok. čeljāde.

167 Pavić, Akcenat 100.: izp. hranjeniče, vok. hrānjeniče!

168 Budm'āni, Grammatica 31.: Nom. pōlja, Voc. pōlja.

169 **V j c r j d' t d ũ - H t x y b r** 942.: g h t p b v è y f - g h t p b v é y f - g h t p b v è y b v f =

170 Īvšić, Ortoepški rječnik: Ō, vī stārā dđbrā vrēmena!

171 Pravop'is novosadski: poluvremēna, -ēnā.

38. OBZOR IMENICA S RAZNOMJESTNIM OVISKOM U JEDNINI

21

ml'in ml'ina (u ml'inu)¹⁷²; ml'ini ml'inā ml'inima // ml'inoi ml'inōvā ml'inovima
'bōk 'boka na boku; 'boci [b'ōkā b'ocima // b'okovi b'okōvā b'okovima]
'brōd 'broda na brodu; 'brodi [br'ōdā¹⁷³ br'odima // (brod'lovi brod'lovā brod'lovima)]
'brieg 'briega na briegu; [br'jegovi br'jegōvā br'jegovima]¹⁷⁴
'viek 'vieka u vieku; [viek'lovi¹⁷⁵ viek'lovā viek'lovima]
'mozak 'mozga u mozgu; [(mozg'lovi m'ozgōvā/mozg'lovā¹⁷⁶ mozg'lovima¹⁷⁷)]
č'ešalj č'ešlja 'češlju!; č'ešlj'evi č'ešlj'evā/(č'ešlj'evā) č'ešlj'evima
sm'rt sm'rti (na sm'rti)¹⁷⁸; sm'rti sm'rtī sm'rtima
nem'ilōst nem'ilosti [u nem'ilosti]¹⁷⁹

22

'rōg 'roga na rogu; 'rozi rōg'ā/rog'ū/(r'logū) roz'ima // 'rogovi rogōvā rogov'ima
'brieg 'briega na briegu; 'briezi brieg'ā briez'ima/[br'iez'ima] //
'brjegovi/[br'jegovi] brjegōv'ā brjegov'ima¹⁸⁰/[br'jegovima]¹⁸¹
'nokat 'nokta na noktu; 'nokti nokāt'ā nokt'ima // 'noktovi noktōv'ā noktov'ima
'lākat 'lākta na lāktu; 'lākti lakāt'ā lākt'ima // 'laktovi laktōv'ā laktov'ima
'kamēn 'kamenā na kamenu; 'kameni kamēn'ā kamen'ima // 'kamenovi kamenōv'ā kamenov'ima
'pojās 'pojāsa o pojāsu; 'pojāsi/pojasovi pojās'ā/pojasōv'ā pojās'ima/pojasov'ima
'razgovōr 'razgovora u razgovoru; 'razgovori razgovōr'ā razgovor'ima
'dogođaj 'dogođaja u dogođaju; 'dogođaji dogođaj'ā dogođaj'ima

172 **V j c r j d' t d ũ - H t x y ũ r %** v k ũ y e =

173 Daničić u Rječniku JAZU: brōdā.

174 Pravop'is novosadski: br'jezima, br'egovi, br'egōvā, br'egovima.

175 **V j c r j d' t d ũ - H t x y ũ r %** é r j d b =

176 Fr'ānčić, Słownik: mōzgōvā.

177 **V j c r j d' t d ũ - H t x y ũ r** 938.: v ò p ũ j d b , v ò p ũ ò d ā , v ò p ũ j d b v f .

178 **V j c r j d' t d ũ - H t x y ũ r %** f c v h ũ b .

179 **V j c r j d' t d ũ - H t x y ũ r %** 44.: y n e m . i l o s t ũ .

180 **L f y b x ũ ũ - F r w ũ y n b** 21.: br'ēžovi, br'ēžōvā, br'ēžovima.

181 Daničić u Rječniku JAZU: br'jezima, br'egovi, bregōvā, br'egovima.

nog'a 'nozi 'nogu 'nogo!; 'noge nog'ū/(n'ogū)/nōg'ā nog'ama
rūk'a 'rūci 'rūku 'rūko!; 'rūke ruk'ū/rūk'ā ruk'ama
dask'a 'dasci/[dasc'i] 'dasku 'dasko!; 'daske dasāk'ā dask'ama
grēd'a 'grēdi/[grēd'i]¹⁸³ 'grēdu 'grēdo!; 'grēde grēd'ā gred'ama/[grēd'ama]¹⁸⁴
ōvc'a 'ōvci 'ōvcu 'ōvco!; 'ōvce ovāc'ā ov'ama
criepnj'a 'criepnji 'criepnju 'criepnjo!; 'criepnje crjepānj'ā crjepnj'ama¹⁸⁵
brzin'a [brzīn'i]¹⁸⁶ 'brzinu 'brzino!; 'brzine brzīn'ā brzin'ama
planin'a 'planini 'planinu 'planino!; 'planine planīn'ā planin'ama
svjedoč'b'a 'svjedočbi 'svjedočbu¹⁸⁷ 'svjedočbo!; 'svjedočbe svjedočāb'ā
svjedočb'ama 'svjedočbe!
veličin'a 'veličini¹⁸⁸ 'veličinu 'veličino!; 'veličine veličīn'ā veličin'ama
sm'rt sm'r'ti (na smrt'i); sm'r'ti [smrt'i smrt'ima]
'noć 'noći po _noć'i {noćjū!}; 'noći noć'i noć'ima
'stvār 'stvāri u _stvār'i {stvārjū!}; 'stvāri stvār'i stvār'ima
'bolēst 'bolesti u _bolest'i {boleščū¹⁸⁹}; 'bolesti bolest'i bolest'ima
'oblāst 'oblāsti u _oblāst'i {oblāščū!}; 'oblāsti oblāst'i oblāst'ima
'književnōst 'književnosti u _književnosti {književnoščū!}; 'književnosti
književnost'i književnost'ima
'zapovied 'zapoviedi po _zapovied'i {zapoviedū!}; 'zapoviedi zapovied'i
zapovied'ima

23

č'ešalj č'ešlj'a 'češlju!; č'ešlj'i č'ešāl'j'ā č'ešlj'ima 'češlj'i!
[dīnār¹⁹⁰ 'dīnāra na dīnār'ū]; dīnār'i dīnār'ā dīnār'ima 'dīnāri!
polje 'polja ((na polj'u¹⁹¹)); polj'a pōlj'ā polj'ima 'polja!

182 Cr't daj dū, Fr'e'ynb 21.: Савре'мени језик 241.

183 V j cr j d' t dū - Ht xybr '043.

184 V j cr j d' t dū - Ht xybr '043.

185 Fr'ānčić, Słownik: cr'jepnje crepānjā crepnjama.

186 V j cr j d' t dū - Ht xybr '043=

187 Īvšić, Posavskī 24.: svīdōg'ba, svīdōg'bu.

188 Budm'āni, Grammatica 41.: v'elīčini, v'elīčīnu; v'elīčīne.

189 Īvšić, Posavskī 25.: boleščōm, i kokošū (t.j. kokošju) u Mažur'ānića (v. Slov. Hrv. 47).

190 L f y h x b ū - F r w r y n b 37.: l ūyāh; l byāhb=

191 Br'ōzović, F'ōjnica 155.: u _pōlj'u.

'měso 'měsa ((u měs'u¹⁹²); mēs'a mēs'ā mēs'ima 'měsa!
 'jezero 'jezera ((u jezer'u¹⁹³); jezer'a jezēr'ā jezer'ima 'jezera!
 'jestivo 'jestiva ((u jestiv'u); jestiv'a jestiv'ā jestiv'ima 'jestiva!
 r'ame r'amena ((na ramen'u¹⁹⁴); ramen'a ramēn'ā ramen'ima 'ramena!
 plem'e 'plemena ((u plemen'u); plemen'a plemēn'ā plemen'ima 'plemena!
 vriem'e 'vrjemena ((u vrjemen'u); vrjemen'a vrjemēn'ā vrjemen'ima 'vrjemena!

39. OBZOR 'IMENĪCĀ SA ZAOSNOVNĪM OVISKOM U JEDNIN'I

31

mač' mač'a 'maču!; mač'evi m'ač'ēvā/(mač'ēvā¹⁹⁵) mač'evima
 krālj' krālj'a 'krālju!; krālj'evi krālj'ēvā krālj'evima
 posao' pos'a 'posle!; posl'ovi p'oslōvā/[posl'ōvā]¹⁹⁶ posl'ovima
 orao' ōr'a 'ōrle!; orl'ovi 'orlōvā orl'ovima // [ōr'ovi ōr'ōvā¹⁹⁷ ōr'ovima]
 konac' kōnc'a 'kōnče!; k'ōnci k'onācā k'ōncima
 vienac' vienc'a 'vienče!; [v'ienaci¹⁹⁸ v'ienācā v'iencima]
 sel'o sel'a 'selo!¹⁹⁹; s'ela s'ēlā s'elima
 rebr'o rebr'a 'rebro!; r'ebra r'ebārā r'ebri
 b'rvn'o b'rvn'a 'b'rvno!; b'rvna b'rvānā b'rvnima

32

dn'o dn'a; dn'a d'anā dn'ima
 konj' konj'a 'konju!; konj'i {kōnjā'h konj'em o 'k'onjīh k'onjī}
 đāk' đāk'a 'đāče!; đāci {đākā'h đāk'om o 'đā'cīh đā'cī}

192 Rešet'ar, Betönung 70. Īvšić, Posavskī 248. Br'ozović, F'ojnica 155.: u měsu.

193 Rječnik JAZU, nat'učica: jezēru.

194 Īvšić, Posavskī 248: ramēnu, plemēnu, vremēnu

195 **L f y b x b ŭ - F r w r y n b** 26.: v āxēdā.

196 Fr'ānčić, Słownik: p'oslōvā. Osnova je pos#l'-.
 197 **C n t d r y j d ū - C f d r t v t y b ĩ t p r** 220.: óh k j d f = Osnova je or#l'-.
 198 **V j c r j d' t d ū - H t x y b r % é y f w - d é y w b**.

199 Budm'ani, Grammatica 31.: Nom. s'elo, Voc. s'elo.

<p><i>kobac' kobc'a 'kobče!; kobci' [k'obācā²⁰⁰] kobc'ima 'kobci!²⁰¹</i> <i>vrābac' vrābc'a 'vrābče!; vrābeli vrābācā vrābel'ima 'vrābeli! // {vrā'bācāh vrābc'em po_vrā'bcīh vrā'bcī}</i></p> <p><i>junāk' junāk'a 'junāče!; junāci' 'junāci! {junākā'h junāk'om o_junā'cīh junā'cī}</i></p> <p><i>sinovac' sinōvc'a 'sinōvče!; sinōvc'i [(sin'ovācā²⁰²)] sinōvc'ima 'sinōvc'i!</i> <i>komārac' komārc'a 'komārče!/[kom'ārče!²⁰³]; komārce' komārācā komārce'ima 'komārce!²⁰⁴ // {komār'cā komārce'em u_komār'coh komār'cī}</i></p> <p><i>gospodār' gospodār'a 'gospodāru!; gospodār'i 'gospodāri! {gospodārā'h gospodār'om o_gospodār'ih gospodār'i}</i></p> <p><i>Dalmatīnac' Dalmatīnc'a 'Dalmatīnče!²⁰⁵/[Dalmatī'nče!²⁰⁶]; Dalmatīnc'i Dalmatī'nācā Dalmatīnc'ima 'Dalmatīnci!²⁰⁷ // {Dalmatī'nācā²⁵ Dalmatīnc'em o_Dalmatī'ncīh Dalmatī'ncī}</i></p> <p><i>Novopazārac' Novopazārca 'Novopazārče!/[Novopazār'če!]; Novopazārce'i Novopazārācā Novopazārce'ima 'Novopazārce!²⁰⁸ // {Novopazār'cāh Novopazārce'em o_Novopazār'coh Novopazār'cī}</i></p> <p><i>rebr'o rebr'a 'rebro!; rebra [rebār'ā²⁰⁹] r'ebri</i></p> <p><i>pīsm'o pīsm'a 'pīsmo!; pīsm'a pīsāmā pīsm'ima 'pīsmā! // {pīsāmāh pīsm'om 'pīsmā! o_pīs'mīh pīs'mī}</i></p>
<p><i>pleće pleća 'pleće!; pleći pleći' pleći'ima</i> <i>poznānstv'o poznānstv'a 'poznānstvo!; poznānstv'a poznā'nstāvā poznānstv'ima 'poznānstvā! // {poznā'nstāvā poznānstv'om o_poznā'nstvoh poznā'nstvī}</i></p> <p><i>poglavārstv'o poglavārstv'a 'poglavārstvo!; poglavārstv'a poglavār'stāvā 'poglavārstva! poglavārstv'ima // {poglavār'stāvāh poglavārstv'om o_poglavār'stvīh poglavār'stvī}</i></p>
<p><i>buh'a [(bus'j buh'ū²¹⁰)] 'buho!; buhe būh'ā buh'ama</i> <i>slūg'a [(slūz'j slūg'ū²¹¹)] 'slūgo!; slūge slug'ū/slūg'ā slug'ama</i></p>

200 **Cnt'đyj dū- Cf d'htvtyb' f'pbr** 206.: r ò, F w̄.

201 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. *kōpci*.

202 **V j cr j d' t dū- Ht xybr %** ùnovāūā.

203 **Cnt'đyj dū- Cf d'htvtyb' f'pbr** 220. r òv F h xt.

204 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. *kōmārče*. Izp. Pavić, Akcenat 71.: *bjēgūnci*.

205 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. *Dālmatīnče*.

206 **Cnt'đyj dū- Cf d'htvtyb' f'pbr** 206.. L f kv āūb̄yxt.

207 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. *Dālmatīnci*. **Cnt'đyj dū- Cf d'htvtyb' f'pbr** 220.: L f kv f ūūywb.

208 Pavić, Akcenat, 71.: *Nōvopazārce!*.

209 **V j cr j d' t dū- Ht xybr %** ēōpa, ht, āh̄.

210 **L f ybxū- F r w̄cynb** 7. , j[e-, j[t.

211 **L f ybxū- F r w̄cynb** 7. ckýue- ckýut.

ōvc'a [ōvc'i ōvc'u²¹²] 'ōvco!; 'ōvce ovāc'ā ovc'ama
kūgl'a kūgl'u 'kūglo!; kūgl'e [kūgālā] kūgl'ama²¹³ 'kūgle!
planin'a [planin'i planin'u²¹⁴]; 'planine planin'ā planin'ama

33

pas' ps'a; ps'i pās'ā ps'ima
konj' konj'a 'konju!; konj'i kōnj'ā konj'ima 'konji!
đāk' đāk'a 'đāče!; đāci đāk'ā đāc'ima 'đāci!²¹⁵
kosac' kosc'a kosče!; kosci kosāc'ā kosc'e 'kosci!²¹⁶
lovac' lōvc'a 'lōvče!; lōvci lovāc'ā lōvc'e 'lōvci!²¹⁷
svjedok' svjedok'a 'svjedoče!; svjedoci svjedōk'ā svjedok'e 'svjedoci!
junāk' junāk'a 'junāče; junāci junāk'ā junāc'ima 'junāci!²¹⁸
staračac' staračc'a 'starašče!; staračci staračāc'ā staračc'ima 'staračci!
sinovac' sinōvc'a 'sinōvče!; sinōvci sinovāc'ā sinōvc'ima 'sinōvci!
gospodār' gospodār'a 'gospodār'u!; gospodār'i gospodār'ā gospodār'ima
 'gospodāri!²¹⁹
dohodačac' dohodačc'a 'dohodašče!; dohodačci dohodačāc'ā dohodačc'ima
 'dohodačci!
zapovjednik' zapovjednik'a 'zapovjedniče!; zapovjednici zapovjednik'ā
 zapovjednic'ima 'zapovjednici!

zl'o z'l'a; z'l'a zāl'ā z'l'ima
čel'o čel'a 'čelo!; čel'a čēl'ā²²⁰ čel'ima 'čela!
krīl'o krīl'a 'krīlo!²²¹; krīl'a krīl'ā krīl'ima 'krīla!
dobr'o dobr'a 'dobro!; dobr'a dobār'ā dobr'ima 'dobra!
zvōnc'e zvōnc'a 'zvōnce!; zvōnc'a zvōnc'ā zvōnc'ima 'zvōnca!

212 L f y h x b ū - F r w ĩ y n b 7.: ódwe - ódm̃.

213 Pravop'is novosadskī: kūgālā.

214 V j c r j d' t d ū - H t x y b r 943.

215 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. đāci. Cntd'ryj dū, Cf d'rtvtyq ū pbr 215.: y_c d b v g f t; b v i v y j; b y' t = l e u j e p k f p y b =

216 Pavić, Akcenat 70.: kōsci. Cntd'ryj dū, Cf d'rtvtyq ū pbr 222.: r ò c w b.

217 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. lōvci.

218 Budm'āni, Grammatica 31.: junāci, voc. jūnāci. Pravop'is novosadskī: vok. junāci. Cntd'ryj dū, Cf d'rtvtyq ū pbr 223.: izp. d j r = v j c ā x b.

219 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. gōspodāri, kāpetāni. Cntd'ryj dū, Cf d'rtvtyq ū pbr 223.: izp. d j r = r f g t ū ā y b.

220 Daničić u Rječniku JAZU: čēlā.

221 Rečet'ār, Betonung 54: voc. krīlo. Cntd'ryj dū, Cf d'rtvtyq ū pbr 223.: izp. d j r = r h ū k j.

<p><i>vrjeten'o vrjeten'a 'vrjeteno!; vrjeten'a vrjetēn'ā vrjeten'ima 'vrjetena! stvorēnje stvorēnja 'stvorēnje!²²²; stvorēnja stvorēnjā stvorēnj'ima 'stvorēnja! vrjetenc'e vrjetenc'a 'vrjetence!; vrjetenc'a vrjetenāc'ā vrjetenc'ima 'vrjetenca! svjedočanstv'o svjedočanstv'a 'svjedočanstvo!; svjedočanstv'a svjedočanstāv'ā svjedočanstv'ima 'svjedočanstva!</i></p>
<p><i>tm'a tm'u; tm'e tām'ā tm'ama žen'a žen'u 'ženo!; žen'e žen'ā žen'ama 'žene!²²³ kūm'a kūm'u 'kūmo; kūm'e kūm'ā kūm'ama 'kūme!²²⁴ jezgr'a jezgr'u 'jezgro; jezgr'e jezgār'ā jezgr'ama 'jezgre! tōrb'a tōrb'u 'tōrbo; tōrb'e torāb'ā tōrb'ama 'tōrbe! cīgl'a cīgl'u 'cīglo; cīgl'e cigāl'ā²²⁵ cīgl'ama 'cīgle! odīv'a odīv'u 'odīvo/[od'vo! odov'o!]; odīv'e odīv'ā odīv'ama 'odīve!²²⁶ barutan'a barutan'u 'barutano!; barutan'e²²⁷ barutān'ā barutan'ama 'barutane!</i></p>

40. RAZREDBĀ 'OSNŌVĀ PO NAGLASNŌJ VLADBI. Iz prjegl'ednice proiz-
 tječē, da naglasni sūstav književnoga jezika hrvatskoga razpolāžē sedmima
 vřstama 'osnŏvā. Tō su

1. obstojnē vřsnē: *kr'uh-*, *bl'at-*, *sl'am-* s istomjestnīm oviskom
2. neobstojnē vřsnē: *sj'eme(n)-*, *tj'eme(n)-*, *v'ime(n)-* oznāčene visok'o
 podlignūtōm bodicōm » ` « s raznomjestnīm oviskom u sklonbi, a s is-
 tomjlestnīme u tvorbi i uz prjednagl'asnicu
3. neobstojnē dvovřsnē s dočētnīm oviskom u jednini kao u prjedvisnih
 'osnŏvā, a s osnovnīm poluvřskom s oznakōm » ` « u množin'i:
k'on#c'-, *l'on#c'-*, *n'ov#c'-*; *b'rv#n'-* s duljbōm po položāju pri ne-
 ogl'āšenōme poluglasu
s'el'-, *r'eb#r'-* s kratčīn'ōm
4. neobstojnē prjedvisnē:
pop'-, *krāl'j'-*, *češlj'-*, *stūp#c'-*, *svjedok'-*, *hajdūk'-*, *pīs#m'-*, *pi-*
sam#c'-, *sest#r'-*, s dočētnīm oviskom, kojī se prjed-prāznīm do-
 čētkom prjemještā na prjedhodnī slog *p'op*, *kr'āl'j*, *č'ešalj*, *stūp'ac*,
svjed'ok, *hajd'ūk* dotično hīp *krāl'j*, *hajdūk*

222 **Cn'td'ryj d'bu, Cf d'rtvtyq f'pbr** 225.: *cūđj héAt*.

223 Budm'āni, Gramm'atica 33.-34.: Nom. *žene*, Voc. *žene*.

224 Budm'āni u Rječniku JAZU: voc. *kūme*.

225 Pāvić, Akcenat 6.: *cigālā*

226 Pāvić, Akcenat 6.: *đđivo*, *đđive*.

227 Pāvić, Akcenat 5.: *barutāne*. Ali izp. 'Ivšić, Posavskī 26.: *bārutane* usūstavljeno.

5. dvoodežne prjedvisnē:
cīg#l'– s kratčīn'ōm pri ogl'āšenōme poluglasu *cigāl'ā*
zvon#c'– s duljbōm po položāju pri neogl'āšenōme poluglasu *zvōnc'e*
6. neobstojnē visnobevisnē:
kljūs'e(t)–, *bjegūnc'e(t)*–, *čeljād'e(t)*– s kratbōm pri neok'rnjenōj osnovi
kljus'eta, *bjegunč'eta*, *čeljad'eta*, a s bezv'isnošću u množin'i *kljusād*,
'bjegunčād, *'čeljād*
7. neobstojnē bezvisnē:
gōst– s duljbōm prjed _prāznīm dočētkom *'gōst*
drūg–, *'slučāj*– s kratbōm pri dugōj osnovi u množin'i *'drugovi*, *'slu-*
čajevi; *'drugove*, *'slučajeve*
rūk– s kratbōm u liku *ruk'ū*
glāv– s kratbōm u liku *glav'ama*
zvon– s kratčīn'ōm

Kratba u kosīm pādežima *bjegunč'eta*, prjema nāzovniku *bjegūnc'e*, i _položājnā duljba u nazovniku *djev'ōjče*, prjema kosīm pādežima *djev'ōjčeta*, ne zāvisi od ov'isnē vrst'ē. Tako 'isto ni _položājna duljba *st'arca lōvc'a* prjema nāzovniku *st'arac lov'ac*.

Prjemjestba oviska u nāzovniku *č'ešalj* dotično *P'etar*, nasupr'ot *češlj'u*, dotično *Petr'u*, potječe od bezpoluglasnih prjedvisnih 'osnovā *češlj'*– dotično *Petr'*– uz _prāznī dočētak –# prjeduimbōm oviska, te potomnjōm uvrstbōm poluglasa:

češlj'#, *Petr'#* → *češlj'*, *Petr'* → *č'ešlj*, *P'etr* → *č'ešalj*, *P'etar* → *č'ešalj*, *P'etar*

Tū bismo mogli smātrati, da je poluglas neovišlj'iv, te _ga os'obito obilježiti, pr. *češ#lj'*–, *Pet#r'*– za rāzliku od ovišlj'ivōga u primjeru osnovē 'rieči *pet'ar* (r. *petr'a*) od osnovē *pet#r'*– 'podstrješje s pleternīm podom (na kojē se valjā pēti)'. Ovā u nāzovniku dāje rāzličan posljedak

pet#r'# → *petar'#* → *petar'* → *pet'ar* → *p'etar*

Spodobno se izvodi 'i_lik *pōsao* od osnovē *pos#l'*–

pos#l'# → *posal'#* → *posal'* → *pos'al* → *pos'ao* → *pōsao*

41. RAZREDBA DOČĚTĀKĀ PO NAGLASNŌJ VLADBI. Pādeži su: nāzovnik, rodnik, d'atnik, tvornik, zovnik, mj'estnik i orudn'ik.

Pokrate su za pādeže u jednini: n r d t z m o; u množini: N R D T Z M O. Dočēti su 'isto sedmovrstni:

1. vīsni n –'a, r –'ē, m –'u/i, o –'ōm/jū'D; N –'a, R –'#/ū/'i/'ijū, DMO –'ima/'ama, koji se uz bezvisnē osnove ovišujū, a uz _vīsne su nedj'elatni, gubē vīs:

veličin- m po *veličin*ⁱ → po *veličin*ⁱ
dogovōr- m po *dogovōru* → po *dogovor*^l*u* → po *dogovōru*
sl'am- n *sl'am*^l*a* → *sl'ama* → *slāma*

2. poluvisnī N -ⁱ/_a, R -[̄]/_#, DMO -[̄]*ima*, kojī u dvovisnīh ^losnōvā ovi-
 šujū osnovnī poluvisak:

r`eb#r^l- R *r`eb#r*^l[̄]/_# → *r`eb#r*^l[̄]/_#- → *r`ebār*^l[̄]*ā* → *r'ebār*^l[̄]*ā* →
r'ebārā → *rèbārā*

3. bezvisnī n -[#]/_@, r -^a/_i, d -^u/_i, t -^u, o -^{om}/_{ju}; NT -ⁱ/_e, kojī uz
 bezvisnē osnove uč'inkujū č'leonī ovisak, a _{ināče} su nedj'elatni

veličin- t za *veličinu* → ^lza *veličinu* → zā *veličinu*
dogovōr- r bez *dogovōra* → bez *dogovora* → ^lbez *dogovora* → bēz *dogo-*
vora
gospodār^l- r *gospodār*^l*u* → *gospodāru*
siročlet- n *siročlet*_@ → *siročle*_@ → *siročle* → *sirōče*
 (dočetak -_@ krnjī prjedhodnī sūglas)
n`ov#c^l- o *n`ov#c*^l*em* → *nov#c*^l*em* → *nōvc*^l*em* → *nóvcem*

4. protuvisnī z -^o_e / ^o_u / ^o_o / ^o_@; Z -^o_i / ^o_a / ^o_e, kojī poništ'bōm možeb'it-
 na sūsjedna vīska uč'inkujū proč'eobu oviska:

gospodār^l- z *gospodār*^o*u* → *gospodār*^o*u* → *gospodāru* → ^l*gospodāru*
 → *gōspodāru*
dět'et- z *dět'et*^o_@ → *dět'e*^o_@ → *dět'e*^o → *dět'le* → *dět'e* → *děte* → ^l*děte*
 → ^l*děťé* → ^l*diete* → *điete*

5. prāznī n -[#], kojī uč'inkujē, da _{se} prjedhodnī polugl^las (obilježen ^lis-
 tīm ^lznākom) oglāsī, da _{se} ōn sām izgubī, te da možebitan vīsak š
 njega priedē na prjedhodnī slog dotično hīp:

stūp#c^l- n *stūp#c*^l_# → *stūpac*^l_# → *stūpac*^l → *stūpac*^l → *stūpac*^l
krālj^l- n *krālj*^l_# → *krālj*^l → *krālj*^l → *krālj*^l → *krālj*^l

6. produljnī R -[̄]/_#, kojī uč'inkujē, da _{se} prjedhodnī slog prodūljī, da
 vīsak s dočētkā prjeskoči prjeko možeb'itna sūsjedna poluglasa na
 slog dotično posljednjī hīp možeb'itna d'uga tr'ecēga sl'oga odstrāga,
 da _{se} onāj sūsjednī dugī polugl^las oglāsī, te da _{se} ^li _{sām} dočētak
 oglāsī s duljin^lōm:

stūp#c^l- R *stūp#c*^l[̄]/_# → *stūp#̄c*^l[̄]/_# → *stū*^l*p#̄c*^l[̄]/_#- → *stū*^l*p#̄c*^l[̄]/_# →
stū^l*pācā* → *stūpācā* → *stūpācā*

Pri prjedvisnim ili bezvisnim dvoodt'ezicama prjemjestbē nēm^lā

čġg#l'– R *čġg#l'ʃ* → *čġgʃl'ʃ* → *čġgāl''ā* → *čġgāl'ā* → *ciġāl'ā* → *ciġālā*

crġp#nj– R *crġp#nj'ʃ* → *crđġpʃnj'ʃ* → *crġpānj'ā* → *ciġpānj'ā* → *crġpānj'ā* → *crġepānjā*

Ovisak se u rodniku množinē prjemještā na doprjedzadnjī 'krātak slog i u dvosložnih 'osnōvā s 'vīsom 'na_krātku z'adnjēme sl'ogu:

ned'elj– R *ned'elj'ʃ* → *ned'ēlj'ʃ* → *n'ed'ēlj'ʃ* → *n'edēlj'ʃ* → *n'edēljā* → *n'edieljā* → *nēdieljā*

Pri trosl'ožicama s d'ugīm doprjedzadnjī sl'ogom i pri višesl'ožicama prjemjestbē oviska nēm^lā

nār'od– R *nār'od'ʃ* → *nār'ōd'ʃ* → *nār'ōdʃ* → *nār'ōdā* → *nārōdā*

rukav'ic– R *rukav'ic'ʃ* → *rukav'īc'ʃ* → *rukav'īcʃ* → *rukav'īcā* → *rukāvīcā*

7. pomačnī M *-i'h* i O *-i'* za četveronaglasje temeljen^lo na petonaglasju ili tronaglasju, kojī u č'inkujū promak zaosn'ovnōga 'vīsa na_hīp prjedh'odnōga sl'oga

vreten– O *vreten'i'* → *vre'ten'i'* → *vre'tenī* → *vrjet'enī* → *vrjētenī*²²⁸

gospodār– M *o_gospodār'i'h* → *o_gospodār'ro'h* → *o_gospodār'rih* → *o_gospodār'ih* → *o_gospodār'ih* → *o_gospodār'ih* → *o_gospodār'ih*²²⁹

42. *'POLOŽAJ NAGLASKA U SŪSTAVU*. Prjeostajē pīt'ānje odnosa ovisbē i ostālīh jedinīcā sŭstava jez'īčnōga. Naglasak se ozbiljāvā na_slogovima. Je_li ōn os'obinōm sl'oga? Nosilac je sl'oga samogl'as. Je_li naglasak os'obinōm samogl'asa?

Pomotrimo 'oblīke *gospōdār*, *gospodāru*, *gōspodāru!*, *ī_gospodāru!*. Tū ni jedno naglasnō obilježje nīje obst'ōjno, n'īti natisak, n'īti odtega, n'īti napjevak. Naglasak nīje vēzān ni na jedan slog. U_drugū 'rūku u svima oblicima 'rieči *gospodārēnje* j'este — na_trećī odstrāga.

U zāpisu *gospodār*, *gospodār'u*, *gospodāru!*, *i_gospodāru!* vīs nīje obstojan, ali duljin'a j'este, na osn'ovnōme kōncu. U oblicima su 'rieči *gospodār'ēnje* 'oba

228 'Ivšić, Posavskī 253.: *vre'tenī*. U Mažur'anića nal'azīmo ... i instr.: *junāci* (v. Slovn. hrv. 40).

229 Mažuranić, Slovnica 40.: *jūnācih*.

obilježja obstojna. Ali u rieči *gospodar¹ica* (*gospodàrica*) duljin¹e ne može b¹iti zbog tvorben¹e ograničbē, a u *gospodarev¹ati* (*gospodarèvati*) zbog naglasnē.

Ustanovljāvāmo, da naglasak m¹ože b¹iti vĕzān, ali ne mōrā, i podliežē ograničbi. ¹Istō vried¹i ¹i_{za} duljinu. Uzlaznī napjevak prjedpostavl¹jā dvā s¹oga, te s¹oga ne m¹ože b¹iti os¹obinōm samoglasa, ali odtega m¹ože b¹iti, iak¹o ¹imā ograničbē u ¹njekīm položājima. Podpunom¹a je ¹slobodan vīs. Ōn bi jošte v¹ēcma m¹ogao b¹iti os¹obinōm samoglasa. Samoglasī mogū daklē b¹iti d¹ugi ili ¹krātki, ov¹išeni i neov¹išeni, pri tvorbi pāk ¹vīsni i bezvisni.

Jedan je zakritnī sūstav prjekos¹ovica, koj¹ime djeca opcē, da ¹ih roditelji ne ¹bi razumjeli, u ¹tome, da ¹se s¹ogovi prjemetnū. *Mālī* je *Frānjo* onō, što ¹bi se pīsalo <lima Njofra>. Od prĕdjeva je <lima> izveden¹a ¹imenica <limač>.

Kada bi naglasak bio sast¹avinōm s¹oga, priemetom bismo od *Frānja Frānja* mōrali dobiti *Njaf¹rā*. *Mālī* bi *Frānjo* ¹bio *līmā Njof¹rā*. Tō pāk je nemoguće — naglasak ne ¹može p¹asti na posljednjī slog.

Kada bi ovisak bio sast¹avinōm s¹oga, *m¹ālī* bi *Frānjo* ¹bio *līm¹ā Nj¹of¹rā*, tj. *līmā Nj¹of¹rā*. Tō bi već moglo b¹iti. Ipāk nije. Nego će b¹iti *l¹īmā Nj¹of¹rā*, tj. *līmā Nj¹of¹rā*.

¹Nj¹of¹rā, d¹ād¹o u ¹b¹uso! Nj¹of¹rā, d¹ādo ù ¹buso!

jest zakritak rečenicē *¹Frānjo, d¹ād¹i u ¹sobu! Frānjo, d¹ādi ù ¹sobu!*

Zaglavlj¹ujēmo: i naglasak i ovisak nije sast¹avinōm s¹oga, nego je obilježjem ¹izgovornē cjelin¹e. Ōn je nadst¹āvkom njēn¹im.

Kan¹e vĕž¹i mas¹v¹i m¹ana g¹idrā čarsv¹e g¹odu u ¹vlj¹ūzdra i ¹zĭsn¹a za ¹p¹ec¹o brod¹o!

Kāne vĕž¹i mās¹v¹i māna g¹idrā čārsv¹e g¹ōdu ù ¹vlj¹ūzdra i ¹zĭsna zà ¹p¹ec¹o brōdo!

Navođenā vrjēla

1. Benešić, Juliusz. Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego. Warszawa : Biblioteka polska, 1937.
2. Benešić, J¹ūlje. Hrv¹átsko-p¹oljski rječnik. Zāgreb : Nakladnī zāvod Hrvátskē, 1949.
3. Benešić, J¹ūlje. Rječnik hrv¹átskōga književnōga jezika. Zāgreb : JAZU ; Glōbus, 1985.-.
4. Berlić, Andreas Torquāt. Grammātik der Illyrischen Sprache. Bēč : Mechitharisten, 1854.
5. Br¹ōzović, Dalibor. ¹Govōr u dolini riek¹e F¹ōjnicē. Neobj¹āvljena disertācija.
6. Budm¹āni, Pēro. Dubr¹ovačkī dijalekat, kako se sada govōrī. // Rād 65. Zāgreb : JAZU, 1883.
7. Budm¹āni, Pēro. Grammatica della lingua serbo-croata (illirica). Bēč, 1867.
8. **L f y b x b Ű - ñ ē h j = C h g c r f u b v f l f h c r f u ĩ t p b r f = Y О В И C T I - 1925 =**
9. **L t i b Ű - V b k j h f l = P f h f l y j , j c f y c r Ű ĩ j d j h b = # C L P , 21 =**
10. D¹ĭvković, M¹ĭrko. Hrvátskā čit¹anka za I. rāzred gimnazijskī. Izd. 9. Zāgreb : Zemaljsk¹ā vlāda, 1913.
11. D¹ĭvković, M¹ĭrko. Hrvátskā čit¹anka za III. rāzred gimnazijskī. 5. izd. Zāgreb : Zemaljsk¹ā vlāda, 1905.
12. **ñ b c f k j d b Ű - D t c k l b y = H t x y Ű r c h g c r f u b v f l f h c r f u ĩ t p b r f = Y О В И C T I - 1925 =**
13. **ñ e r f y j d b Ű - G t n f h = U j d j h c k f U j h A T W g f h l t = # C L , 29 = 1983 =**

14. Florschütz, Josip. Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole. Zagreb : Zemaljska vlada, 1905.
15. Franić, Vilim. Słownik serbochorwacko-polski. Sv. 1. Warszawa : Wiedza powszechna, 1956.
16. Homēr. Ilijada. / S grčkoga preveo Tōmo Maretić. 6. izd. / Pregledao i priredio Stjepan Ivšić. Zagreb : Matica Hrvatska ; Zora, 1963.
17. Ivšić, Stjepan. Današnji posavski govori. Zagreb : JAZU, 1913.
18. Ivšić, Stjepan. Ortoepski rječnik. Neobjavljen rukopis.
19. Ivšić, Stjepan. Prilog za slavenski naglasak. // Rād 187. Zagreb : JAZU, 1911.
20. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / obraduje Đuro Daničić. Dio I. 1880.–1882. / obraduje Pero Budmani. Dio II. 1884.–1886. Dio III. 1887.–1891. Dio IV. 1892.–1897. Zagreb : JAZU.
21. **Rf h' u' b' - D' r C' n' t' a' t' y' j' d' u' = C' h' g' r' b' h' t' x' r' b' c' n' e' v' f' x' t' y' A' t' v' i' x' r' b' i' v' b' k' f' n' i' y' c' r' b' i' v' h' b' i' t' x' b' v' i' = 4 = b' j' = < t' j' u' h' i' l' - 1935 =**
22. László, Bulcsú. Nekā pi'anja strojnōga razumiev'anja prirodnōga jezika. // Informacijskē znanosti i znānje / uredili Sl'avko Tk'alach ; Miroslav T'udman. Zagreb : Zavod za informacijskē st'udije, 1990.
23. Lehiste, Ilse ; Āvić, P'āvle. Accent in Serbocroatian : An Experimental Study. (Michigan Slavic Materials 4.). Ann Arbor : 1963.
24. Mažuranić, Antūn. Slovnica Hèrvatskā za gimn'azije i re'alnē škole. 2. izd. Zagreb : vlast. izd., 1861.
25. Milas, Matej. Ispr'āvci dubro'vačkih jeh riječi u Vukovu rječniku. // Rād 136. Zagreb : JAZU, 1898.
26. **V' j' c' r' j' d' t' d' u' - V' b' k' j' i' C' = H' t' x' y' b' r' c' f' d' h' t' v' t' y' j' u' c' h' g' r' j' l' h' d' f' n' c' r' j' u' r' A' b' ; t' d' y' j' u' i' t' p' o' r' f' c' i' t' p' o' x' r' b' i' v' c' f' d' t' n' y' b' r' j' v' = < t' j' u' h' i' l' % N' t' i' y' b' x' r' f' r' A' b' u' f' + Y' j' K' B' N' 1966 =**
27. **Y' f' h' t' y' x' b' u' - ° e' b' w' = A' j' y' t' n' c' r' t' b' v' i' h' a' j' k' j' i' r' t' j' c' j' , b' y' t' u' j' d' j' h' c' t' k' f' l' j' ° t' y' t' e' K' b' w' = # G' h' b' k' j' p' h' g' h' e' x' t' d' t' A' e' i' t' p' o' r' f' = R' A' = t' - Y' j' d' i' C' t' i' % A' b' k' j' i' a' c' r' b' i' f' r' e' k' n' i' t' n' - 107 = 137 =**
28. Pavić, Armin. St'udije o hrvatskōm akc'entu. // Rād 59. Zagreb : JAZU, 1881.
29. Popović, M'ilko. Die Betōnung in der Mundart von Žumberak. // Leipzig-Heidelberg : ZSIPh, 1930.
30. **G' h' d' j' g' b' c' c' h' g' r' j' l' h' d' f' n' c' r' j' u' r' A' b' ; t' b' y' j' u' i' t' p' o' r' f' = Y' j' d' i' C' t' i' + P' f' u' h' t' , % V' f' n' b' w' c' h' g' r' f' + V' f' n' b' w' { h' d' f' n' c' r' f' - 1960 =**
31. Rešet'ar, Milan. Die serbokroätische Betōnung südwestlicher Mundarten. (Schriften BKLA I.). Bèč, 1900.
32. Simić, N. O bilj'eženju akc'enta u školskim knj'igama. // Nāstavni vjesnik. 8. Zagreb : Zemaljska vlada, 1900. 15-26.
33. **H' e' ; b' x' b' u' - U' j' t' r' j' = F' r' w' t' y' f' n' c' r' b' c' h' c' n' v' g' ° t' d' ° c' r' j' u' u' j' d' j' h' i' = C' l' P' III, 115-176.**
34. **C' b' v' b' u' - V' b' k' j' h' f' l' = U' j' d' j' h' c' t' k' f' j' , t' l' b' e' < j' c' f' y' c' r' j' v' G' j' l' h' b' A' e' = # C' l' P' , 22 =**
35. Stankiewicz, Edward. The Accentual Patterns of the Slavic Languages. Stanford, CA : Stanford University, 1993.
36. **N' t' i' b' u' - V' b' k' j' c' f' d' = U' j' d' j' h' ° t' i' n' y' c' r' j' u' = # C' l' P' , 22 =**
37. **N' j' v' f' y' j' d' u' - D' f' c' j' = F' r' w' t' y' f' n' e' u' j' d' j' h' e' c' t' k' f' K' t' g' t' n' i' y' f' (< j' r' f' R' j' n' j' h' c' r' t') = L' A' 14 - 1935 - 59 143 =**
38. Verantius, Faustus. Dictionarium quinque nobilissimarum Europi linguarum : latinæ, italicæ, germanicæ, dalmati[c]æ & Hungaricæ. Venetiæ : Nicolāus Morettus, 1595. // The Bridge. Vol. 1. / Ed. Slobod'an P. Novāk. Zagreb : Školskā knj'iga, 1990.
39. **D' e' r' j' d' u' - j' j' d' y' l' = F' r' w' t' y' f' n' u' j' d' j' h' G' b' o' f' b' l' h' j' , A' t' r' t' = # C' l' P' , 10 = 1940 =**

A Note on Croatian Literary Accent

Well-known accentual facts are revisited and interpreted using a strict informational approach to describe samples of nominal inflection. The accentual distinctive features are quantity and position of high pitch. Variant quantity is concomitant with variant position of high pitch, invariant brevity is invariantly pitched. Underlying syllables are pitched or pitchless. If the high pitch in an accentual unit is initialized, all the syllables are pitchless, else the first underlying pitch is realized. Generally the pitch of a higher or equal rank takes priority over the following ones. Selectional criteria for literary usage are discussed. A survey of traditional types as well as an inventory of accentual stems and desinences are given. Production rules to generate the length and pitch alternations are stated.